

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΑΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

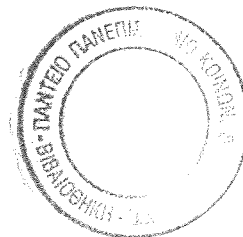
ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ: κ.κ. Ν. ΤΑΤΣΟΣ ΚΑΙ Ζ. ΔΕΜΑΘΑΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ: 1. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ: ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ
2. ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ: ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ, ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΚΑΙ
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
3. ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟΥ: ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ, ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΚΑΙ
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΕΓΙΝΕ ΑΠΟ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΗ ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ
(Α.Μ 893011)

ΑΘΗΝΑ 1996

Επιτρέψτε μου, σας παρακαλώ, να αφιερώσω δύο λόγια στους καθηγητές μου στο μεταπτυχιακό τμήμα ΤΑΠΑ του ΠΑΝΤΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ τους οποίους ευχαριστώ θερμά για τις γνώσεις που μου προσέφεραν και που θα αποτελέσουν ένα πολύτιμο εφόδιο στη ζωή μου.

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΑΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ: κ.κ. Ν. Τάτσος και Ζ. Δεμαθάς.**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
του Βασίλη Δασκαλάκη (Α.Μ. 893011)

**Θέμα διπλωματικής εργασίας: Ελληνική οικονομία -Πρωτογενής
τομέας-Περιφέρεια Ηπείρου.
Εξελίξεις και προοπτικές τους.**

**Παρουσίαση του τρόπου με τον οποίο θα αναπτυχθεί η διπλωματική
εργασία.**

Ο πρωτογενής τομέας καλείται να προσαρμοσθεί μέσα σε ένα ραγδαία μεταβαλλόμενο περιβάλλον. Ο τομέας αυτός λειτουργεί, όπως είναι γνωστό, στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης γιατί και οι εξελίξεις όσον αφορά το προϊόν, την παραγωγικότητα και την απασχόληση επηρεάζονται αφενός μεν από το πλαίσιο (Ε.Ε), μέσα στο οποίο λειτουργεί, αφετέρου απ' τα μακροοικονομικά δεδομένα της ελληνικής οικονομίας (εξελίξεις και προοπτικές αυτής). Αυτός είναι και ο λόγος που η διπλωματική μου εργασία θα ξεκινήσει σκιαγραφώντας πρώτα τις εξελίξεις και προοπτικές της ελληνικής οικονομίας (βραχυχρόνιες και μακροχρόνιες εξελίξεις).

Θα αναφερθώ στην ανάκαμψη, στον πληθωρισμό, στο ισοζύγιο πληρωμών, στα επιτόκια, στον προϋπολογισμό, στο Χρηματιστήριο, στη δραχμή και στα διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας, που είναι, τα διαρθρωτικά προβλήματα, το αρνητικό σημείο της ακολουθούμενης πολιτικής.

Με την παρουσίαση αυτή θα εξετάσουμε εάν είναι θετικές οι εξελίξεις στα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας και εάν

ενισχύεται η εμπιστοσύνη της αγοράς στις βραχυχρόνιες και μακροχρόνιες εξελίξεις, γιατί οι τελευταίες δηλ οι μακροχρόνιες εξελίξεις, είναι συνάρτηση των αναγκαίων διαρθρωτικών αλλαγών που πρέπει να γίνουν προκειμένου να ενσωματωθεί η χώρα μας στο διεθνές περιβάλλον και για να αξιοποιήσουμε τους πόρους της Κοινότητας (Ε.Ε) έτσι ώστε όταν θα σταματήσουν να εισρέουν οι πιστώσεις από τα διάφορα διαρθρωτικά ταμεία (1999), να είμαστε σε θέση να ξεπεράσουμε τις αρνητικές επιπτώσεις που θα έχει το γεγονός αυτό.

Για τον πρωτογενή τομέα, θα αναφερθώ τόσο στη σημασία που έχει για την ελληνική οικονομία όσο και τη σχετική θέση του στην Ε.Ε. Θα παρουσιαστούν τα προβλήματα του, οι πρόσφατες εξελίξεις του στην κοινοτική και παγκόσμια αγορά, μετά τις πρόσφατες συμφωνίες της GATT, για την απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου.

Θα παρουσιαστούν επίσης οι επιπτώσεις στον πρωτογενή τομέα, λόγω εφαρμογής της ΚΑΠ (και της αναθεωρημένης), καθώς επίσης και τις επιπτώσεις, στον εν λόγω τομέα, λόγω της ενοποίησης της ευρωπαϊκής αγοράς.

Παρουσιάζοντας την πολιτική ανάπτυξης του αγροτικού χώρου, θα μιλήσουμε για τις περιφερειακές ανισότητες και την ενοποίηση. Θα δούμε τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης (ΚΠΣ) και ποια είναι η πολιτική ανάπτυξης του πρωτογενή τομέα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Θα δούμε επίσης ποιες προοπτικές ανοίγονται ενόψει της Ευρώπης του 2000 και του 2000 + (2000 plus).

Θα παρουσιαστούν πίνακες που θα εμφανίζουν, μεταξύ άλλων, την εξέλιξη του ακαθάριστου γεωργικού προϊόντος (ΑΓΠ) σε σχέση με το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ), τις ακαθάριστες επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου στον αγροτικό τομέα (δημόσιες και ιδιωτικές σε σχέση με τις συνολικές επενδύσεις), το εμπορικό γεωργικό ισοζύγιο κι αυτό εν συνεχεία σε σύγκριση με το εμπορικό ισοζύγιο της χώρας, την απασχόληση στη γεωργία και βασικά στοιχεία της γεωργίας στην Κοινότητα, σαν σύνολο, καθώς επίσης και στις χώρες μέλη, για την εξαγωγή συμπερασμάτων.

Η διπλωματική εργασία στο τελευταίο μέρος θα εστιασθεί σε ορισμένο χώρο στην περιφέρεια και συγκεκριμένα στην περιφέρεια της ακριτικής Ηπείρου, όπου θα παρουσιαστεί η υφιστάμενη κατάσταση, τα προβλήματα και οι δυνατότητές της.

Θα τεθούν, για τη συγκεκριμένη περιφέρεια, οι στόχοι αναπτυξιακής στρατηγικής της καθώς επίσης και ποιες κατευθύνσεις θα πρέπει να πάρει η αναπτυξιακή πολιτική (υποδομή, ανάπτυξη πρωτογενή τομέα-γεωργίας και της υπαίθριας χώρας γενικότερα).

Θα παρουσιαστούν με πίνακες, εκτός των άλλων, οι φυσικοί πόροι της περιφέρειας (μορφολογία εδάφους, χρήσεις γης), τα δημογραφικά χαρακτηριστικά της, το εργατικό της δυναμικό (στον πρωτογενή τομέα σε σύγκριση με τους υπόλοιπους), το ακαθάριστο περιφερειακό προϊόν της, σε σύγκριση εν συνεχεία με αυτό της χώρας μας, τις επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου, δημόσιες και ιδιωτικές στον πρωτογενή τομέα στους υπόλοιπους τομείς και σύγκριση των τριών τομέων της συγκεκριμένης περιφέρειας και σε σύγκριση με τις δημόσιες και τις ιδιωτικές επενδύσεις σ'ολόκληρη τη χώρα.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ. ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ - ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

1. ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΚΑΜΨΗ

Ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ έγινε και πάλι θετικός το 1994 (1,4%), που θεωρείται σχετικά μικρός αν λάβουμε υπόψη μας ότι ο μέσος όρος (μ.ο) των χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε) ήταν περίπου 3,5%. Το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας (ΥΠΕΘΟ) αναθεώρησε πρόσφατα προς τα πάνω τις εκτιμήσεις του για το 1995 και το 1996 (2% και 2,3% αντίστοιχα) όταν ο μ.ο στην Ε.Ε θα είναι 3,1 και 2,9% αντίστοιχα.

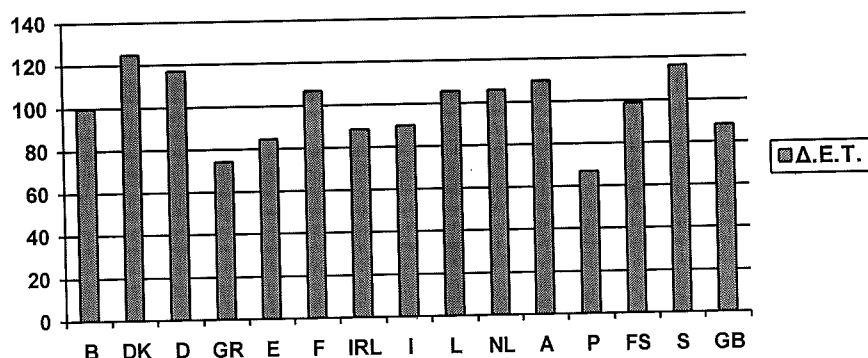
Διαπιστώνουμε δηλαδή ότι και μετά την αναθεώρηση ο προβλεπόμενος ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ υστερεί των μέσων όρων των χωρών μελών της Ε.Ε.¹

Όσον αφορά το κατά κεφαλή ΑΕΠ, υπολογιζόμενο σε ECU και σε μονάδες αγοραστικής δύναμης, η χώρα μας βρίσκεται στην τελευταία θέση.

Παρατίθενται κατωτέρω :

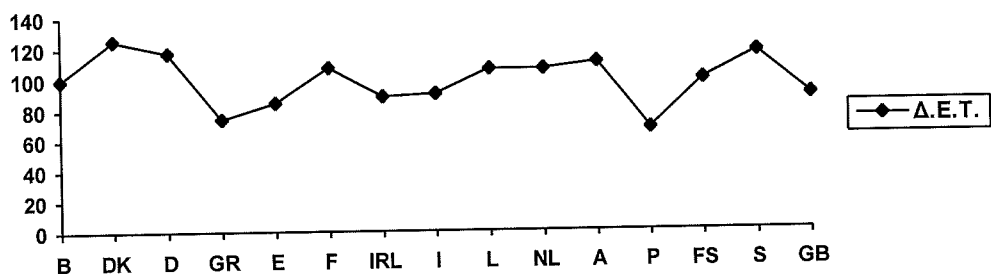
1. Διάγραμμα με το δείκτη επιπέδου τιμών στις χώρες- μέλη της Ε.Ε και
2. Πίνακα με το κατά κεφαλή ΑΕΠ για τις εν λόγω χώρες.
(Τα στοιχεία αφορούν το έτος 1993)

ΔΕΙΚΤΗΣ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΤΙΜΩΝ

Πηγή EUROSTAT

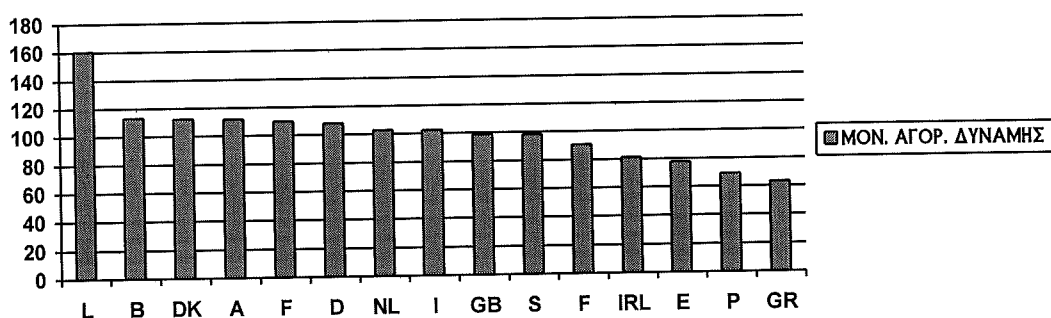
¹Τράπεζα της Ελλάδος: Έκθεση του Διοικητή (1995)

ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗ ΔΕΠ ΣΤΑ ΚΡΑΤΗ ΜΕΛΗ ΤΗΣ Ε.Ε

	ΣΕ ECU	ΣΕ ΜΟΝΑΔΕΣ ΑΓΟΡΑΣΤΙΚΗΣ ΔΥΝΑΜΗΣ
ΒΕΛΓΙΟ	112,8	113,2
ΔΑΝΙΑ	140,7	112,4
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	127,0	108,2
ΕΛΛΑΔΑ	46,8	63,1
ΙΣΠΑΝΙΑ	66,0	77,8
ΓΑΛΛΙΑ	117,1	110,0
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	71,6	81,0
ΙΤΑΛΙΑ	92,2	102,4
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	172,3	160,4
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	109,1	102,9
ΑΥΣΤΡΙΑ	123,0	112,0
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	47,1	69,0
ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	88,9	90,7
ΣΟΥΗΔΙΑ	114,2	98,2
ΒΡΕΤΑΝΙΑ	87,4	99,0

Πηγή: Eurostat

Πηγή: Eurostat

Η ανάκαμψη ωθείται από τον κλάδο της μεταποίησης και ιδιαίτερα από τον κλάδο των κεφαλαιουχικών αγαθών καθώς και από την εκτέλεση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ)². Θα πρέπει όμως να σημειωθεί ότι ο όγκος των λιανικών πωλήσεων στο πρώτο εξάμηνο του 1995 έπεσε κατά 6% μετά από μια μικρή ανάκαμψη που πραγματοποιήθηκε κατά το 1994.

Η μικρή σε μέγεθος ανάπτυξη που σημειώθηκε, φαίνεται να σηματοδοτεί την έναρξη μιας ήπιας φάσης αλλά εύθραστης ανάκαμψης. Το αν θα διατηρηθεί και θα συνεχισθεί η φάση αυτή θα καθορισθεί από πλήθος παραγόντων όπως το δημόσιο χρέος, του οποίου η σταθεροποίηση αποτελεί πρώτη προτεραιότητα³, η πορεία των επενδύσεων τόσο του ιδιωτικού τομέα όσο και του δημόσιου, καθώς και των ιδιωτικοποιήσεων.

Η ανάκαμψη πάντως θα μπορούσε να ήταν μεγαλύτερη αν η κυβέρνηση είχε φροντίσει να δημιουργηθεί η κατάλληλη υποδομή για την έγκαιρη απορρόφηση και αξιοποίηση των κονδυλίων από το Β ΚΠΣ καθώς επίσης και του Ταμείου Συνοχής. Θα έπρεπε επίσης να είχε φροντίσει να υπάρχει αποτελεσματικό management στο Δημόσιο και στις επιχειρήσεις του δημόσιου τομέα για να πραγματοποιηθούν οι σημαντικές και φιλόδοξες επενδύσεις που έχουν προγραμματισθεί στην ενέργεια, στις τηλεπικοινωνίες και τις μεταφορές⁴.

Ειδικά για τις ιδιωτικές επενδύσεις αξίζει να σημειθούν οι αρνητικές επιπτώσεις που ενδεχόμενα να έχουν στην αγορά οι ανακοινώσεις της κυβέρνησης για την επαναφορά διαφόρων

²ΕΒΕΑ: Ελληνική Οικονομία (1995)

³Τράπεζα της Ελλάδος: Έκθεση του Διοικητή (1995)

⁴ΔΝΤ: Έκθεση για την Ελληνική Οικονομία (1995)

αγορανομικών διατάξεων, και των συζητήσεων (ατέλειωτες) για τον περιορισμό του ωραρίου των καταστημάτων.

Η απελευθέρωση της αγοράς που έγινε το 1992 είχε θετικά αποτελέσματα ειδικά στον κλάδο των τροφίμων και της διανομής που συνετέλεσαν στο να γίνουν σημαντικές επενδύσεις, να δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας και οι διαρθρωτικές αυτές αλλαγές να συμβάλλουν στη μείωση του τιμάριθμου και φυσικά στην καλλίτερη εξυπηρέτηση του καταναλωτή⁵. Αυτά τα επιτεύγματα δεν πρέπει σε καμιά περίπτωση να υπονομευθούν. Αρνητικές επίσης επιπτώσεις στην ανάκαμψη των επενδύσεων στις κατασκευές θα προκαλέσουν οι σχετικές ανακοινώσεις για επικείμενη αναπροσαρμογή των αντικειμενικών αξιών των ακινήτων με δυσάρεστες συνέπειες για ένα πολύ μεγάλο αριθμό επιχειρήσεων των κλάδων που άμεσα ή έμμεσα εξαρτώνται από την οικοδομική δραστηριότητα ειδικά σε μια εποχή που παρουσιάζεται συνεχής μείωση της οικοδομικής δραστηριότητας.

Η αναπροσαρμογή των αντικειμενικών αξιών θα έχει μεν κάποιο εισπρακτικό αποτέλεσμα, σε μια εποχή που το κράτος προσπαθεί να αυξήσει τα έσοδά του, αλλά το ζητούμενο είναι η ανάκαμψη των επενδύσεων με την παροχή κινήτρων για να δημιουργηθούν θέσεις εργασίας και να μειωθεί η ανεργία η οποία βρίσκεται σε πολύ υψηλό επίπεδο (10,7%). Με τη μείωση της ανεργίας, εκτός από την κοινωνική διάσταση του θέματος, θα επιτευχθεί αφενός μεν μείωση των κοινωνικών παροχών με τη μορφή των επιδομάτων που δίνονται (π.χ ανεργίας), αφετέρου αύξηση των φορολογικών εσόδων του κράτους (ΦΜΥ κ.λ.π.).

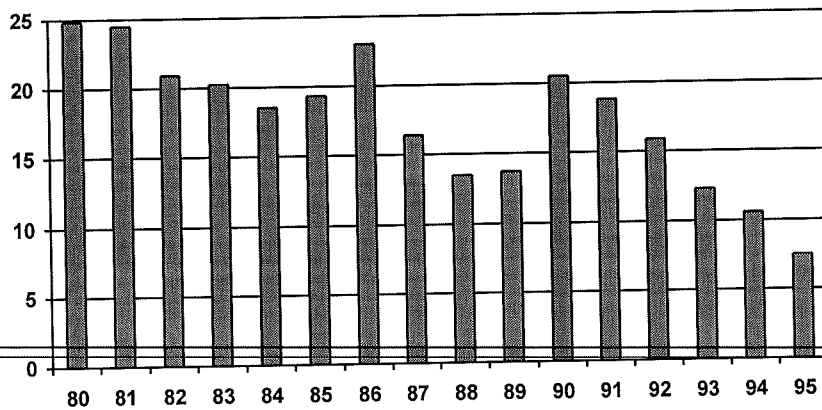
2. ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟ

Η συνεχής πτώση του πληθωρισμού σε μονοψήφια πλέον νούμερα (Απρίλιος 9,9 , Μάιος 9,8%, Ιούνιος 9,7..... Αύγουστος 8,7%, Σεπτέμβριος 8,5%) αποτελεί ένα ιδιαίτερα θετικό γεγονός. Θα πρέπει όμως να αναφέρω ότι η πτώση υπήρξε συνολικά μικρή το τελευταίο δωδεκάμηνο.

Κατωτέρω παρατίθεται διάγραμμα που απεικονίζει την εξέλιξη του πληθωρισμού στη χώρα μας από το 1980 , παραμονές της εισόδου μας στην Ε.Ε (τότε ΕΟΚ) μέχρι και το 1995.

⁵ΕΒΕΑ:Ελληνική Οικονομία (1995)

ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ

Πηγή : ΕΣΥΕ

Η πρόβλεψη της κυβέρνησης που εκτιμά ότι στο τέλος του τρέχοντος έτους ο πληθωρισμός θα έχει μειωθεί στο 7%, ίσως, να είναι λίγο αισιόδοξη με δεδομένες τις μισθολογικές αυξήσεις και των αυξήσεων στα τιμολόγια των δημοσίων υπηρεσιών (ΔΕΚΟ) οι οποίες έχουν καθυστερήσει σημαντικά.

Θα πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι το 1995 είναι το τρίτο κατά σειρά έτος στασιμότητας των τιμών των εισιτηρίων των αστικών συγκοινωνιών (ΗΣΑΠ, ΗΛΠΑΠ, ΟΑΣΑ και ΕΘΕΛ), γεγονός που σημαίνει περαιτέρω διεύρυνση των ελλειμμάτων τους, τα οποία για το 1994 ανήλθαν στα 50,4 δισ. δρχ. και καλύπτονται από το προϋπολογισμό και από δάνεια με εγγύηση του δημοσίου. Στην περίπτωση του ΟΣΕ το έλλειμμα διαμορφώθηκε στα 59,8 δισ. το 1994 και αναμένεται να παραμείνει στα ίδια επίπεδα το 1995. Η πρόβλεψη όμως αυτή είναι εφικτή ή με αύξηση της τιμής των εισιτηρίων ή με σημαντική αύξηση του μεταφορικού έργου και φυσικά με καλλίτερη αποδοτικότητα των εν λόγω οργανισμών. Οσον αφορά τον ΕΛΤΑ, η συγκράτηση του ελλείμματος απαιτεί εκτός των άλλων και αύξηση των ταχυδρομικών τελών. Αυτό ισχύει και για τις υπόλοιπες ΔΕΚΟ.

Από όλα τα παραπάνω είναι φανερό ότι η αντιπληθωριστική πολιτική στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην παροχή, σκόπιμα, φθηνών υπηρεσιών από τις δημόσιες υπηρεσίες με δυσάρεστες συνέπειες για το μέγεθος των ελλειμμάτων τους. Όταν η λήψη μέτρων γίνει αναπόφευκτη

με την άνοδο των τιμολογίων, τότε θα έχουμε το γνωστό αποτέλεσμα της ανόδου του πληθωρισμού.

Η σφικτή εισοδηματική και γενικά οικονομική πολιτική που ακολουθείται αφενός μεν έχει θετικά αποτελέσματα στο μέτωπο κατά του πληθωρισμού αφετέρου έχει δημιουργήσει την "ασφυξία" σε ορισμένους δείκτες, όπως οι αιτήσεις πτώχευσης, οι απλήρωτες συναλλαγματικές και οι ακάλυπτες επιταγές.

Ακολουθεί πίνακας με τους δείκτες "ασφυξίας"⁶.

ΔΕΙΚΤΕΣ ΑΣΦΥΞΙΑΣ

	ΟΚΤΑΜΗΝΟ 1994 (Ιαν.-Αυγ)		ΟΚΤΑΜΗΝΟ 1995 (Ιαν.-Αυγ)	
	Τεμάχια	Ποσά (σε εκατ. δρχ)	Τεμάχια	Ποσά (σε εκατ.δρχ)
Απλήρωτες συναλλαγματικές	319.866	75.400	282.584	83.900
Ακάλυπτες επιταγές	81.878	112.300	85.246	118.100
Διαταγές πληρωμής		46.600		72.635
Αιτήσεις πτώχευσης		2.227		3.346
Κηρυχθείσες πτωχεύσεις		906		1.123

Πηγή : Μηνιαία στοιχεία πληροφοριών εταιρίας "Τειρεσίας"

3. ΓΙΑ ΤΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΠΛΗΡΩΜΩΝ

Το ισοζύγιο πληρωμών αποτελείται από:

- α. Το εμπορικό ισοζύγιο.
- β. Τους άδηλους πόρους.
- γ. Την κίνηση κεφαλαίων.

Ο διεθνής προσανατολισμός της χώρας μας (μέλος της Ε.Ε, συμφωνίες GATT, άλλες διμερείς συμφωνίες κ.λ.π.) έχουν καταστήσει την οικονομία της χώρας μας μια ανοικτή οικονομία.

Η οικονομική ανάπτυξη, ο ρυθμός ανόδου της ελληνικής οικονομίας είναι και αυτοί παράγοντες που επηρεάζουν τα διάφορα μεγέθη του ισοζυγίου πληρωμών.

⁶Η εταιρεία ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ χρησιμοποίησε στοιχεία που της έδωσαν οι τράπεζες

Οι συναλλαγματικές διαταραχές π.χ του Μαΐου 1994, λόγω επικείμενης απελευθέρωσης στην κίνηση των κεφαλαίων, οι προσδοκίες για υποτίμηση ή υποτιμήσεις τελικά (de facto) ή ταχύτερης διολίσθησης (de jure) της δραχμής, δημιουργούν αναταραχές με έντονες διακυμάνσεις στο ισοζύγιο πληρωμών. Μπορεί π.χ. να γίνει επίσπευση αύξησης των εισαγωγών, εκροή κεφαλαίων στο εξωτερικό και καθυστέρηση εισροής κεφαλαίων για επένδυση κ.λ.π. καθώς επίσης και καθυστέρηση εισαγωγής συναλλάγματος από εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών. Επηρεάζεται επίσης από τη διεθνή οικονομική συγκυρία και ιδίως στην Ε.Ε στην οποία είμαστε μέλος και όπου βρίσκονται οι σημαντικότεροι οικονομικοί εταίροι μας.

Το ισοζύγιο πληρωμών παρουσιάζει τα τελευταία χρόνια βελτίωση και προβλέπεται να συνεχίσει να παρουσιάζει εφόσον η οικονομική πολιτική που ασκείται συνεχισθεί να εφαρμόζεται και που, όπως είναι γνωστό, είναι συνάρτηση του προγράμματος σύγκλισης της ελληνικής οικονομίας για την είσοδό της στην τρίτη φάση της ΟΝΕ⁷.

Οι τάσεις και εξελίξεις αυτές που παρουσιάζονται στο ισοζύγιο πληρωμών, οφείλονται κυρίως στη βελτίωση των εσωτερικών οικονομικών συνθηκών, όπως η μείωση του πληθωρισμού, η αποδυνάμωση των πληθωριστικών προσδοκιών και τα πολύ υψηλά εγχώρια επιτόκια που είχαν ευνοϊκές επιπτώσεις στις κεφαλαιακές εισροές και τις άδηλες συναλλαγματικές εισπράξεις. Η σταθερότητα στη συναλλαγματική πολιτική, η άσκηση υπεύθυνης μακροοικονομικής πολιτικής δημιουργεί επιστοσύνη στην αγορά.

Θα υπεισέλθουμε τώρα στους επί μέρους λογαριασμούς του ισοζυγίου πληρωμών αφού πρώτα παρουσιάσουμε το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών με την παρουσίαση και των συναλλαγματικών διαθεσίμων για το πρώτο εξάμηνο 1995 (σε σύγκριση με το αντίστοιχο διάστημα του έτους 1994).

⁷Τράπεζα της Ελλάδος : Εκθεση του Διοικητή

ΙΣΟΖΥΓΙΟ Α' ΕΞΑΜΗΝΟΥ

(σε εκατ. δολάρια)

	1994	1995
Εισαγωγές	9.186,9	11.542,0
Εξαγωγές	2.344,7	2.885,0
Εμπορικό έλλειμμα	-6.842,2	-8.657,0
Αδηλοι πόροι	8.456,6	9.596,0
Αδηλες πληρωμές	2.701,0	3.317,0
Ισοζύγιο αδήλων	5.755,5	6.279,0
Ισος. τρεχουσών συναλλαγών	-1.086,6	-2.378,0
Συναλλαγματικά διαθέσιμα	8.708,0	16.547,0

Πηγή: ΕΣΥΕ

Βλέπουμε ότι το πρώτο εξάμηνο το έλλειμμα του ισοζυγίου είναι ιδιαίτερα αυξημένο λόγω της αύξησης των εισαγωγών (ανησυχητική), παρά τη σημαντική αύξηση των άδηλων πόρων. Τα συναλλαγματικά διαθέσιμα αυξήθηκαν λόγω της αύξησης των δανείων σε συνάλλαγμα και των εισροών συναλλάγματος για αγορά ακινήτων.

1. Εμπορικό ισοζύγιο

Το ένα σκέλος παρουσιάζει τις εισαγωγές και το άλλο τις εξαγωγές των αγαθών.

Το εμπορικό ισοζύγιο ήταν και θα είναι ελλειμματικό. Το έλλειμμα, δυστυχώς, δευρύνθηκε τώρα τελευταία (βλ. ανωτέρω πίνακα) και αυτές είναι και οι προβλέψεις για το μέλλον.

Οι εισαγωγές είναι τετραπλάσιες των εξαγωγών μας και το υψηλό εμπορικό έλλειμμα οφείλεται στη χαμηλή ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας. Αν και τα τελευταία 40 χρόνια, σύμφωνα με στοιχεία του ΟΟΣΑ, το ύψος των διεθνών εμπορικών συναλλαγών αυξήθηκε δραματικά, παρόλα αυτά η χώρα μας καταλαμβάνει την τελευταία θέση, μεταξύ των κρατών μελών του ΟΟΣΑ, κι όσον αφορά το βαθμό εξαγωγικής διείσδυσης, ο οποίος προσδιορίζει το ποσοστό του ΑΕΠ που κατευθύνεται προς εξαγωγές, η Ελλάδα καταλαμβάνει και πάλι την τελευταία θέση στο σχετικό πίνακα των χωρών μελών του. Η Τουρκία, που είναι και αυτή μέλος, κατέχει την προτελευταία θέση, αλλά με σαφώς καλλίτερο βαθμό εξαγωγικής διείσδυσης⁸.

⁸ ΟΟΣΑ : Εκθεση για την Ελληνική Οικονομία (1995)

Οι εξελίξεις στα διάφορα μεγέθη του εμπορικού ισοζυγίου επηρεάζονται επίσης:

α. Απ'τη διεθνή ζήτηση, η οποία αν και ήταν διεθνώς ευνοϊκή τον τελευταίο καιρό, δεν ήταν όμως τόσο ευνοϊκή για τα προϊόντα εκείνα (τα παραδοσιακά μας), των οποίων η διεθνής ζήτηση αυξάνεται με αργό ρυθμό, και που συμμετέχουν με μεγάλο ποσοστό στις εξαγωγές μας.

β. Απ'την ελλειψη υποδομής γενικά.

γ. Την ποιοτική υστέρηση των περισσότερων εγχώριων αγαθών αν και στην Ελλάδα το κόστος εργασίας είναι σχετικά χαμηλό.

Θα μπορούσαμε επίσης να προσθέσουμε ότι επειδή σαν χώρα εισάγουμε πετρέλαιο, οι τιμές διεθνώς του αργού πετρελαίου, που εκφράζεται σε δολάρια ΗΠΑ καθώς και η τιμή του δολαρίου, μετατρέψιμο σε δραχμές, επηρεάζουν και αυτά τα μεγέθη του ισοζυγίου.

Όλα τα ανωτέρω συντελούν στην αύξηση των εισαγωγών καθώς επίσης το γεγονός ότι δεν έχουμε εκμεταλλευτεί, όσον αφορά τις εξαγωγές μας, αγορές όπως οι ΗΠΑ, η Ανατολική Ασία, οι Σκανδιναβικές χώρες, όπου η ζήτηση αυξάνεται πολύ ταχύτερα απ' ό,τι στους άλλους εμπορικούς μας εταίρους⁹.

2. Αδήλοι πόροι

Ο ρυθμός αύξησης των εισπράξεων από άδηλες συναλλαγές ήταν τριπλάσιος του ρυθμού ανόδου των πληρωμών με αποτέλεσμα αφενός μεν την αύξηση του πλεονάσματος του ισοζυγίου αδήλων, αφετέρου τον περιορισμό του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών (βλ. σχετικό πίνακα).

Ο λογαριασμός των αδήλων περιλαμβάνει κυρίως:

α. Το τουριστικό συνάλλαγμα, όπου παρουσιάζεται αύξηση των εισπράξεων του ταξιδιωτικού συναλλάγματος (1994). Ήδη για το 1995 (στοιχεία πρώτου εξαμήνου) παρουσιάστηκε μικρή αύξηση του τουριστικού συναλλάγματος, παρά τις αντίθετες προβλέψεις, παρά τη μείωση κατά 10-15% των τουριστών το 1995.

β. Τις καθαρές μεταβιβάσεις από την Ε.Ε (διαρθρωτικά ταμεία) που ο ρυθμός απορρόφησής τους δεν είναι ικανοποιητικός, αλλά παίζουν όμως πολύ σημαντικό ρόλο σαν ποσοστό στις εισπράξεις των αδήλων. Η καθυστέρηση στις εισροές από την Ε.Ε οφείλεται κυρίως σε δική μας αδυναμία έγκαιρης απορρόφησης των σχετικών κονδυλίων από την Ε.Ε.

⁹ EBEA : Ελληνική Οικονομία (1995)

γ. Τις πληρωμές για τόκους, μερίσματα και κέρδη που αντιπροσωπεύουν το 40% περίπου των άδηλων πληρωμών και που παρέμειναν σχετικά στάσιμες λόγω διεθνούς ευνοϊκής εξέλιξης των επιτοκίων.

δ. Τα μεταναστευτικά εμβάσματα, που έχουν αυξητική τάση λόγω αύξησης των εισοδημάτων στις χώρες που ζουν κυρίως οι μετανάστες μας (ΗΠΑ, Ευρώπη, Αυστραλία) και λόγω της ευνοϊκής οικονομικής συγκυρίας δηλ. στις χώρες που αναφέρθηκα παρουσιάζονται ικανοποιητικοί ρυθμοί οικονομικής ανάπτυξης.

ε. Οι μεταφορές που οι εισπράξεις έχουν ανοδική τάση και

στ. Το ναυτιλιακό συνάλλαγμα όπου και εδώ διαγράφονται ευνοϊκές εξελίξεις που οφείλονται στην αύξηση του διεθνούς εμπορίου.

Θα πρέπει να αναφέρω ότι για τις μεταφορές, τουριστικό συνάλλαγμα κ.λ.π. υπάρχουν και πληρωμές δηλ. υπάρχουν και Έλληνες τουρίστες που επισκέπτονται χώρες εκτός Ελλάδας και φυσικά γίνεται εκροή συναλλάγματος, σ' αυτές τις περιπτώσεις, όπως και στις μεταφορές που πληρώνει και η χώρα μας, αλλά οι εισπράξεις είναι πολύ μεγαλύτερες απ' τις πληρωμές, όπως και για τους τόκους, μερίσματα κ.λ.π. υπάρχουν εισπράξεις αλλά οι πληρωμές της χώρας μας είναι πολύ περισσότερες.

3. Καθαρή κίνηση κεφαλαίων

Ο λογαριασμός αυτός αφορά καθαρή κίνηση κεφαλαίων του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα.

Θα αναφερθούμε τώρα στην κίνηση κεφαλαίων και συγκεκριμένα στην παρατηρούμενη αύξηση της εισροής ιδιωτικών κεφαλαίων (επιχειρηματικών κ.λ.π.), λόγω απελευθέρωσης από Ιούνιο 1994 της κίνησης των κεφαλαίων και φυσικά συνδέθηκε με τα υψηλά εγχώρια επιτόκια, που είναι πολύ υψηλότερα από τα διεθνή, καθώς επίσης και με την αποκατάσταση ενός κλίματος εμπιστοσύνης προς τη συναλλαγματική και γενικά την οικονομική πολιτική που ακολουθείται.

Η βελτίωση του βασικού ισοζυγίου (ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών + καθαρή κίνηση ιδιωτικών κεφαλαίων) εντοπίζεται χρονικά από το δεύτερο εξάμηνο του 1994 και μετά, για τους λόγους που επεξήγησα προηγουμένως, και προήλθε κατά κύριο λόγο από την καθαρή εισροή κεφαλαίων του ιδιωτικού τομέα που υπερδιπλασιάστηκε καθώς επίσης και από την ευνοϊκή εξέλιξη των εμπορικών πιστώσεων, τη μεγάλη αύξηση στις εισροές επιχειρηματικών κεφαλαίων και στη γενικότερη αποκατάσταση της εμπιστοσύνης στη συναλλαγματική

ισοτιμία της δραχμής. Παρόμοια τάση δηλ. αύξηση εισροής κεφαλαίων προβλέπεται ότι θα συνεχισθεί¹⁰.

Σχετικά με την κίνηση των κεφαλαίων του δημόσιου τομέα βλέπουμε ότι αυξάνεται ο ακαθάριστος δανεισμός.

Σαν αποτέλεσμα όλων των εξελίξεων που αναφέρθηκαν προηγουμένως, τα συναλλαγματικά διαθέσιμα της χώρας μας έφθασαν στο ιστορικά υψηλότερο επίπεδό τους (βλ. σχετικό πίνακα). Θα πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι στατιστικά το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών για το πρώτο εξάμηνο '95 συμπίπτει με το αποτέλεσμα όλου του έτους.

4. ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟ

Η εξέλιξη της εκτέλεσης του προϋπολογισμού του 1995 φαίνεται ικανοποιητική και δεν θα πραγματοποιηθούν μεγάλες αποκλίσεις, όπως συνέβη εξάλλου και με τον προϋπολογισμό έτους 1994.

Ο ρυθμός αύξησης των εσόδων το πρώτο εξάμηνο 1995 εφθασε το 23% περίπου έναντι πρόβλεψης του προϋπολογισμού 18,5%. Θα πρέπει όμως να σημειώσω ότι σημαντικό μέρος της αύξησης αυτής οφείλεται στις ρυθμίσεις από παλιά χρέη. Τα έσοδα αυτά είναι προσωρινά και δεν συνιστούν βελτίωση της κατάστασης του δημόσιου προϋπολογισμού. Οσον αφορά τον ΦΠΑ, που τα έσοδά του είναι μόνιμα, δεν προβλέπεται να επιτευχθεί η πρόβλεψη του προϋπολογισμού 15,9%. Μέχρι τώρα έχουν αυξηθεί κατά 11% περίπου αλλά υπάρχει μια εντατικοποίηση των προσπαθειών των φορολογικών υπηρεσιών ούτως ώστε να μην υπάρχει μεγάλη απόκλιση από τον αρχικό στόχο.

Για τα αντικειμενικά κριτήρια, που τόσο θόρυβος έχει δημιουργηθεί και που κατά τη γνώμη μου δεν πιάνει το κακό στη ρίζα του, δεν είναι και τόσο ενθαρρυντικές οι μέχρι τώρα ενδείξεις όσον αφορά την αποδοτικότητα του μέτρου¹¹. Για όλους τους ανωτέρω λόγους πιθανόν να ανακοπεί η μέχρι τώρα καλή πορεία των εσόδων, αν και θα πρέπει να σημειωθεί ότι το Σεπτέμβριο το Υπουργείο Οικονομικών, για ευνόητους λόγους, ανακοίνωσε νέες ρυθμίσεις παλιών χρεών (κληρονομίες, μεταβιβάσεις, γονικές παροχές κ.λ.π.). Ηδη τους πρώτους μήνες του δευτέρου εξαμήνου παρατηρείται μια αύξηση των εσόδων μόνο κατά 7% ποσοστό το οποίο υπολείπεται από το στόχο που έχει τεθεί.

¹⁰Βλέπε σχετικό πίνακα ισοζυγίου

¹¹ΔΝΤ : Έκθεση για την Ελληνική Οικονομία (1995)

Στο σκέλος των δαπανών, που ήδη και εδώ έχουν σημειωθεί ορισμένες υπερβάσεις της τάξης του 15% γιαυτό και η Κοινότητα (Ε.Ε) μας έχει επιστήσει την προσοχή. Η αύξηση των δημοσίων δαπανών, σύμφωνα με τις προβλέψεις του προϋπολογισμού, θα είναι μόνο κατά 7,6%. Δεν αναμένεται όμως να γίνουν σημαντικές υπερβάσεις στις πρωτογενείς δαπάνες (κυρίως στις επιδοτήσεις και τις επιχορηγήσεις). Ο υπερδανεισμός όμως του δημοσίου, που παρατηρήθηκε το πρώτο εξάμηνο του 1995 όταν τα επιτόκια ήταν υψηλότερα, θα προκαλέσει υπέρβαση στις δαπάνες για τόκους 150-200 δισ. περίπου, φυσικά σε σχέση με τον αρχικό προϋπολογισμό. Για να μην υπάρχει όμως σημαντική υπέρβαση το Υπουργείο Οικονομικών είναι πιθανόν να επαναλάβει ότι έκανε και πέρσι (1994), όταν δηλ. περιόρισε τις δαπάνες του προγράμματος δημοσίων επενδύσεων (ΠΔΕ)

Θα πρέπει να αναφέρω, με βάση τα τελευταία στοιχεία του Υπουργείου Οικονομικών, ότι από το σύνολο των δαπανών του Δημοσίου :

α. Το 42% αφορά τόκους και χρεολύσια.

β. Το 32% σε μισθούς.

γ. Το 17% σε γνωστές επιχορηγήσεις και μόνο

δ. Το 12% που απομένει είναι για τη χάραξη πολιτικής στους διάφορους τομείς¹².

Συνολικά αναμένεται ότι οι δανειακές ανάγκες της κεντρικής κυβέρνησης για το 1995 θα είναι μεγαλύτερες σε σχέση με τον αρχικό προϋπολογισμό, όπως μεγαλύτερες απ' αυτές που προβλέπει ο προϋπολογισμός θα είναι οι δανειακές ανάγκες της Γενικής Κυβέρνησης, συμπεριλαμβανομένων δηλ. και των Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλειας και Πρόνοιας.

Καταρτίζεται ο προϋπολογισμός για το 1996, που είναι για τους ανωτέρω λόγους μια πραγματικά δύσκολη υπόθεση, και λόγω του προγράμματος σύγκλισης.

Το πρόγραμμα σύγκλισης προβλέπει σημαντική διεύρυνση του πρωτογενούς πλεονάσματος. Θα μπορέσει, όμως, να επιτευχθεί αυτός ο στόχος;

Η δραστική περιστολή του δημοσιονομικού ελλείμματος αντιμετωπίζεται με μεγαλύτερη επιτυχία με μείωση των δαπανών παρά με αύξηση της φορολογίας, η οποία μπορεί μιν να συντελεί στην αύξηση του πρωτογενούς πλεονάσματος αλλά από την άλλη μεριά μειώνει την ιδιωτική αποταμίευση.

Η αύξηση των εσόδων από τη φορολογία είναι σωστή και επιβάλλεται να γίνει μόνο εφόσον γίνει διεύρυνση της φορολογικής

¹² ΥΠΟΙΚ : Δελτίο Τύπου

βάσης, μέτρο το οποίο είναι και κοινωνικά δίκαιο. Σε μια κοινωνία δικαίου (π.χ. Σουηδία, Δανία, Νορβηγία) οι άμεσοι φόροι είναι πολύ περισσότεροι από τους έμμεσους, δυστυχώς, στη χώρα μας συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο.

Οι μισθωτοί και συνταξιούχοι, οι οποίες είναι και οι ασθενέστερα οικονομικά κοινωνικές ομάδες, συμμετέχουν, παρόλα αυτά με ποσοστό 61,5% στα φορολογικά έσοδα (άμεσοι φόροι). Για το 1995 το ποσοστό αυτό θα είναι της τάξης του 59 με 60%, αλλά η μείωση αυτή είναι πολύ μικρή.

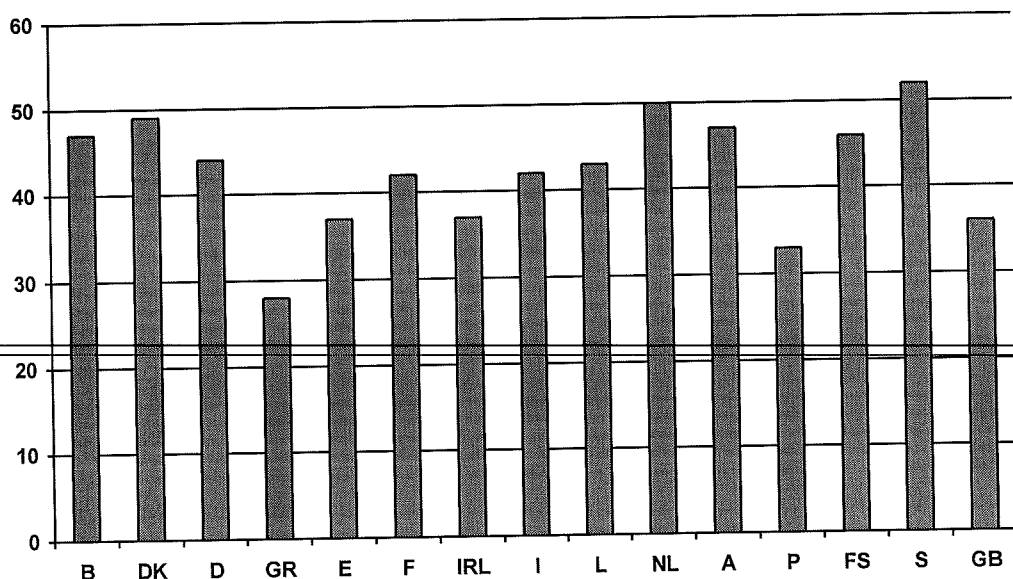
Φόροι και κοινωνικές εισφορές αποδίδουν στο ελληνικό κράτος πολύ λιγότερο από ό,τι στα άλλα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σύμφωνα με σχετική μελέτη της Eurostat που πρόσφατα κυκλοφόρησε¹³. Σαν κοινωνικές εισφορές εννοούνται όλες οι πληρωμές που πραγματοποιούν οι εργοδότες και οι εργαζόμενοι στα ασφαλιστικά τους ταμεία. Για τη χώρα μας δεν υπάρχουν στοιχεία σχετικά με τις εισφορές των αυτοαπασχολούμενων και των μη απασχολούμενων που πιθανό να δικαιολογεί, σ'ένα βαθμό όμως, το χαμηλό συνολικό ποσοστό των εσόδων του κράτους. Θα πρέπει να σημειώσω ότι τα στοιχεία για τη χώρα μας είναι παλαιότερα των υπολοίπων χωρών (της Ελλάδας είναι του 1989).

Από όλες τις πηγές εσόδων εκεί που η Ελλάδα υστερεί αρκετά σημαντικά έναντι των υπολοίπων εταίρων της είναι οι φόροι εισοδήματος και περιουσίας. Αντιπροσωπεύουν μόνο ένα ποσοστό της τάξης του 5,2% του ΑΕΠ, στην επόμενη δε θέση βρίσκεται η Γαλλία και η Πορτογαλία που αντιπροσωπεύουν το 9,2%. Στο άλλο άκρο βρίσκεται η μικρή αλλά οικονομικά δυνατή και μια χώρα παράδειγμα, κατά την άποψή μου, Δανία με ποσοστό της τάξης του 30,3%.

Παρατίθεται κατωτέρω πίνακας με τα έσοδα του δημοσίου από φόρους και κοινωνικές εισφορές και αφορά ο πίνακας αυτός τις χώρες μέλη της Ε.Ε (πηγή: Eurostat).

¹³Βλέπε σχετικό πίνακα

ΕΣΟΔΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΑΠΟ ΦΟΡΟΥΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝ. ΕΙΣΦΟΡΕΣ

5. ΓΙΑ ΤΗ ΔΡΑΧΜΗ

Η κυβέρνηση ακολουθεί την πολιτική της σκληρής δραχμής η δε διολίσθησή της δεν είναι ισοδύναμη με το διαφορικό πληθωρισμό ούτως ώστε να διατηρηθεί η ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων. Η πολιτική όμως αυτή έχει θετικές επιδράσεις στον πληθωρισμό και στην αξιοπιστία της κυβέρνησης στους εμπορικούς και οικονομικούς της εταίρους, εννοώντας μ' αυτό ότι τηρεί τις εξαγγελίες της για μια συγκεκριμένη πολιτική διολίσθησης που θα ακολουθηθεί¹⁴.

Οι επιχειρήσεις θα αναγκαστούν, λόγω της μικρής διολίσθησης, να γίνουν πιο ανταγωνιστικές, αν θέλουν να επιβιώσουν.

Ολοι θυμόμαστε την κρίση του Μαΐου - Ιουνίου 1994. Μετά το ξεπέραςμα αυτής η συναλλαγματική πολιτική έχει αποκτήσει αυξημένη αξιοπιστία. Η αξιοπιστία αυτή δεν αναμένεται να τεθεί σε δοκιμασία όσο η Τράπεζα της Ελλάδος, συνεπής με το ρόλο της, συγκρατεί την πτώση των επιτοκίων, απορροφώντας ρευστότητα. Αν όμως υπάρχει χαλάρωση και τα επιτόκια πέσουν με ταχείς ρυθμούς τότε δεν αποκλείεται να υπάρξουν δυσάρεστες συναλλαγματικές εξελίξεις. Παρά το μεγάλο ύψος του, το απόθεμα των συναλλαγματικών διαθεσίμων δεν αρκεί για τη στήριξη της πολιτικής της περιορισμένης διολίσθησης (de jure υποτίμηση).

¹⁴Τράπεζα της Ελλάδος: Έκθεση του Διοικητή

6. ΓΙΑ ΤΟ ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΟ

Τους πρώτους τέσσερις-πέντε μήνες του 1995 δεν ήταν και τόσο ευχάριστες οι εξελίξεις στο Χρηματιστήριο Αθηνών. Η ανάκαμψη παρουσιάστηκε από τα τέλη Μαΐου και άρχισε ο δείκτης να σταθεροποιείται πάνω από τις 900 μονάδες και να κινείται μεταξύ 900 και 1000 μονάδων, μάλιστα έφθασε σε σημείο (Αύγουστος 1995) να ξεπεράσει το "μαγικό" αριθμό 1000, αλλά για πολύ λίγο χρονικό διάστημα.

Σπουδαίο ρόλο στην ανάκαμψη αυτή έπαιξε η απεμπλοκή των μεγάλων έργων (αεροδρόμιο Σπάτων κ.λ.π.) καθώς επίσης και το ενδιαφέρον των ξένων επενδυτών.

Αν συνεχίσει να υπάρχει πρόοδος στη δημοσιονομική προσαρμογή, στα επιτόκια, στα μεγάλα έργα και στις αποκρατικοποιήσεις, τότε θα συνεχισθεί και η ανοδική περαιτέρω πορεία του Χρηματιστηρίου Αξιών Αθηνών.

7. ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Υπάρχει μια έλλειψη προόδου στην επίλυση των διαρθρωτικών προβλημάτων της οικονομίας που είναι και ένας αρνητικός παράγοντας της ακολουθούμενης πολιτικής με αποτέλεσμα αφενός μεν να έχει δημιουργηθεί εμπιστοσύνη όσον αφορά τις βραχυχρόνιες προοπτικές της οικονομίας, αφετέρου να υπάρχουν ερωτηματικά και αμφιβολίες για τις μακροχρόνιες προοπτικές της¹⁵.

Μια βόμβα έτοιμη να εκραγεί στα θεμέλια της οικονομίας είναι το δημόσιο χρέος που, συμπεριλαμβανομένου και του ευρύτερου δημόσιου τομέα, έχει φθάσει το 130% του ΑΕΠ. Χρειάζεται μια συνεχής περίοδος δημοσιονομικής προσαρμογής με έμφαση στις δημόσιες καταναλωτικές δαπάνες για να ανταστραφεί η αυξητική τάση του δημόσιου χρέους σαν ποσοστό του ΑΕΠ.

Οι προβλέψεις του αναθεωρημένου προγράμματος σύγκλισης είναι σχετικά φιλόδοξες και ίσως να μην τηρηθούν, όπως προβλέπεται. Η δημοσιονομική προσαρμογή πρέπει να βασισθεί σε γενναία μείωση των πρωτογενών δαπανών για να συμβάλλει στην αξιοπιστία του φορολογικού καθεστώτος και της νομισματικής πολιτικής.

¹⁵ ΔΝΤ: Έκθεση για την Ελληνική Οικονομία (1995)

Θα πρέπει επίσης να σημειώσω ότι δεν θα πρέπει να περικόπτεται το πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων (ΠΔΕ) κάθε φορά που παρουσιάζονται υστερήσεις στην προσπάθεια δημοσιονομικής προσαρμογής.

Η ανεξαρτησία της Τράπεζας της Ελλάδος και γενικά του τραπεζικού συστήματος θα πρέπει να θεσπισθεί και να καθιερωθεί για λόγους ενίσχυσης της αξιοπιστίας της νομισματικής πολιτικής, στο σχεδιασμό και την εκτέλεσή της, για να εκλείψουν οι πολιτικές πιέσεις στον κρίσιμο αυτό τομέα.

Η σημαντικότερη θεσμική πρόκληση που θα πρέπει να αντιμετωπίσει η οικονομία μας είναι αυτή των αποκρατικοποιήσεων¹⁶.

Το μόνο που έχει γίνει είναι η μείωση του ρόλου του Οργανισμού Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων (ΟΑΕ), αλλά δυστυχώς ελάχιστα έχουν γίνει στον τομέα των δημοσίων επιχειρήσεων. Θα πρέπει να γίνει ραγδαία βελτίωση των παρεχομένων υπηρεσιών, περιορισμό στη σπατάλη των πόρων και του υψηλού κόστους που συνεπάγεται για την υπόλοιπη οικονομία η συντήρηση των μονοπωλιακών προνομίων και η μη ορθολογική χρησιμοποίηση των πόρων τους.

Οι τηλεπικοινωνίες, το τραπεζικό σύστημα, το ανθρώπινο δυναμικό, οι μεταφορές, η ενέργεια, ο τουρισμός, τα έργα υποδομής, η υγεία, η παιδεία, η έρευνα εξακολουθούν να λειτουργούν αναποτελεσματικά και αντιπαραγωγικά λόγω της μη αποτελεσματικής οργάνωσης καθώς επίσης και της έλλειψης κινήτρων. Η αναποτελεσματικότητα αυτή σε κρίσιμους τομείς με σημαντικές εξωτερικές επιδράσεις και με μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης, έχει εξαιρετικά δυσμενείς συνέπειες για τη λειτουργία της υπόλοιπης οικονομίας, την αποδοτικότητα των ιδιωτικών επενδύσεων και την ανάπτυξη.

Έχει επίσης σημασία να τονισθεί ότι ακόμη και σήμερα υπάρχει ένα καθεστώς αδιαφάνειας κάτω από το οποίο συνεχίζουν να λειτουργούν δημόσιες επιχειρήσεις και οργανισμοί (π.χ. νοσοκομεία) χωρίς μέχρι σήμερα η κυβέρνηση να τολμά να υιοθετήσει την προτροπή διεθνών οργανισμών, όπως του ΔΝΤ, ΟΟΣΑ, για οικονομικό έλεγχο από διεθνείς ελεγκτικούς οργανισμούς. Αποτέλεσμα είναι ότι τεράστιοι πόροι του δημοσίου καταναλώνονται χωρίς κανείς να γνωρίζει εάν γίνεται χρηστή και αποδοτική διαχείριση¹⁷.

Η δημόσια διοίκηση και αν ακόμη προωθηθεί η πολιτική της αποκρατικοποίησης θα διατηρήσει σημαντικές και επιτελικές οικονομικές λειτουργίες. Αν αυτές οι λειτουργίες δεν επιτελούνται

¹⁶ ΔΝΤ: Εκθεση για την Ελληνική Οικονομία (1995)

¹⁷ Σχετικές εκθέσεις ανωτέρω αναφερομένων Διεθνών Οργανισμών

αποτελεσματικά θα είναι πολύ δύσκολο, αν όχι αδύνατο, να πραγματοποιηθεί σημαντική βελτίωση της οικονομίας. Χρειάζεται σημαντικός περιορισμός του αριθμού των δημοσίων υπαλλήλων και βελτίωση της ποιότητας των εναπομεινάντων. Θα πρέπει να γίνουν επενδύσεις σε μηχανολογικό και μηχανογραφικό εξοπλισμό στη δημόσια διοίκηση καθώς και ευέλικτα συστήματα διαχείρισης και οργάνωσης καθώς επίσης και αποτελεσματικού management.

Θα πρέπει να ενισχυθούν τα κίνητρα για αποδοτική εργασία καθώς επίσης να παρθούν πρωτοβουλίες για συνεργασία και συντονισμό με τον ιδιωτικό τομέα. Θα πρέπει να γίνει αποσύνδεση μισθού με τα χρόνια υπηρεσίας και να συνδεθεί με το βαθμό και την αποδοτικότητα (παραγωγικότητα).

Ο φοροεισπρακτικός μηχανισμός θα πρέπει να αναδιαρθρωθεί ριζικά καθώς και του εκπαιδευτικού συστήματος, σύμφωνα με τη σχετική έκθεση του ΟΟΣΑ και να γίνει, μεταξύ των άλλων, προσαρμογή των πανεπιστημίων στις ανάγκες της αγοράς¹⁸.

Το δεύτερο πακέτο Ντελόρ (Β ΚΠΣ και Ταμείο Συνοχής) θα πρέπει να αξιοποιηθεί σωστά για να βελτιώσει τις μακροχρόνιες προοπτικές της οικονομίας και για να γίνει, κυρίως, ανάπτυξη της περιφέρειας. Οι πόροι θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν για τη βελτίωση της παραγωγικής υποδομής της χώρας μας καθώς επίσης να γίνει επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο για να συμβάλλουν ουσιαστικά στην αναπτυξιακή διαδικασία. Θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερο βάρος στην έρευνα και στη τεχνολογία καθώς και στην απλούστευση και πιο ορθολογική οργάνωση των υπηρεσιών για τον έλεγχο των σχετικών διαδικασιών και την έγκαιρη και σωστή διαχείριση των κονδυλίων του "πακέτου". Γιαυτό το σκοπό θα πρέπει να ιδρυθεί μια ανεξάρτητη υπηρεσία που θα στελεχωθεί από πράγματι ικανά στελέχη του δημόσιου τομέα για να συνδυασθεί η εμπειρία με το δυναμισμό και τη γνώση.

Θα πρέπει να έχουμε κατά νου ότι η διαρθρωτική βοήθεια από την Ε.Ε θα σταματήσει, κατά τα φαινόμενα, το 1999. Αυτό θα σημαίνει για τη χώρα μας απώλεια πόρων της τάξης του 3 με 4% του ΑΕΠ ετησίως. Αυτό θα σημαίνει σε πρώτη φάση επιδείνωση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και ύφεση της οικονομικής δραστηριότητας. Αν αυτό προκαλέσει και απώλεια της εμπιστοσύνης από τη μεριά των εγχώριων και ξένων αποταμιευτών και επενδυτών, τότε, φυσικά, η συναλλαγματική και δημοσιονομική κρίση θα είναι αναπόφευκτη.

Θα μπορούσαμε να οδηγηθούμε σε ταχεία ανάπτυξη αν αξιοποιηθούν σωστά οι πόροι, γίνει μια σωστή πολιτική στις

¹⁸Εκθεση του ΟΟΣΑ

αποκρατικοποιήσεις και όλα αυτά σε συνδυασμό με τα μεγάλα έργα, στα οποία συμπεριλαμβάνονται και τα αυτοχρηματοδοτούμενα.

Θα πρέπει να γίνει μια θεσμική αναμόρφωση, που έχει γίνει, τώρα τελευταία, σε μικρό όμως βαθμό, κάτω από την πίεση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Θα πρέπει, όμως, η θεσμική αυτή αναμόρφωση να συνεχισθεί και να εντατικοποιηθεί για να λειτουργήσει, η χώρα μας, σε επίπεδο θεσμών, στα πλαίσια των σημερινών κοινωνικών, τεχνολογικών και διεθνών συνθηκών και για να δημιουργηθούν οι μηχανισμοί εκείνοι που θα προσελκύσουν νέες ιδιωτικές επενδύσεις με υψηλή οικονομική αποδοτικότητα.

Η "αλλαγή στο τοπίο" θα έρθει από την Παιδεία. Δυστυχώς

όμως τα Πανεπιστήμια της χώρας μας κινδυνεύουν να κλείσουν γιατί δεν έχουν ούτε τις στοιχειώδεις πιστώσεις για να αντιμετωπίσουν ακόμη και τις πιο στοιχειώδεις λειτουργικές τους δαπάνες (όπως η πληρωμή του νερού, του φωτισμού! κ.λ.π.)¹⁹. Από την άλλη μεριά, όμως, η κυβέρνηση με νομοθετική ρύθμιση (Σεπτέμβριος '95) απεφάσισε μετά από ομόφωνη συμφωνία όλων των κομμάτων να αυξήσει κατά 30% την ενίσχυση των κομμάτων από τον κρατικό προϋπολογισμό.

Για την κυβέρνηση και τα κόμμάτα μας αυτό που, ίσως (;), προέχει είναι η οικονομική ενίσχυση των κομμάτων.

¹⁹ Σχετικές ανακοινώσεις των Πρυτάνεων των Πανεπιστημίων της χώρας

ΒΑΣΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Χώρα (Ποσοστά %)	Ανάπτυξη ⁽¹⁾		Ανεργία ⁽²⁾		Πληθωρισμός ⁽³⁾		Αμοιβές ⁽⁴⁾		Ελλειμμα ⁽⁵⁾	
	1994	1995	1994	1995	1994	1995	1994	1995	1994	1995
Βέλγιο	1,3	2,0	10,3	10,7	2,6	2,5	0,7	0,7	6,6	5,8
Δανία	3,1	2,8	9,9	9,2	2,1	2,2	0,3	0,9	4,8	3,8
Γερμανία	1,0	2,3	9,4	9,6	3,0	2,1	-0,5	0,4	3,3	3,1
Ελλάδα	0,7	0,9	8,9	9,4	10,2	8,8	0,9	0,3	17,9	17,7
Ισπανία	1,0	2,3	23,3	23,5	4,8	4,6	-0,1	-0,6	7,2	6,6
Γαλλία	1,5	2,4	11,5	11,6	1,8	1,7	0,3	0,5	5,6	4,9
Ιρλανδία	4,2	4,4	17,8	17,1	2,8	2,7	1,2	0,6	2,5	2,3
Ιταλία	1,5	2,7	12,3	12,1	3,9	3,4	-0,4	0,2	9,5	9,0
Λουξεμβούργο	1,5	2,7	3,1	3,1	3,0	3,1	1,7	1,7	0,4	-0,2
Ολλανδία	1,2	2,2	10,2	10,4	2,3	2,4	0,2	-0,3	3,6	3,6
Πορτογαλία	0,9	3,0	6,5	6,7	5,6	5,1	0,6	0,7	7,4	6,4
Βρετανία	2,3	2,2	9,9	9,3	3,5	3,2	-0,2	0,3	5,9	4,6
Ε.Ε.	1,4	2,3	11,7	11,7	3,3	2,9	-0,3	0,1	5,8	5,2

Σημειώσεις: (1) αύξηση πραγματικού ΑΕΠ, (2) αναλογία στο εργατικό δυναμικό, (3) αποπληθωριστής ιδιωτικής κατανάλωσης, (4) πραγματική αύξηση αποδοχών υπαλλήλων, (5) αναλογία στο ΑΕΠ των ακαθάριστων αναγκών δανεισμού του κράτους.

ΚΑΛΕΣ ΚΑΙ ΚΑΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

(Κατάταξη βάσει των εκτιμήσεων για το 1995)

	Ανάπτυξη	Πληθωρισμός	Ελλειμμα	Ανεργία	Αμοιβές	
1	Ιρλανδία	Γαλλία	Λουξεμβούργο Ιρλανδία	Λουξεμβούργο Πορτογαλία	Λουξεμβούργο Δανία	1
2	Πορτογαλία	Γερμανία	Γερμανία	Δανία	Πορτογαλία	2
3	Δανία	Δανία	Γερμανία	Βρετανία	Βέλγιο	3
4	Λουξεμβούργο	Ολλανδία	Ολλανδία	Ελλάδα	Ιρλανδία	4
5	Ιταλία	Βέλγιο	Δανία	Γερμανία	Γαλλία	5
6	Γαλλία	Ιρλανδία	Βρετανία	Ολλανδία	Γερμανία	6
7	Ισπανία	Λουξεμβούργο	Γαλλία	Βέλγιο	Βρετανία	7
8	Γερμανία	Βρετανία	Βέλγιο	Γαλλία	Ελλάδα	8
9	Ολλανδία	Ιταλία	Πορτογαλία	Ιταλία	Ιταλία	9
10	Βρετανία	Ισπανία	Ισπανία	Ιρλανδία	Ολλανδία	10
11	Βέλγιο	Πορτογαλία	Ιταλία	Ισπανία	Ισπανία	11
12	Ελλάδα	Ελλάδα	Ελλάδα	Ισπανία	Ισπανία	12

Ο ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΟΥ 1996

Α. Παρουσίαση.

Προϋπολογισμός 1996 (σε δισ. δρχ.)

	<u>1995</u>	<u>1996</u>	<u>Μεταβ.(%)</u>
Εσοδα	7.204	8.310	15,3
Δαπάνες	9.843	10.771	9,4
Ελλειμμα	2.638	2.461	-6,7
Χρεολύσια	2.776	3.771	35,8
Τόκοι	3.299	3.355	1,7
Δαπάνες Γεν. Προϋπ/σμού (συν. χρεολύσια)	12.619	14.541	15,2

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών.¹

Β. Κριτική - Σχόλια.

Ο προϋπολογισμός για το 1996 ρίχνει βάρος τόσο στο σκέλος των εσόδων όσο και στο σκέλος των δαπανών. Στο σκέλος των εσόδων θα χρειαστούν περίπου ένα τρισ. πρόσθετοι φόροι, ενώ στο σκέλος των δαπανών παρά τη "λιτότητα" διαπιστώνεται μια ανελαστικότητα στη μείωσή τους. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι δεν έγιναν οι διαρθρωτικές εκείνες αλλαγές που θα επέτρεπαν τη μείωση των δαπανών χωρίς, φυσικά, να αφήνουν την εντύπωση της λιτότητας. Ζούμε όλοι σε ένα κράτος δυσκίνητο, γιγαντιαίο και αντιπαραγωγικό, οι δαπάνες αυξάνονται πολύ περισσότερο απ' τον προβλεπόμενο πληθωρισμό, αυξάνονται (ποσοστιαία) περισσότερο και από το 1995 (σε σύγκριση με το 1994) και ταυτόχρονα αφήνουν την εντύπωση της "λιτότητας".

Η προβλεπόμενη αύξηση των εσόδων κατά 13,6% (του τακτικού προϋπολογισμού)² αν και σημαντική εντούτοις είναι μικρότερη από την αντίστοιχη αύξηση του 1995, σε σχέση με το 1994, λαμβανομένου επίσης υπόψη του γεγονότος ότι υπάρχει μια τεράστια φοροδιαφυγή που φθάνει

¹ Δελτίο Τύπου του ΥΠΟΙΚ που δόθηκε στη δημοσιότητα.

² Ο Γενικό Κρατικός Προϋπολογισμός αποτελείται από τον Τακτικό και των Επενδύσεων.

το 40% (;) του ΑΕΠ της χώρας μας, η οποία συνεχίζει να παραμένει ασύληπτη.

Είναι σε όλους μας γνωστό ότι ένα σημαντικό κομμάτι του λαού μας ζει στα όρια ή κάτω από τα όρια της φτώχειας.³ Η εικόνα της λιτότητας διατηρείται στις αμοιβές των δημοσίων υπαλλήλων και στις συντάξεις.⁴

Ο νέος πάντως προϋπολογισμός, όπως και ο προηγούμενος αν και αυστηρός ως προς το σκέλος των δαπανών και όχι και πολύ απαιτητικός ως προς το σκέλος των εσόδων είναι προσαρμοσμένος στις προδιαγραφές του προγράμματος σύγκλισης που έχει συμφωνηθεί με την Ευρωπαϊκή Ένωση.

~~Οι κρατικές δαπάνες μόλις που θα καλύπτουν τις βασικές~~ ανάγκες λειτουργίας της διοίκησης και τα περιθώρια για άσκηση ανετότερης οικονομικής πολιτικής θα είναι ελάχιστα. Οι δαπάνες του γενικού προϋπολογισμού εκτός των χρεωλυσίων προβλέπεται να αυξηθούν κατά 9,4% το 1996 από 8,7% φέτος. Αντίστοιχα του τακτικού προϋπολογισμού προβλέπεται να αυξηθούν κατά 8,2% από 7,2% φέτος. Έτσι οι δαπάνες του γενικού προϋπολογισμού εκτός των χρεωλυσίων ανέρχονται σε 10 τρισ. 771,9 δισ. δρχ. και μαζί με τα χρεωλύσια που είναι αυξημένα κατά 35,8% (προφανώς λόγω της λήξης πολλών δανείων και της πίεσης που ασκεί το τεράστιο χρέος των 30 και πλέον τρισ. δρχ.) και φθάνουν τα 3 τρισ. 771,1 δισ. δρχ. ανέρχονται στο μυθώδες ποσό των 14 τρισ. 543 δισ. δρχ.. Οι εξελίξεις αυτές στο σκέλος των δαπανών δείχνουν τόσο την αδυναμία διαρθρωτικών παρεμβάσεων στον ευρύτερο δημόσιο τομέα όσο και τα αδιέξοδα που εμφανίζονται απ' αυτό το γεγονός αφού η κυβέρνηση κατευθύνεται τόσο σε πολιτική λιτότητας στις αμοιβές των υπαλλήλων και ταυτόχρονα όμως δίνει την εικόνα του σπάταλου κράτους.

Τα έσοδα του γενικού προϋπολογισμού προβλέπονται αυξημένα κατά 15,3% από 16,8% φέτος και προϋπολογίζονται σε 8 τρισ. 310 δισ. δρχ. και του τακτικού κατά 13,6% από 15,8% φέτος κατά 925 δισ. δρχ. ψηλότερα από φέτος. Μ'αυτές τις συνθήκες το καθαρό έλλειμμα, οι λεγόμενες καθαρές δανειακές ανάγκες, υποχωρούν από 2.638,9 δισ. δρχ. σε 2.461,9 δισ. δρχ. στο 8,7% του ΑΕΠ.⁵ Το μέγεθος αυτό επηρεάζεται κυρίως από τη συγκράτηση των τόκων λόγω της μείωσης των επιτοκίων, οι οποίοι, τόκοι, παρά την αύξηση του χρέους αναμένεται ν'αυξηθούν μόλις κατά 1,7%.

Οι μισθοί στο Δημόσιο, όπως προβλέπει ο προϋπολογισμός, θα αυξηθούν μόλις 2,5% ανά εξάμηνο και οι συντάξεις κατά 3,5%. Οι

³Σύμφωνα και με δήλωση του τότε Πρωθυπουργού της χώρας κ. Α. Παπανδρέου.

⁴Προβλέπεται αύξηση στους μισθούς των δημοσίων υπαλλήλων κατά 2,5% + 2,5% το 1996.

⁵Σύμφωνα με το πρόγραμμα σύγκλισης το έλλειμμα για το 1996 θα πρέπει να περιοριστεί, σαν ποσοστό στο ΑΕΠ, στο 7,6%.

επιχορηγήσεις και οι επιδοτήσεις θα είναι αυξημένες μόλις κατά 3% και γενικά θα ασκείται πίεση στο σύνολο του ευρύτερου δημόσιου τομέα να προσαρμοστεί στα στενά περιθώρια του προϋπολογισμού. Τα περισσότερα υπουργεία θα κληθούν να συμπιέσουν τις δαπάνες τους και να προσαρμοστούν σ'αυτά τα επίπεδα. Στο σκέλος των εσόδων η πίεση θα είναι πολύ ισχυρή. Ολοι οι τομείς οικονομικής δραστηριότητας θα "νιώσουν" το χέρι της Εφορίας να μπαίνει στην τσέπη τους. Το Υπουργείο Οικονομικών θα προσπαθήσει να εξαντλήσει κάθε πιθανή πηγή άντλησης πόρων. Η τιμαριθμοποίηση των δραχμικών ειδικών φόρων κατανάλωσης, η αύξηση των αντικειμενικών τιμών των ακινήτων, η επιδίωξη είσπραξης εσόδων από τις ανεκτέλεστες δικαστικές αποφάσεις και των προστίμων από πολεοδομικές παραβάσεις, η μη τιμαριθμοποίηση της φορολογικής κλίμακας και των αφορολόγητων ποσών, η πιθανή κατάργηση φορολογικών απαλλαγών αναδρομικά για τα αποκτηθέντα φέτος εισοδήματα και η πρόβλεψη ότι η προσπάθεια κατά της φοροδιαφυγής με την εντατικοποίηση των ελέγχων και την εφαρμογή νέων ελεγκτικών διαδικασιών θα επιφέρει επιπλέον 100 δισ. δρχ. δείχνει ακριβώς την ένταση της πίεσης που θα ασκηθεί στο σύνολο της οικονομίας. Ταυτόχρονα η εφαρμογή του πόθεν έσχες, η άρση του τραπεζικού απόρρητου και άλλα ισχυρά φορολογικά μέτρα που τίθενται σε εφαρμογή από το νέο έτος θα καταστήσουν ακόμη πειστικότερη τη δράση των φορολογικών αρχών και θα προκαλέσουν έντονες αντιδράσεις στην κοινωνία.

Είναι φανερό ότι από την ορθή εκτέλεσή του θα κριθούν πολλά και κυρίως θα διαμορφωθούν συνθήκες για τη συζητούμενη τα τελευταία δέκα χρόνια δημοσιονομική εξυγίανση, η οποία αποτελεί και τη βασική προϋπόθεση για την οικονομική πρόοδο της χώρας. Η κυβέρνηση ευτύχησε τόσο το 1994 όσο και το 1995 να εκτελέσει τους προϋπολογισμούς με μικρές αποκλίσεις και θέλει να πιστεύει ότι και του χρόνου θα καταστεί τούτο δυνατό για να μπορέσει να αποκομίσει πολιτικά οφέλη.

Σε ποιες όμως συνθήκες θα κληθεί η κυβέρνηση να εκτελέσει ένα για τρίτο συνεχόμενο χρόνο αυστηρό προϋπολογισμό ταυτόχρονα και εξαιρετικά φιλόδοξο ως προς τους στόχους. Ο Υπουργός των Οικονομικών ⁶ δηλώνει ότι **"η εκτέλεση του νέου προϋπολογισμού απαιτεί πρώτιστα συνθήκες πολιτικής σταθερότητας"** κι εδώ ακριβώς εισέρχεται το στοιχείο της αβεβαιότητας, ίσως, περισσότερο έντονο από κάθε άλλη φορά.

⁶κ. Αλ. Παπαδόπουλος σε σχετική δήλωσή του στα ΜΜΕ στις 15.11.1995

ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ - ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Α. Ο ρόλος του πρωτογενή τομέα (γεωργίας) στην ελληνική οικονομία. Σχετική θέση στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε).

Η ελληνική γεωργία αποτελεί ένα ζωτικό κλάδο της οικονομίας μας και η συμβολή της στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (15% στο σχηματισμό του ΑΕΠ της χώρας), στην απασχόληση (22,2% του ενεργού πληθυσμού) και στο εξωτερικό εμπόριο της χώρας (27,8% στο σύνολο των εξαγομένων) εξακολουθεί να παραμένει σημαντική.

Θα πρέπει, όμως, να λάβουμε υπόψη μας το γεγονός ότι έχει πραγματοποιηθεί μεταπολεμικά μια γρήγορη ανάπτυξη της χώρας μας προς την κατεύθυνση της εκβιομηχάνισης και που είχε, φυσικά, σαν αποτέλεσμα να περιορισθεί σημαντικά ο ρόλος της.

Το ποσοστό συμμετοχής της γεωργίας στη χώρα μας είναι κατά πολύ ανώτερο του μέσου όρου της Κοινότητας (Ε.Ε).¹ Σε ένα σημαντικό ποσοστό ο τομέας αυτός εξασφαλίζει τον ομαλό εφοδιασμό της αγοράς σε είδη διατροφής καθώς επίσης και σε πρώτες ύλες για τη βιομηχανία.

Αν και έχουν συντελεστεί σημαντικές διαρθρωτικές μεταβολές στη γεωργική παραγωγή, κυρίως στη μετά τον πόλεμο περίοδο, παρόλα αυτά ένα βασικό χαρακτηριστικό του τομέα αυτού είναι η ανεπάρκεια σε προϊόντα του ζωϊκού βασιλείου και η υπερεπάρκεια σε προϊόντα του φυτικού βασιλείου.

Οι καταναλωτικές συνήθειες έχουν κι αυτές αλλάξει, όπως η διάρθρωση της δαπάνης για τρόφιμα. Έτσι η οικογενειακή δαπάνη για ψωμί, δημητριακά, λάδι κ.λ.π. μειώθηκε σημαντικά, που άλλωστε αποτελούσε βασική διατροφή του μέσου Έλληνα, ενώ έχει αυξηθεί πολύ το ποσοστό της δαπάνης για κρέας, που ήταν βέβαια και αποτέλεσμα της ανόδου του βιοτικού επιπέδου των Ελλήνων.

Παρόλες τις ανωτέρω αλλαγές, η ποσοστιαία συμμετοχή της κατανάλωσης γεωργικών προϊόντων, στη συνολική κατανάλωση στην Ελλάδα, είναι πολύ υψηλότερη απ' την αντίστοιχη συμμετοχή στις άλλες

¹Βάσει στοιχείων της Eurostat και της Γεν. Δ/σης Γεωργίας της Ε.Ε

χώρες-μέλη της Ε.Ε,¹ ενώ υπάρχουν και διαφορές στη διάρθρωση της κατανάλωσης των επί μέρους γεωργικών προϊόντων.

Κατωτέρω παρατίθεται πίνακας που απεικονίζει το ρόλο του γεωργικού τομέα στην ελληνική οικονομία απ' το 1950 μέχρι το 1991.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Ο ρόλος του γεωργικού τομέα στην ελληνική οικονομία (1950 - 1991)

<u>Συμβολή γεωργικού τομέα στα:</u>	<u>1950</u>	<u>1960</u>	<u>1970</u>	<u>1980</u>	<u>1991</u>
1. Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν	27,8	23,1	18,2	14,3	12,5
2. Απασχόληση	51,1	56,3	40,0	27,4	22,2
3. Εξαγωγές	80,5	81,2	50,9	27,8	27,8
4. Εισαγωγές	34,8	17,4	15,3	12,9	15,5
5. Εξαγωγές/Εισαγωγές	80,1	135,0	110,0	105,4	

Πηγή 1. ΕΣΥΕ.

2. ΥΠΕΘΟ. Εθνικοί Λογαριασμοί.

3. EUROSTAT.

Απ' τον ανωτέρω πίνακα βλέπουμε ότι στις δεκαετίες του '50 και του '60 (αρχές της δεκαετίας), η απασχόληση στη γεωργία περνούσε το 50% της συνολικής απασχόλησης, ενώ σήμερα απασχολεί μόνο το 1/5 του συνολικού εργατικού δυναμικού. Το γεγονός αυτό οφείλεται στη "μεγάλη έξοδο" του γεωργικού πληθυσμού απ' τον πρωτογενή τομέα και τη μετανάστευσή του στο εσωτερικό και το εξωτερικό.

Η συμμετοχή του αγροτικού τομέα στο ΑΕΠ και στις εξαγωγές, σαν ποσοστό στο σύνολο των εξαγομένων, μειώνεται κι ενώ το 1950 αντιπροσώπευε το 27,8% του ΑΕΠ, το 1991 αντιπροσωπεύει μόλις το 12,5%, στις δε εξαγωγές απ' το 80,5% πέφτει στο 27,8%. Βλέπουμε επομένως η συμβολή του να μειώνεται καθώς αναπτύσσεται η ελληνική οικονομία κι αυξάνεται η συμβολή του δευτερογενή και κυρίως του τριτογενή τομέα. Αν και παρουσιάζεται αυτή η εξέλιξη, ο τομέας αυτός εξακολουθεί να παραμένει σημαντικός.

Στις νησιωτικές αλλά και στις ορεινές περιοχές παρατηρούνται τάσεις μείωσης του πληθυσμού, παρουσιάζεται δηλαδή ένα δημογραφικό πρόβλημα, γιαυτό το λόγο (δημογραφικού προβλήματος), εκτός του ομαλού εφοδιασμού της χώρας με αγροτικά προϊόντα, πρέπει όχι μόνο η

¹Στη χώρα μας είναι περίπου διπλάσια απ'ό,το στον Κοινοτικό μ.ο.

γεωργία μας να διατηρηθεί αλλά και να αναπτυχθεί για να διαμορφωθούν όχι μόνο δημογραφικές αλλά και οικονομικές ισορροπίες.

Η γεωργία με τα προϊόντα της, μέσω της παραγωγής, διακίνησης, μεταποίησης και της εμπορίας τους, δημιουργεί ένα ολόκληρο πλέγμα από σημαντικές οικονομικές δραστηριότητες κι οι εξαγωγές αποφέρουν έσοδα για τη χώρα μας και ο τομέας αυτός συμβάλλει στη μείωση του μόνιμα ελλειμματικού εμπορικού ισοζυγίου της χώρας μας (βλ. πίνακες 1.11 και 1.12).

Αν και το ποσοστό συμμετοχής της γεωργίας μας στο ΑΕΠ, στην απασχόληση, στις εξαγωγές μειώνεται, εντούτοις είναι πολύ ανώτερο απ' τον κοινοτικό μέσο όρο.

Η απασχόληση στη γεωργία, στο σύνολο των χωρών-μελών της Ε.Ε, και σαν ποσοστό στη συνολική απασχόληση ήταν 6,6% (1989), Μεταξύ των χωρών μελών υπάρχουν μεγάλες αποκλίσεις στη γεωργική απασχόληση. Η απασχόληση, για παράδειγμα, στη γεωργία στο μεν Ηνωμένο Βασίλειο και στο Βέλγιο αντιπροσώπευε το 2,2% και το 2,8% αντίστοιχα, της συνολικής απασχόλησης, στις δε Πορτογαλία και Ιρλανδία το 17,8 και 15% αντίστοιχα.

Η Ελλάδα είναι η χώρα με τη μεγαλύτερη συμμετοχή του πρωτογενή τομέα στο ΑΕΠ (16,5%), με δεύτερη την Ιρλανδία (10,5%), όταν ο μέσος όρος στην Κοινότητα ήταν 3,1% (τα στοιχεία για την Κοινότητα και τις άλλες χώρες είναι του 1989. Το ποσοστό για τη χώρα μας μειώθηκε ακόμα πιο πολύ -βλ. πίνακα 1).

Η γεωργία μας καταλαμβάνει σχετικά μικρή θέση στη γεωργία της Ε.Ε και συγκεκριμένα απ' τα 127,5 εκατ. εκτάρια καλλιεργουμένων εκτάσεων στο σύνολο των χωρών μελών της Ε.Ε, η χώρα μας κατέχει μόνο 5,7 εκατ. εκτάρια δηλ. το 4,5% του συνόλου, το δε 1989 παρήγαγε γεωργικά προϊόντα αξίας 8,3 δισ. ECU έναντι 202 δισ. ECU στο σύνολο της Κοινότητας, το οποίο εκπεφρασμένο σε ποσοστά ήταν το 4,1% του συνόλου (βλ. πίνακα 1.1).

Η ανάπτυξη του γεωργικού τομέα μιας χώρας εξαρτάται:

- 1. Απ' τις φυσικές και κλιματολογικές συνθήκες της.**
- 2. Απ' το μέγεθος και τη δομή των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και**
- 3. Απ' το εργατικό δυναμικό.**

Όσον αφορά τις φυσικές και κλιματολογικές συνθήκες, η χώρα μας είναι κυρίως ορεινή με ξηρό κλίμα τα οποία έχουν σαν αποτέλεσμα να περιορίζονται σημαντικά οι επιδόσεις του τομέα αυτού (πρωτογενή). Η συνολικά καλλιεργούμενη έκταση ανέρχεται σήμερα σε περίπου 40 εκατ. στρέμματα και αντιπροσωπεύει το 30% της συνολικής έκτασης της

χώρας μας.¹ Η αποξήρανση λιμνών και η παράδοση στην καλλιέργεια νέων εδαφών αντιστάθμισε τη μείωση που είχε προέλθει απ'την εγκατάλειψη αρκετών οριακών εδαφών (βλ. πίνακες 1.2 και 1.3).

Το 65% της καλλιεργούμενης έκτασης χρησιμοποιείται για την καλλιέργεια σιτηρών κι ένα 12% για καπνό και βαμβάκι. Η μείωση στην καλλιέργεια καπνού αντισταθμίστηκε από την αύξηση στην καλλιέργεια βαμβακιού και ζαχαρότευτλων.

Το μεγαλύτερο μέρος των καλλιεργουμένων εκτάσεων που φθάνει περίπου το 70% είναι ξερικές και το υπόλοιπο 30% αρδεύεται (βλ. πίνακα 1.4). Για το μέγεθος και τη δομή των γεωργικών εκμεταλλεύσεων που παίζουν επίσης σημαντικό ρόλο γιατί επηρεάζουν τόσο την παραγωγικότητα όσο και τα εισοδήματα των αγροτών, είναι σ'όλους μας γνωστό, ότι οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις στη χώρα μας έχουν μικρό μέγεθος και κάθε μια από αυτές περιλαμβάνει ένα μεγάλο αριθμό αγροκτημάτων, τα οποία πολλές φορές απέχουν κατά πολύ αναμεταξύ τους (βλ. πίνακες 1.2 και 1.3).

Στους πίνακες αυτούς βλέπουμε ότι η δομή της ελληνικής γεωργίας κυριαρχείται από μικρές εκμεταλλεύσεις μέσου μεγέθους 4 εκταρίων και χωρισμένες σε μεγάλο αριθμό αγροτεμαχίων (6-7 ανά εκμετάλλευση). Πρόκειται για τις μικρότερες αγροτικές εκμεταλλεύσεις στην Ε.Ε, όπου ο μέσος όρος είναι 13,3 εκτάρια, στο δε Ηνωμένο Βασίλειο, η μέση έκταση των εκμεταλλεύσεων είναι 64,4 εκτάρια.

Η γόνιμη γεωργική γη βρίσκεται στην πεδιάδα της Θεσσαλίας, της Μακεδονίας και της Θράκης. Το 70% της γεωργικής γης ανήκει σε μειονεκτικές περιοχές που θεωρούνται ορεινές και προβληματικές. Στις ορεινές περιοχές επικρατούν υποβαθμισμένα δάση και φυσικοί βοσκότοποι κατάλληλοι για κτηνοτροφία.

Θα πρέπει να γίνουν σημαντικές επενδύσεις σε έργα, κυρίως, υποδομής, αρδευτικά, αναδάσωσης για τη βελτίωση βοσκοτόπων, για να αξιοποιηθούν εκτάσεις και για καλλίτερη απόδοση των υφισταμένων. Το κλίμα της χώρας μας, που είναι μεσογειακό, παρέχει τις δυνατότητες σε ορισμένους κλάδους όπως π.χ κηπευτικών, πτηνοτροφίας και χοιροτροφίας να δημιουργήσουν σημαντική προστιθέμενη αξία ανά στρέμμα, προϋπόθεση όμως να επιτευχθεί αυτό είναι να γίνουν έργα υποδομής και επενδύσεις, όπως ανέφερα προηγουμένως.

Στον πίνακα 1.4, όπου παρουσιάζονται οι εκτάσεις με ετήσιες και μόνιμες καλλιέργειες με διάκριση των ποτιστικών, βλέπουμε ότι το 1991 αρδευόντουσαν 11,9 εκατ. στρέμματα, δηλ. το 34% περίπου των καλλιεργουμένων εκτάσεων, έναντι 26,2% το 1981. Λόγω αναδιάρθρωσης των καλλιεργειών, μειώνονται οι αρότρες και τα αμπέλια με παράλληλη αύξηση των δενδρωδών καλλιεργειών. Βλέπουμε επίσης τη

¹CEC: The agricultural situation in the Community (1990)

διάρθρωση των καλλιεργούμενων εκτάσεων σε μόνιμες φυτείες και σε ετήσιες καλλιέργειες.

Η αγροτική παραγωγή στη χώρα μας είναι κατά 67% φυτική, 30% ζωϊκή, 1,5% δασική και 1,5% αλιευτικά προϊόντα.¹ Η σχέση αυτή που παρουσιάζεται μεταξύ φυτικής και ζωϊκής παραγωγής είναι η αντίστροφη, περίπου, απ' αυτή που παρουσιάζεται στις χώρες-μέλη της Κοινότητας. Η εγχώρια αγορά υπερκαλύπτει τις ανάγκες της σε φυτικά προϊόντα και φυσικά εξάγονται προϊόντα της κατηγορίας αυτής, η δε αύξηση της παραγωγής τους είναι συνάρτηση της ζήτησης για εξαγωγές. Τα προβλήματα όμως που αντιμετωπίζουν, είναι ότι τα προϊόντα αυτά είναι ευπαθή, αντιμετωπίζουν δυσκολίες πρόσβασης στις διεθνείς αγορές, έχουν χαμηλή ελαστικότητα και δεν έχουν υψηλή ανταγωνιστικότητα.

Λόγω ένταξης στην Κοινότητα (κοινοτικός ανταγωνισμός), μειώθηκε ο βαθμός αυτάρκειας σε ορισμένα ζωοκομικά προϊόντα, όπως το γάλα και το βοδινό κρέας, που ήταν, ο βαθμός αυτάρκειας, ήδη χαμηλός.

Η γεωργική παραγωγή στη χώρα μας είναι μάλλον συμπληρωματική παρά ανταγωνιστική της παραγωγής στην Κοινότητα. Η ποσοστιαία συμμετοχή της κατανάλωσης γεωργικών προϊόντων, στη συνολική κατανάλωση στην Ελλάδα, είναι πολύ μεγαλύτερη απ' την αντίστοιχη συμμετοχή στις άλλες χώρες της Κοινότητας.

Για το ανθρώπινο δυναμικό, όπως τονίσαμε και προηγούμενα, παρατηρήθηκε μεταπολεμικά μια σημαντική μείωση που ακολούθησε (το ανθρώπινο δυναμικό) ή το δρόμο προς τη ξενιτιά ή την εσωτερική μετανάστευση. Εξακολουθεί όμως ο τομέας αυτός να απασχολεί ένα σημαντικό ποσοστό του εργατικού δυναμικού της χώρας (βλ. πίνακες 1, 1.5 και 1.6).²

Σύμφωνα με την απογραφή πληθυσμού, το 70% του εργατικού δυναμικού στον πρωτογενή τομέα είναι άντρες και το υπόλοιπο 30% γυναίκες, ποσοστό (των γυναικών) που μειώνεται συνεχώς, ενώ απ' την άλλη μεριά αυξάνεται η συμμετοχή των γυναικών στην παραγωγική δραστηριότητα και κυρίως στις υπηρεσίες (τριτογενής τομέας).

Η ανάπτυξη του πρωτογενή τομέα κι αύξηση της παραγωγικότητάς του είναι επίσης συνάρτηση του βαθμού εκπαίδευσης των εργαζομένων, στον τομέα αυτό, το οποίο (εργατικό δυναμικό) διακρίνεται για το χαμηλό βαθμό εκπαίδευσής του, γεγονός που κάνει δύσκολη την προσαρμογή του σε νέες μεθόδους οργάνωσης, παραγωγής και εμπορίας. Βέβαια, έχει παρουσιαστεί βελτίωση στο επίπεδο

¹ΕΣΥΕ: Γεωργική Στατιστική Έρευνα (1993)

²Η μερική part-time εποχική ή συμπληρωματική απασχόληση είναι συνηθισμένο φαινόμενο στην ελληνική γεωργία.

εκπαίδευσής του, εντούτοις, είναι αρκετό το ποσοστό που δεν έχει τελειώσει τη βασική εκπαίδευση (30%).

Ένα άλλο χαρακτηριστικό του ανθρώπινου δυναμικού είναι ο μεγαλύτερος βαθμός γήρανσής του, σε σύγκριση με το εργατικό δυναμικό των δευτερογενή και τριτογενή τομέων και που οφείλεται όχι μόνο στη μετανάστευση αλλά και στο γεγονός ότι οι νέοι σήμερα προτιμούν την απασχόλησή τους στους άλλους τομείς της οικονομίας. Η διάρθρωση αυτή του εργατικού δυναμικού στον πρωτογενή τομέα είχε αρνητική επίπτωση στην εξέλιξη της παραγωγικότητας του τομέα αυτού.

Θα πρέπει επίσης να επισημάνω ότι σε περιόδους συγκομιδής παρουσιάζεται ανεπάρκεια του εργατικού δυναμικού, που είναι μερικές φορές έντονη, και έχει αρνητικές επιπτώσεις στη γεωργική παραγωγή.

Συνοψίζοντας τα προβλήματα, με βάση όλα όσα εκτέθηκαν προηγουμένως, και τα οποία εμποδίζουν τον εκσυγχρονισμό και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα, θα αναφέρω τα κάτωθι:

1. Μικρό μέγεθος και κατακερματισμένες αγροτικές εκμεταλλεύσεις
2. Μικρό ποσοστό αρδευόμενων εκτάσεων.
3. Γηρασμένο και με μικρό βαθμό εκπαίδευσης-εξειδίκευσης εργατικό δυναμικό.
4. Μεγάλο ποσοστό αγροτικών εκμεταλλεύσεων σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές.
5. Κλιματολογικές συνθήκες που ευνοούν μόνο ορισμένα είδη.
6. Έλλειψη καλής οργάνωσης στη διακίνηση των προϊόντων.
7. Έλλειψη καλής υποδομής γενικά της χώρας αλλά και ειδικά του τομέα όσον αφορά την αποθήκευση, συσκευασία, συντήρηση κ.λ.π.
8. Μεγάλο κόστος χρηματοδότησης των επενδύσεων και χαμηλό ποσοστό επενδύσεων στον τομέα αυτό (βλ. κατωτέρω επεξήγηση).
9. Χαμηλό ποσοστό εκμηχανισμού της γεωργίας.
10. Τεχνική υποστήριξη χαμηλού επιπέδου στους παραγωγούς και
11. Έλλειψη marketing, δηλ. έλλειψη έρευνας της αγοράς για ανάπτυξη των πωλήσεων.

B. Επενδύσεις στο γεωργικό τομέα και σχηματισμός κεφαλαίου.

Ο πρωτογενής τομέας είναι σχετικά παραμελημένος στη χώρα μας κι αυτό γιατί η πολιτεία έχει δώσει έμφαση και στηρίζει περισσότερο τους άλλους τομείς της οικονομίας. Παρόλο που το ποσοστό των επενδύσεων που απορροφά ο πρωτογενής τομέας είναι σχετικά αξιόλογο, εντούτοις δεν είναι ανάλογο με τη σημασία του τομέα αυτού, όσον αφορά τη συμβολή του στην οικονομία.

Το μεγαλύτερο μέρος των επενδύσεων στο γεωργικό τομέα προέρχεται απ'τον ιδιωτικό τομέα (περίπου το 55%, έτος 1991) ενώ οι δημόσιες επενδύσεις καλύπτουν το υπόλοιπο (βλ. πίνακα 1.9). Βλέπουμε, δυστυχώς, ότι οι συνολικές επενδύσεις στον αγροτικό τομέα, σε σύγκριση με τις συνολικές επενδύσεις σε όλους τους τομείς της οικονομίας, να φθίνουν απ'το 1984 μέχρι και το 1991 ενώ είχαν ανοδική πορεία απ'το 1980 μέχρι το 1984 και αποτελούν (1991) το 5,3% του συνόλου των επενδύσεων (πάγιου κεφαλαίου) και το 6,7% σε σχέση με το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν.

Γ. Εμπορικό γεωργικό ισοζύγιο-Εμπορικό ισοζύγιο Ελλάδας.

Οι εισαγωγές γενικά της χώρας μας έφθασαν, δυστυχώς, στο σημείο να είναι περίπου τετραπλάσιες των εξαγωγών μας (βλ. σχετικό πίνακα στο πρώτο μέρος της διπλωματικής εργασίας). Οι εξαγωγές της χώρας μας σε γεωργικά προϊόντα συνέβαλαν στον περιορισμό του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου της χώρας. Αυτό συνέβη μέχρι το 1981, ημερομηνία ένταξης της χώρας μας στην Ε.Ε (τότε ΕΟΚ). Εκτοτε η αξία των εξαγωγών μας σε αγροτικά προϊόντα υπολείπεται αυτής των εισαγωγών κι αυτό, όπως είναι γνωστό, λόγω της βαθμιαίας κατάργησης των εισαγωγικών δασμών, ποσοστώσεων, επιδοτήσεων των εξαγωγών μας και γενικά της κατάργησης της ευνοϊκής μεταχείρισης που απολάμβανε η εγχώρια γεωργική παραγωγή.

Το 83,8% των εξαγωγών μας σε γεωργικά προϊόντα συνιστούν τα είδη τροφίμων (περιλαμβάνονται φρούτα, λαχανικά κ.λ.π. είδη) και τα ποτά. Τα φρούτα και λαχανικά από μόνα τους αποτελούν το 1/3 των εξαγωγών μας. Τα προϊόντα δηλ. του φυτικού βασιλείου συνιστούν τις εξαγωγές των γεωργικών μας προϊόντων, ενώ τα προϊόντα του ζωϊκού βασιλείου (κυρίως) συνιστούν τις εισαγωγές μας σε γεωργικά προϊόντα (βλ. πίνακα 1.12).

Οι εξαγωγές γεωργικών προϊόντων, οι οποίες διαχρονικά βαίνουν αύξουσες, συνιστούν το 35,20% του συνόλου των εξαγωγών μας, ενώ οι εισαγωγές μας σε γεωργικά προϊόντα το 16,2% του συνόλου των εισαγωγών μας (βλ. πίνακα 1.11).

Πιστεύω ότι υπάρχουν μεγάλα περιθώρια ανάπτυξης της γεωργίας, η αναπτυξιακή πολιτική της οποίας θα πρέπει να βασίζεται στα κάτωθι:

1. Ανάπτυξη του αγροτικού χώρου κατά ένα ολοκληρωμένο τρόπο, η δε γεωργική πολιτική που θα ακολουθηθεί θα συνδυασθεί με την πολιτική περιφερειακής ανάπτυξης για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της περιφέρειας, για την προστασία του περιβάλλοντος και τη διατήρηση του πληθυσμού στην ύπαιθρο.
2. Εκσυγχρονισμός στο όλο σύστημα παραγωγή-μεταποίηση-διακίνηση, εμπορία και βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των προϊόντων (μείωση κόστους-βελτίωση ποιότητας).
3. Προσπάθεια εξάλειψης του ελλείμματος σε προϊόντα του ζωϊκού βασιλείου, με αύξηση της εγχώριας παραγωγής, και ορθολογισμός στην παραγωγή προϊόντων του φυτικού βασιλείου για να καλυφθούν οι ανάγκες της εγχώριας αγοράς και η ζήτηση για εξαγωγές και για αποφυγή δημιουργίας πλεονασμάτων, όπως τώρα συμβαίνει, στα είδη αυτά.

Η ελεύθερη διακίνηση στο ενδοκοινοτικό εμπόριο θα επιτρέψει τη δημιουργία οικονομιών κλίμακας, εξειδίκευση κάθε χώρας ανάλογα με τα συγκριτικά της πλεονεκτήματα, πληρέστερη εκμετάλλευση των καινοτομιών και κατά συνέπεια και σύμφωνα με την οικονομική θεωρία ανύψωση του επιπέδου ευημερίας.

Α. Εξελίξεις στη γεωργία. Κοινοτική και παγκόσμια αγορά.

Οι κυριότερες εξελίξεις που πρόκειται να αντιμετωπίσει η γεωργία μας στα πλαίσια του διεθνούς περιβάλλοντος, μέσα στο οποίο λειτουργεί, είναι:

1. Η μεταρρύθμιση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής.
2. Η ολοκλήρωση της ευρωπαϊκής αγοράς.
3. Οι σχέσεις με τις τρίτες χώρες και τους διεθνείς οργανισμούς.

Η πρώτη ολοκληρωμένη κοινή ευρωπαϊκή πολιτική που έχει υπάρξει μέχρι τώρα είναι η ΚΑΠ, η οποία απορροφούσε, μέχρι την τροποποίησή της το 1986 με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, πάνω από τα 3/5 του προϋπολογισμού της Κοινότητας.¹ Το γεγονός αυτό ευνοούσε τη χώρα μας όπου η γεωργία έπαιζε και παίζει σημαντικό ρόλο.

Εκτιμάται, όμως, ότι το 1/3 των καθαρών δημοσιονομικών εισπράξεών μας από την Κοινότητα επιστρέφονται στην ίδια (Κοινότητα) σαν μεταβιβάσεις εισοδήματος απ'τους Έλληνες καταναλωτές προς τους παραγωγούς της Κοινότητας.²

Η χώρα μας επιδοτεί έμμεσα τις πλουσιότερες χώρες της Κοινότητας (Ολλανδία, Δανία, Γερμανία και Γαλλία) γιατί οι άμεσες εισοδηματικές μεταβιβάσεις της χώρας μας προς την Κοινότητα αφορούν κατά το μεγαλύτερο ποσοστό (περίπου το 70%) εισαγωγές κρεάτων και γαλακτοκομικών, που εισάγονται από τις ανωτέρω αναφερόμενες χώρες.

Οι Έλληνες αγρότες ωφελήθηκαν την πρώτη δεκαετία από την ένταξή μας, δεν φαίνεται όμως να έχει ωφεληθεί η γεωργία σαν παραγωγική δραστηριότητα. Το παραγωγικό δυναμικό της γεωργίας μας δεν κινητοποιήθηκε όπως θα έπρεπε στον κοινοτικό ανταγωνισμό κι οι χαμηλές παραγωγικές επιδόσεις αντισταθμίστηκαν με δημοσιονομική στήριξη απ'τον προϋπολογισμό και κυρίως απ'τον FEOGA. Η ανταγωνιστικότητα της γεωργίας μας μειώθηκε από την ένταξη. Η πολιτεία όμως είχε κι αυτή την υποχρέωση με επενδύσεις κι άλλα μέτρα

¹Το 1985 στην "πράσινη βίβλο" τέθηκαν οι βασικές αρχές για την αναθεώρηση της ΚΑΠ.

²ΑΤΕ: Εκθεση του Διοικητή.

στήριξης να βοηθήσει τον κλάδο να εκσυγχρονιστεί για να προκαλέσει, μεταξύ άλλων, μείωση του κόστους παραγωγής κι αύξηση της ανταγωνιστικότητάς του (βλ. πίνακες 1.9 και 1.10)

Ο εκσυγχρονισμός του κλάδου επιβάλλεται, η δε ανάπτυξη των αγροτικών περιφερειών θα πρέπει να στηρίζεται όχι μόνο στην ανάπτυξη της γεωργίας αλλά στην ανάπτυξη και των άλλων τομέων με κοινωνικό περιεχόμενο και με μιας τέτοιας μορφής περιφερειακή πολιτική για επίτευξη μιας ολοκληρωμένης ανάπτυξης για να μην ταυτίζεται, όπως είναι σήμερα, η επαρχία με την υπανάπτυξη.

Η ΚΑΠ δημιούργησε ορισμένες δυσλειτουργίες με αποτέλεσμα η Κοινότητα να αναγκαστεί να αναθεωρήσει τους μηχανισμούς της. ~~Θεωρήθηκε υπεύθυνη για τη δημιουργία και τη χειροτέρευση~~ διαρθρωτικών πλεονασμάτων σε πολλά αγροτικά προϊόντα ουσιαστικής σημασίας, γεγονός που είχε σαν αποτέλεσμα να αυξηθεί το δημοσιονομικό κόστος για εγγυήσεις τιμών και για δαπάνες προκειμένου να διατεθούν τα προϊόντα στη διεθνή αγορά.¹

Η μεταρρύθμιση της ΚΑΠ αφορά την εφαρμογή τέτοιων μέτρων ούτως ώστε να:

- 1. Ελαχιστοποιηθούν τα πλεονάσματα.**
- 2. Μειωθούν οι τιμές.**
- 3. Εξισορροπηθεί η προσφορά με τη ζήτηση.**
- 4. Δημιουργηθούν προγράμματα αγρανάπαυσης.**
- 5. Μειωθούν οι ποσοτώσεις.**
- 6. Δοθούν κίνητρα για εντατικοποίηση της παραγωγής.**
- 7. Δοθούν μόνιμες εισοδηματικές αποζημιώσεις στους παραγωγούς χωρίς να αυξηθούν οι παραγόμενες ποσότητες.**
- 8. Ενισχυθούν οι μικροπαραγωγοί.**
- 9. Δοθεί μια περιβαλλοντική διάσταση στη γεωργία με το να δοθούν κίνητρα για να εφαρμοστούν γεωργικές πρακτικές φιλικές προς το περιβάλλον.**

Η υιοθέτηση της ΚΑΠ (αρχικής) είχε σαν συνέπεια οι Έλληνες παραγωγοί γεωργικών προϊόντων να απολαμβάνουν μεγαλύτερες τιμές (ονομαστικές), αλλά απ' την άλλη μεριά δημιούργησε αξιόλογες αυξήσεις στις τιμές που καταβάλλουν για εισροές. Οι καθαρές τιμές παραγωγού στα προϊόντα ζωϊκής προέλευσης βελτιώθηκαν περισσότερο απ' τις καθαρές τιμές προϊόντων φυτικής προέλευσης (που τα τελευταία μας αφορούν γιατί αυτά, κυρίως, εξάγουμε), δηλαδή ευνοήθηκαν περισσότερο οι άλλοι κοινοτικοί παραγωγοί απ' τους δικούς μας.

¹Σχέδιο Mansholt που είχε προταθεί ήδη από το 1968 για τον εκσυγχρονισμό της γεωργίας.

Οι καταναλωτές εκλήθησαν να πληρώσουν αυξημένες τιμές που είχε αρνητικές επιπτώσεις τόσο στην ευημερία τους όσο και στον όγκο κατανάλωσης των γεωργικών προϊόντων. Η χώρα μας εισπράττει, όπως έχω ήδη αναφέρει, αξιόλογα ποσά απ' τον κοινοτικό προϋπολογισμό αλλά ένα σημαντικό ποσοστό αυτών δεν είναι τιποτ'άλλο από μια ουσιαστικά αποζημίωση για την άμεση μεταφορά εισοδήματος απ' τους Έλληνες καταναλωτές στους κοινοτικούς παραγωγούς λόγω αφενός μεν των υψηλότερων τιμών που καλούνται οι πρώτοι να πληρώσουν αφετέρου γιατί οι εισαγωγές μας απ' την Κοινότητα αυξήθηκαν περισσότερο απ' τις εξαγωγές μας προς αυτήν.

Η δημιουργία της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς θα επηρεάσει τη γεωργία μας λόγω της παραπέρα αύξησης του κοινοτικού ανταγωνισμού, λαμβανομένου υπόψη ότι ήδη υπάρχει η ελεύθερη διακίνηση των αγροτικών προϊόντων.

Η χώρα μας, σαν περιφερειακή χώρα, αποκομμένη απ' τις υπόλοιπες χώρες-μέλη, με αυξημένο το κόστος μεταφοράς, θα πληγεί απ' την ελεύθερη εγκατάσταση των μεταποιητικών μονάδων. Οι μέθοδοι παραγωγής και εμπορίας των γεωργικών προϊόντων θα πρέπει να αλλάξουν γιατί στη σημερινή εποχή που ζούμε, στην εποχή της κατανάλωσης, οι καταναλωτές έχουν αυξημένες απαιτήσεις για προϊόντα ποιότητας, κυρίως, σε είδη διατροφής. Ο ανταγωνισμός θα ενταθεί απ' τις πιο αναπτυγμένες χώρες με τα ολοένα αυξανόμενα αγροτοβιομηχανικά συγκροτήματα καθώς επίσης και με τη χρήση των ευρωπαϊκών εμπορικών σημάτων.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση κατέχει μια σημαίνουσα θέση στην παγκόσμια παραγωγή γεωργικών προϊόντων και στη διακίνηση αυτών με συνεχώς αυξανόμενες δεσμεύσεις και υποχρεώσεις προς τη διεθνή αγορά.¹ Η απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου, μετά τη συμφωνία της GATT² θα έχει σαν αποτέλεσμα τη μείωση των τιμών των αγροτικών προϊόντων στην Ε.Ε, που θα προσεγγίζουν πλέον τις διεθνείς τιμές.

Θα ήταν επίσης σκόπιμο να αναφέρω τις σημαντικές εξελίξεις που έχουν συντελεστεί στις γειτονικές μας χώρες, πρώην "ανατολικές χώρες", όταν από χώρες κρατικού εμπορίου που ήταν, έχουν μεταβληθεί σε χώρες με ελεύθερη οικονομία, οικονομία της αγοράς. Οι εξελίξεις σ' αυτές τις χώρες θα επηρεάσουν τη γεωργία της Κοινότητας και ανταγωνιστικά και συμπληρωματικά δηλ. απ'τη μια μεριά θα ανταγωνιστούν τα γεωργικά μας προϊόντα αλλά από την άλλη δημιουργούνται ευκαιρίες για τη χώρα μας λόγω εγγύτητας και παραδοσιακών σχέσεων.

¹Η Ε.Ε είναι πρώτη στις εισαγωγές και δεύτερη στις εξαγωγές αγροτικών προϊόντων στον κόσμο.

²Γύρος της Ουρουγουάης.

Χρήσιμο θα ήταν να αναφέρω το γεγονός ότι η Βουλγαρία κι η πρώην Γιουγκοσλαβία ήταν οι βασικοί μας προμηθευτές σε προϊόντα του ζωϊκού βασιλείου, πριν από την ένταξή μας στην Κοινότητα, οι δε τιμές ήταν οι διεθνείς και φυσικά ήταν χαμηλότερες απ' αυτές των ομοειδών προϊόντων της Κοινότητας. Με βάση διμερείς συμφωνίες μας, η χώρα μας εξήγαγε οπωροκηπευτικά προϊόντα στη Ρουμανία και στην πρώην ΕΣΣΔ.

Πιστεύω ότι πρέπει να εκμεταλλευτούμε το συγκριτικό πλεονέκτημα που έχουμε (μέλος της Ε.Ε και εγγύτητα προς τις βαλκανικές χώρες) για την προώθηση των οικονομικών μας συμφερόντων (όχι μόνο του πρωτογενή τομέα) στις χώρες αυτές.

Ε. GATT (Γύρος της Ουρουγουάης) και ελληνική γεωργία.

Η συμφωνία της GATT, η οποία το 1994 επικυρώθηκε και από την ελληνική Βουλή, όσον αφορά τα γεωργικά προϊόντα, έχει σαν βασική αρχή τη σταδιακή απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου γεωργικών προϊόντων και αφορά όλα τα γεωργικά προϊόντα.

Τη συμφωνία υπέγραψαν πάνω από 100 χώρες και από τις αρχές του τρ. έτους στη θέση της GATT υπάρχει η ΠΟΕ (Παγκόσμια Οργάνωση Εμπορίου).¹

Η συμφωνία προβλέπει:

- 1. Δέσμευση των χωρών, που την υπέγραψαν, για ελεύθερη πρόσβαση στις μεταξύ τους αγορές.**
- 2. Μείωση της εσωτερικής προστασίας του αγροτικού τομέα.**
- 3. Μείωση των εξαγωγικών επιδοτήσεων και διάκριση αυτών σε άμεσες και έμμεσες.**
- 4. Εξαίρεση των αναπτυσσόμενων χωρών απ' την υποχρέωση μείωσης των δασμών.**

Σαν περίοδο βάσης για τον υπολογισμό των δασμολογικών μειώσεων θεωρείται η τριετία 1986-1988.

Όσον αφορά την ελεύθερη πρόσβαση στις αγορές μεταξύ των χωρών-μελών της ΠΟΕ, προβλέπεται η καθολική δασμοποίηση, δηλαδή μετατροπή σε ισοδύναμους δασμούς όλων των μη δασμολογικών

¹Η ΠΟΕ έχει έδρα τη Γενεύη.

φραγμών στο εμπόριο των γεωργικών προϊόντων. Οι δασμοί και οι ισοδύναμοι δασμοί μειώνονται κατά 36% μ'ένα ελάχιστο ποσοστό 15% κατά δασμολογική κατηγορία μέχρι το 1999. Η βελτίωση στην πρόσβαση ενισχύεται με δέσμευση για ελάχιστη πρόσβαση, δηλαδή ποσόστωση εισαγωγών με μειωμένο δασμό για τα προϊόντα για τα οποία δεν γίνονται σημαντικές εισαγωγές. Κατά κανόνα η ελάχιστη πρόσβαση καθορίζεται σε 3% της εγχώριας κατανάλωσης για το 1999. Εάν όμως στις χώρες εισαγωγής οι εισαγόμενες ποσότητες ενός προϊόντος υπερβούν το 125% της μέσης ποσότητας εισαγωγών της προηγούμενης τριετίας ή όταν οι τιμές εισαγωγής (τιμές CIF κι όχι FOB) είναι κατώτερες του μέσου επιπέδου των τιμών εισαγωγής της περιόδου 1986-1990 κατά ποσοστό μεγαλύτερο ή ίσο με το 10%, τότε, μέσω ενός ειδικού μηχανισμού διασφάλισης παρέχεται στις χώρες εισαγωγής η δυνατότητα επιβολής πρόσθετου δασμού. Σε περίπτωση, όμως, προϊόντων που έχουν ήδη αναληφθεί τέτοιες δεσμεύσεις, βάσει διμερών συμφωνιών, τότε υπάρχει πρόβλεψη για υποχρέωση σταδιακής αύξησης των δεσμεύσεων "τρέχουσας πρόσβασης".

Για την εσωτερική προστασία των προϊόντων, αυτή προβλέπεται να μειωθεί με βάση υπολογισμό τους Δείκτες Συνολικής Στήριξης, για όσα προϊόντα οι δείκτες αυτοί έχουν εκτιμηθεί, ενώ για τα υπόλοιπα θα αναληφθούν ισοδύναμες δεσμεύσεις. Η μείωση της στήριξης αφορά το κάθε προϊόν κι όχι ομάδες προϊόντων ή κατά τομείς. Το επίπεδο προστασίας αναμένεται να μειωθεί κατά 20% μέχρι το 1999. Τα μέτρα στήριξης εξαιρούνται από την υποχρέωση μείωσης και αφορά κάτω απ' το 5% της συνολικής αξίας της γεωργικής παραγωγής κάθε χώρας.

Το "πράσινο πακέτο" δηλ. ορισμένα διαρθρωτικά μέτρα για την ανάπτυξη της γεωργίας, εξαιρείται από την προβλεπόμενη μείωση δαπανών με την προϋπόθεση ότι είναι ουδέτερα, δηλ. χρηματοδοτούνται από τον προϋπολογισμό και δεν αποτελούν μεταβίβαση εισοδήματος απ'τους καταναλωτές προς τους παραγωγούς αγροτικών προϊόντων, δεν αποτελούν επομένως έμμεση στήριξη των τιμών των παραγωγών.

Προγράμματα που θα μπορούσαν να περιληφθούν στο πράσινο πακέτο, είναι της παροχής υπηρεσιών γεωργικής έρευνας, ελέγχου υγιεινής φυτών και ζώων, προώθησης και εμπορίας των προϊόντων καθώς και κάθε είδους έργα υποδομής. Μπορούν επίσης να συμπεριληφθούν και δαπάνες για προγράμματα περιφερειακής και περιβαλλοντικής πολιτικής.

Για τις εξαγωγικές επιδοτήσεις γίνεται πλέον διάκριση σε άμεσες και έμμεσες. Για μεν τις άμεσες, συμφωνήθηκε η μείωση των διατιθεμένων κεφαλαίων κατά 36% και των ποσοτήτων των προϊόντων που εξάγονται υπό καθεστώς εξαγωγικών επιδοτήσεων κατά 24%, για δε τις έμμεσες, όπως οι εξαγωγικές πιστώσεις, δεν προβλέπονται ιδιαίτερες

δεσμεύσεις αλλά ισχύει ο όρος ότι θα χορηγούνται με τρόπο που δεν θα καταστρατηγεί τη μείωση επιδοτήσεων στο σύνολό τους.¹

Είναι γεγονός αναμφισβήτητο ότι πλήττεται η γεωργία της Κοινότητας λόγω της υποχρεωτικής αύξησης των εισαγωγών και μείωσης των εξαγωγών των κοινοτικών προϊόντων, γιατί τα κοινοτικά προϊόντα δεν είναι ανταγωνιστικά σε διεθνείς τιμές λόγω της περικοπής των ενισχύσεων.

Η μείωση των τιμών των γεωργικών προϊόντων, σε συνδυασμό με τη μείωση της προστασίας, θα συντελέσουν, κατά τους υπολογισμούς των αγροτικών οργανώσεων της Ε.Ε, στην απόσυρση 10 εκατ. εκταρίων γεωργικής γης, μέχρι το 1999. Θα πρέπει, λόγω της απόσυρσης αυτής, να βρεθεί τρόπος εναλλακτικών χρήσεων της γης που θα απελευθερωθεί απ'τη γεωργική παραγωγή και φυσικά για την απορρόφηση, του πλεονάζοντος πλέον εργατικού αγροτικού δυναμικού, απ'τους άλλους τομείς της οικονομίας.

Οι επιδράσεις, ως εκ τούτου, στην ελληνική γεωργία θα είναι αρνητικές και φυσικά θα έχει σημασία για μας το είδος και το μέγεθος των μέτρων προστασίας που θα ενταχθούν στο "πράσινο πακέτο".

Η χώρα μας μαζί με τις άλλες χώρες του νότου της Κοινότητας έχουν τονίσει την ανάγκη εξισορρόπησης της προστασίας του αγροτικού τομέα, σε επίπεδο Κοινότητας, αλλά η προσοχή των κοινοτικών έχει στραφεί κυρίως στις επιπτώσεις των συμφωνιών GATT στα κτηνοτροφικά και σιτηρά, που αφορούν τη Βόρεια Ευρώπη, ενώ τα μεσογειακά προϊόντα, που ήδη προστατεύονται σε χαμηλότερο βαθμό από την αρχή της κοινοτικής προτίμησης και που κατά συνέπεια εκτίθενται περισσότερο στο διεθνή ανταγωνισμό, τείνουν να αφεθούν στο καθεστώς μειωμένων ή και μηδενικών εισαγωγικών δασμών, όπως εξάλλου διαφαίνεται απ' την πορεία των διαπραγματεύσεων (καπνός, βαμβάκι, λάδι και κηπευτικά).

Τα ανωτέρω προϊόντα εκτίθενται σε εντονότερο διεθνή ανταγωνισμό επί πλέον δε και λόγω του γεγονότος ότι έχουν συναφθεί, στα πλαίσια της μεσογειακής πολιτικής της Κοινότητας, ειδικές συμφωνίες μεταξύ της Ε.Ε και χωρών της μεσογείου, χώρες MAGREB, Mashrak κ.λ.π. όπως το Ισραήλ, Κύπρος, Μάλτα, Αλγέρι, Αίγυπτος, Συρία Μαρόκο, Τυνησία κ.α.²

Ειδικές επίσης συμφωνίες είναι προς σύναψη και με χώρες ΚΑΕ (Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης-πρώην ανατολικές), καθώς και με τις χώρες ΚΑΚ (Κοινοπολιτεία Ανεξάρτητων Κρατών - πρώην χώρες της Σοβιετικής Ένωσης).

¹Όπως παρουσιάστηκαν στο σχέδιο Dunkel.

²Για την περαιτέρω σύσφιξη των σχέσεων της Ε.Ε με τις μεσογειακές χώρες μη μέλη της Ένωσης διεξήχθη για πρώτη φορά στη Βαρκελώνη το Νοέμβριο του 1995 η πρώτη Ευρωμεσογειακή διάσκεψη στην οποία συμμετείχαν όλες οι χώρες μέλη και 15 μεσογειακές χώρες.

ΣΤ. Λευκή Βίβλος και γεωργία.

Η Λευκή Βίβλος θεωρεί ότι πρέπει να γίνουν 2 είδη δράσης, στον τομέα της αγροτικής πολιτικής, για να επιτευχθεί η κατάργηση των συνοριακών ελέγχων.

Τα 2 είδη δράσεων είναι τα ακόλουθα:

- 1. Κατάργηση των Νομισματικών Εξισωτικών Ποσών (ΝΕΠ). Το μέτρο αυτό (ΝΕΠ) υιοθετήθηκε για τις αποκλίσεις που εμφανίζονται μεταξύ της πράσινης ισοτιμίας των εθνικών νομισμάτων από τη χρηματιστηριακή ισοτιμία. Η καταργηση αυτή θα συμβάλλει στην αποκατάσταση ενός ενιαίου επιπέδου στήριξης τιμών, αλλά για να καταργηθούν, όμως, τα ΝΕΠ θα πρέπει να συντελεστεί πρόοδος στην ολοκλήρωση του νομισματικού τομέα (τρίτη φάση της ΟΝΕ).**
- 2. Εναρμόνιση των κανόνων φυτοϋγείας και κτηνιατρικής.**

Η διαδικασία κατάργησης των συνοριακών ελέγχων άρχισε το 1987¹ με επιταχυνόμενους ρυθμούς, έχοντας σαν στόχο στο τέλος της περιόδου προσαρμογής να μην υπάρχουν φυτοϋγειονομικοί και κτηνιατρικοί έλεγχοι στα εσωτερικά σύνορα της Κοινότητας. Για τις εισαγωγές απ' τα κράτη-μέλη της Κοινότητας, οι απαραίτητοι έλεγχοι θα γίνονται στη χώρα προέλευσης, που θα εκδίδει και τα σχετικά πιστοποιητικά, στη δε χώρα προορισμού θα γίνεται μόνο ο έλεγχος γνησιότητάς τους.

Θα προηγηθεί η εναρμόνιση των κανονισμών, φυτοϋγείας και κτηνιατρικών για να εξασφαλισθεί τόσο η δημόσια υγεία, όσο και ο καταναλωτής. Προβλέπεται η ίδρυση ενός ενιαίου κτηνιατρικού φορέα που θα αναλάβει τη διαδικασία επιθεώρησης.

Συνολικά οι προτάσεις της Λευκής Βίβλου εφορούν:

- 1. Κτηνιατρική νομοθεσία. Εναρμόνιση νομοθεσιών σε θέματα γενετικής, βελτίωσης ζωϊκού κεφαλαίου και κανόνες υγιεινής προϊόντων ζωϊκής προέλευσης.**
- 2. Νομοθεσία για τις ζωοτροφές.**
- 3. Νομοθεσία για την υγεία των φυτών.**
- 4. Νομοθεσία για το πολλαπλασιαστικό υλικό.**
- 5. Νομοθεσία για τα λιπάσματα.**

¹Είχε προηγηθεί η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (1986).

6. Νομοθεσία τροφίμων που ρυθμίζει θέματα μεταποίησης, τεχνολογίας και προστασίας του καταναλωτή.

Έχει μεγάλη σημασία η εναρμόνιση των υγειονομικών κανόνων για τα γεωργικά προϊόντα κι αυτό φαίνεται απ' το γεγονός ότι από τις 300 προτάσεις που περιλαμβάνει η Λευκή Βίβλος οι 74 αναφέρονται σε κανόνες κτηνιατρικούς και φυτοϋγείας και υπολλειμμάτων παθογόνων ουσιών στις ζωοτροφές.

Z. ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ

1. Περιφερειακές ανισότητες και ενοποίηση.

Με το να επιδιώκουμε μόνο ν' αυξήσουμε τη γεωργική μας παραγωγή και να κάνουμε τη γεωργία μας πιο ανταγωνιστική, δεν σημαίνει ότι έχουμε εξασφαλίσει μια "βιώσιμη ανάπτυξη του αγροτικού χώρου". Θα πρέπει η γεωργική πολιτική να είναι αναπόσπαστο μέρος μιας πολιτικής αγροτικής ανάπτυξης, συμπληρωματική, η τελευταία, της περιφερειακής πολιτικής, γιατί και οι δυο έχουν σαν στόχο όχι μόνο τη δημιουργία αλλά και τη βελτίωση τόσο της οικονομικής όσο και της κοινωνικής υποδομής και την ανάδειξη ενδιάμεσων πόλων ανάπτυξης μεταξύ αστικών και αγροτικών κέντρων.

Η Κοινότητα, με βάση τους κανονισμούς και τις οδηγίες που έχει εκδώσει, θεωρεί ότι ακολουθεί μια πολιτική αγροτικής ανάπτυξης που αποτελεί ένα συνδυασμό και εξειδίκευση για τον αγροτικό χώρο της γεωργικής, περιφερειακής και της πολιτικής προστασίας του περιβάλλοντος.

Το ερώτημα που τίθεται είναι:

"Μπορεί η Κοινότητα να πετύχει με την ευρωπαϊκή ολοκλήρωσή της (που περιέχει και την ενοποίησή της) την πραγματική σύγκλιση (κι όχι την ονομαστική) των χωρών - μελών της ;"

Μέχρι τώρα έχουμε δει μια αύξηση των αποκλίσεων κι ορισμένοι πιστεύουν ότι θα συνεχιστεί με την ακολουθούμενη πολιτική ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και δεν θα προκύψουν ουσιαστικά οφέλη για τις ασθενέστερες περιοχές, στις οποίες συμπεριλαμβάνεται και η χώρα μας. Οι περιφέρειες, όμως, δύσκολα θα αναπτυχθούν ταχύτερα απ' το κέντρο λόγω των δεδομένων μεγάλων διαφορών που υπάρχουν στο αρχικό

επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης, γιατί και με τη μέχρι τώρα εμπειρία μας, οι περιφερειακές διαφορές θα έχουν την τάση ν' αυξάνουν.

Αρκετοί θεωρητικοί της οικονομικής ανάπτυξης, μεταξύ αυτών και ο καταγόμενος από την Πάτρα Αργύρης Εμμανουήλ πιστεύουν ότι το εμπόριο, γενικά οι οικονομικές σχέσεις μεταξύ πλούσιων και φτωχών περιοχών αποβαίνουν πάντοτε σε βάρος των φτωχών και συντελείται κατ' αυτό τον τρόπο μια "ανάπτυξη της υπανάπτυξης"¹.

Η ΕΟΚ δημιουργήθηκε, όπως είναι γνωστό, με τη συνθήκη της Ρώμης (1951) και περιελάμβανε τότε 6 μέλη. Κατά την πρώτη δεκαετία της ύπαρξής της το κατά κεφαλή εισόδημα και οι περιφερειακές ανισότητες στην "ΕΟΚ των έξι" μειώθηκαν. Ήταν, όμως, και οι έξι αναπτυγμένες και πλούσιες χώρες. Η εξέλιξη αυτή αντιστράφηκε μετά τη διεύρυνση του 1984 με την εισδοχή της Πορτογαλίας και της Ισπανίας (η χώρα μας ήταν ήδη απ' το 1981 μέλος αλλά με μεταβατική περίοδο προσαρμογής). Φάνηκε στην πράξη ότι για τις λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες ο μηχανισμός της ΚΑΠ και γενικά όλο το θεσμικό πλαίσιο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, λειτούργησε προς μεγαλύτερο όφελος των ήδη ευνοημένων κι όχι των περιοχών-περιφερειών εκείνων που πράγματι είχαν ανάγκη καλλιτέρευσης του βιοτικού τους επιπέδου.

Η περιφερειακή ανάπτυξη, μέσω της λειτουργίας της αγοράς, προϋποθέτει την ύπαρξη εκπαιδευτικής, κοινωνικής και φυσικής υποδομής, καθώς και τη σταθεροποίηση της εγχώριας ζήτησης. Δυστυχώς, σ' αυτά η χώρα μας υστερεί, οι δε άλλες χώρες της Κοινότητας βρίσκονται σε διαφορετικά επίπεδα οικονομικής ανάπτυξης με πολύ καλύτερη υποδομή.

Για να επιτευχθεί επομένως η σύγκλιση (πραγματική) θα πρέπει να γίνει μια ανακατανομή εισοδήματος μεταξύ των χωρών μέσω των διαρθρωτικών ταμείων της Κοινότητας και να ληφθούν μέτρα για την αποφυγή των δυσμενών εξελίξεων από τις διαρθρωτικές αδυναμίες, που χαρακτηρίζουν τη χώρα μας και που θα μπορούσα, σαν παράδειγμα ν' αναφέρω την έλλειψη βασικής υποδομής, χαμηλή επαγγελματική εξειδίκευση κι εξάρτηση απ' τη γεωργία μικρής κλίμακας.

Μέχρι τώρα όλοι μας έχουμε γίνει μάρτυρες μιας εγκατάλειψης της υπαίθρου της χώρας μας με αποτέλεσμα τη χαλάρωση του οικονομικού και κοινωνικού ιστού της, πρώτιστο δε μέλημά μας θα πρέπει να είναι να φροντίσουμε, μέσα στα πλαίσια της Κοινότητας σαν χώρα-μέλος που είμαστε, να επιδιώξουμε μια ισορροπημένη ανάπτυξη της

¹Samir Amin. απ' το έργο του "Ανιση Ανάπτυξη". βλ επίσης βιβλίο του Καθηγητή Π. Ρέππα, Οικονομική Ανάπτυξη-Θεωρίες και Στρατηγικές.

περιφέρειας με μείωση των διαπεριφερειακών και των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων.¹

Οι προσπάθειες για ευρωπαϊκή ολοκλήρωση δεν πρέπει να περιοριστούν μόνο στην απομάκρυνση των εμποδίων και στην απελευθέρωση των αγορών. Η εφαρμογή μιας συνδυασμένης συμπληρωματικής πολιτικής ανάπτυξης της περιφέρειας είναι ικανή και αναγκαία συνθήκη επίτευξης μιας βιώσιμης αγροτικής και γενικά περιφερειακής ανάπτυξης.

Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση κλονίζεται απ' τη μέχρι τώρα εφαρμογή της ΚΑΠ, λόγω του βαθμού προστασίας που παρέχει, όταν οι γεωργοί των μειονεκτικών περιφερειακών περιοχών ωφελούνται λιγότερο, μέχρι τώρα, απ' την ΚΑΠ, σε σχέση με τους παραγωγούς των κεντρικών περιοχών.

Θα μπορούσαν να απελευθερωθούν κεφάλαια για μεγαλύτερες δαπάνες προς όφελος της περιφέρειας, άμεσα με μέτρα διαρθρωτικής πολιτικής και έμμεσα με αύξηση των δαπανών στήριξης των μεσογειακών προϊόντων.

2. Κοινοτικά πλαίσια στήριξης.

Η διαδικασία προώθησης της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης συνδέθηκε με την αναθεώρηση της ΚΑΠ και με την αναμόρφωση των διαρθρωτικών ταμείων. Η αναμόρφωση αυτή συνοδεύτηκε και με αύξηση των σχετικών κονδυλίων των διαρθρωτικών ταμείων.²

Το όλο αυτό πλέγμα των διαρθρωτικών παρεμβάσεων που δημιουργήθηκε ονομάστηκε "Πακέτο Delors", πήρε δηλ. το όνομα του τότε Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κ. Delors. Υπάρχει ο βασικός κανονισμός 2052 του 1988 καθώς κι οι μετέπειτα κανονισμοί και οδηγίες που εκδόθηκαν για να υλοποιήσουν τους στόχους της νέας διαρθρωτικής πολιτικής της Κοινότητας.

Σαν αποτέλεσμα των ανωτέρω δημιουργήθηκαν περιφερειακά αναπτυξιακά προγράμματα των κοινοτικών πλαισίων στήριξης. Θα πρέπει εδώ να αναφέρω ότι τα διάφορα περιφερειακά ή μη αναπτυξιακά προγράμματα δεν χρηματοδοτούνται μόνο απ' τα ΚΠΣ, υπάρχουν και οι κοινοτικές πρωτοβουλίες, όπως τα Intereg I και II, Regen, Leader κ.λ.π. που χρηματοδοτούν κι αυτές αναπτυξιακά προγράμματα.

¹Η συνοχή των κρατών μελών της Ε.Ε προβλέπεται όχι μόνο στην ιδρυτική πράξη της τότε ΕΟΚ (Συνθήκη της Ρώμης) αλλά και στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (1986- άρθρο 130Α)

²Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (1986).

Καθορίστηκαν 5 στόχοι διαρθρωτικής παρέμβασης απ' τους οποίους ο στόχος 1 αφορά ανάπτυξη των καθυστερημένων περιφερειών της Κοινότητας (στο στόχο αυτό βρίσκεται ολόκληρη η χώρα μας), οι στόχοι 2, 3 και 4 αφορούν οριζόντια μέτρα περιφερειακής ανάπτυξης, ο στόχος 5 χωρίζεται σε 5α και 5β. Ο στόχος 5α περιλαμβάνει τα οριζόντια μέτρα ανάπτυξης του γεωργικού τομέα και ο στόχος 5β περιλαμβάνει τις αγροτικές περιφέρειες των χωρών που δεν εντάσσονται στο στόχο 1.

Το κράτος-μέλος καταρτίζει ένα σχέδιο περιφερειακής ανάπτυξης (ΣΠΑ), το οποίο στέλνεται στην Κοινότητα για έγκριση και τυχόν τροποποιήσεις. Μετά την έγκρισή του απ' την Κοινότητα επιστρέφει στην ενδιαφερόμενη χώρα σαν Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης.

Το ΚΠΣ περιλαμβάνει:

1. Αξονες προτεραιότητας.¹

Αξονας 1 : Βελτίωση της βασικής οικονομικής υποδομής.

Αξονας 2 : Ανάπτυξη του πρωτογενή τομέα και αγροτική ανάπτυξη.

Αξονας 3 : Αύξηση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων.

Αξονας 4 : Ισορροπη ανάπτυξη του τουρισμού.

Αξονας 5 : Αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού.

2. Παρεμβάσεις με μορφή λειτουργικών προγραμμάτων (ΛΠ)

Η χρηματοδότηση των ΛΠ γίνεται:

α. Απ' τα διαρθρωτικά ταμεία της Κοινότητας, κατά το μεγαλύτερο μέρος.

β. Απ' το ενδιαφερόμενο κράτος κατά το υπόλοιπο.

Τα διαρθρωτικά ταμεία είναι το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ), το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και ο FEOGA - Τομέας Προσανατολισμού, η δε Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕ) κι άλλα χρηματοδοτικά όργανα της Κοινότητας βοηθάνε το κράτος-μέλος με δανεισμό για να υλοποιηθούν τα Σχέδια και φυσικά καλύπτουν ένα μέρος μόνο της εθνικής χρηματοδότησης που απαιτείται.

Το ποσοστό χρηματοδότησης είναι ανάλογο του βαθμού προτεραιότητας που αποδίδει η Κοινότητα στη συγκεκριμένη παρέμβαση και αφορά:

¹Άρθρο 8 του βασικού κανονισμού 2052/1988

α. Περιοχές. Είναι μεγαλύτερο για τις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές.

β. Δικαιούχους. Ευνοούνται οι μικροπαραγωγοί, οι νέοι γεωργοί, οι συνεταιρισμοί κι οι ομάδες παραγωγών.

Καθορίζεται, εν συνεχεία, το κόστος του ΛΠ, το ύψος των παρεμβάσεων, οι πηγές χρηματοδότησης κι η διαχρονική εξέλιξη της παρέμβασης.

Ανέφερα προηγουμένως τους 5 στόχους της Κοινότητας. Στο στόχο 1, που αφορά καθυστερημένες περιφέρειες με διαρθρωτικά προβλήματα και με ΑΕΠ μικρότερο του 75% του μέσου όρου της Κοινότητας, εντάσσεται ολόκληρη η χώρα μας, η Πορτογαλία κι η Ιρλανδία. Εντάσσεται επίσης ένα σημαντικό κομμάτι της Ισπανίας, η Νότια Ιταλία κι οι γαλλικές κτήσεις εκτός Ευρώπης.

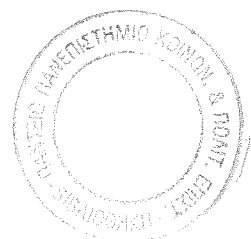
Ο στόχος 1 περιλαμβάνει 5 άξονες προτεραιότητας απ' τους οποίους ο άξονας 2 αφορά ανάπτυξη του πρωτογενή τομέα και την αγροτική ανάπτυξη και περιλαμβάνει, ο άξονας 2, τους εξής υποάξονες-προτεραιότητες.

α. Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του γεωργικού τομέα. Στήριξη ενεργειών που αποσκοπούν στην προσαρμογή της παραγωγής στις τάσεις που επικρατούν στην αγορά, στην ποιοτική βελτίωση των προϊόντων, στην αύξηση της παραγωγικότητας των εκμεταλλεύσεων, σταθεροποίηση και βελτίωση της κτηνοτροφίας κ.ο.κ.

β. Εκσυγχρονισμός γεωργικών δομών και υποδομής. Στήριξη ενεργειών που αποσκοπούν στη βελτίωση των γεωργικών δομών. Αφορά εγγειοβελτιώσεις, εγκατάσταση νέων γεωργών, πρόωρη συνταξοδότηση γεωργών, αναδιάρθρωση εκμεταλλεύσεων, εκσυγχρονισμό γεωργικής υποδομής, ενισχύσεις ενώσεων παραγωγών, ενίσχυση γεωργικών εφαρμογών, αντιστάθμιση φυσικών μειονεκτημάτων στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές.

γ. Εκσυγχρονισμός και προσαρμογή του μηχανισμού μεταποίησης και εμπορίας γεωργικών προϊόντων.

δ. Αγροτική ανάπτυξη. Βελτίωση γεωργικής απασχόλησης, διαφοροποίησή της με τη δημιουργία εναλλακτικών δραστηριοτήτων και αξιοποίηση και διαφύλαξη των φυσικών πόρων.

Η χώρα μας παίρνει ένα σημαντικό μερίδιο χρηματοδότησης μέσω του FEOGA. (βλ. πίνακες 1.13, 1.14 και 1.15) λόγω του ότι η γεωργία μας παίζει ένα σημαντικό ρόλο στην ελληνική κοινωνία και οικονομία. Απώτερος στόχος όλων των ανωτέρω είναι, μέσω του συνόλου δράσεων και παρεμβάσεων της Κοινότητας, να αναπτυχθούν οι περιοχές που αντιμετωπίζουν οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα λόγω :

- 1. Μείωσης της γεωργικής δραστηριότητας.**
- 2. Οικονομικής καθυστέρησης.**
- 3. Απώλειας πληθυσμού.**
- 4. Τεχνολογικών μεταβολών.**

Α' ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ (1989 - 1993).

Το Α' ΚΠΣ και συγκεκριμένα το τμήμα που αφορούσε την ελληνική γεωργία καταρτίστηκε απ' την Κοινότητα με βάση τα ΣΠΑ που είχε υποβάλει η χώρα μας.

Το Α' ΚΠΣ προέβλεπε κοινοτική συμμετοχή μέσω των τριών διαρθρωτικών ταμείων ύψους 6.667 εκατ. ECU, σε τιμές 1989. Η συμμετοχή του FEOGA - Τμήμα Προσανατολισμού, για ενέργειες που αφορούσαν τον πρωτογενή τομέα, ήταν 1.277 εκατ. ECU, η δε εθνική συμμετοχή για να υλοποιηθεί το πρόγραμμα έφθασε τα 7.149 εκατ. ECU συνολικά για όλη την πενταετία και αφορούσε συμμετοχή του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα.

Το Α' ΚΠΣ για τη γεωργία ήταν ένα πρόγραμμα επενδυτικών ενισχύσεων για τη βελτίωση των γεωργικών διαρθρώσεων. Αποσκοπούσε κυρίως στην ενίσχυση της βελτίωσης των μεθόδων παραγωγής, μεταποίησης και εμπορίας των αγροτικών προϊόντων. Το πρόγραμμα αυτό επεκτάθηκε και κάλυψε και τους κλάδους αλιείας και δασών. Οι μειονεκτικές περιοχές ενισχύθηκαν περισσότερο, στο ποσοστό συμμετοχής απ' την Κοινότητα για τη χρηματοδότηση των επενδύσεων και τις άμεσες ενισχύσεις ανά καλλιεργούμενο στρέμμα.

Η Κοινότητα, τα τελευταία χρόνια και ιδιαίτερα με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη,¹ έχει δείξει μια ιδιαίτερη ευαισθησία στα θέματα προστασίας του περιβάλλοντος, γιαυτό δίνει κίνητρα στους παραγωγούς για να μειώσουν τη χρήση φυτοφαρμάκων λιπασμάτων κ.λ.π. και να τους

¹Τίτλος VII, άρθρα 130Π μέχρι 130 Σ.

ενθαρρύνει να αναλάβουν τη συντήρηση εγκαταλελειμμένων γαιών, οι οποίες κινδυνεύουν να υποβαθμιστούν από πλημμύρες και διάβρωση.

Β' ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ (1994-1999)

Το Β' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης αποτελείται απ' το εθνικό σκέλος, το οποίο περιλαμβάνει ενέργειες εθνικής εμβέλειας, και το περιφερειακό που περιλαμβάνεται στα ΠΕΠ των αναπτυξιακών περιφερειών. Το εθνικό σκέλος του κοινοτικού πλαισίου στήριξης συνολικού ύψους 2.578 εκατ. ECU, απ' τα οποία 1.270 εκατ. ECU αποτελούν συμμετοχή του FEOGA. Ο ιδιωτικός τομέας θα συνεισφέρει κι αυτός το ποσό των 777 εκατ. ECU και το υπόλοιπο ποσό θα καλυφθεί από κοινοτικό δάνειο.

Το εθνικό σκέλος του ΣΠΑ για τον πρωτογενή τομέα αποτελείται από 2 λειτουργικά προγράμματα (ΛΠ), τα κάτωθι:

- 1. Το ΛΠ για τη γεωργία, που περιλαμβάνει τα οριζόντια μέτρα για τη γεωργία και τα μέτρα του στόχου 1 και**
- 2. Το ΛΠ για την αλιεία, που περιλαμβάνει τα οριζόντια μέτρα για την αλιεία.**

Εθνικό σκέλος ΚΠΣ

1. Το ΛΠ για τη γεωργία αποτελείται από τα εξής 9 υποπρογράμματα

1 Υποπρόγραμμα διαρθρωτικών προσαρμογών.

Καλύπτει ενέργειες, όπως για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των γεωργικών διαρθρώσεων (καν. 2328/91, ομάδες παραγωγών (καν. 1360/78 και 1389/82, κοινή οργάνωση αγοράς οπωροκηπευτικών (καν. 1035/72 και 1193/90), συνολικού κόστους 1.262 εκατ. ECU με κοινοτική συμμετοχή 608 εκατ. ECU, που αντιπροσωπεύει, η κοινοτική συμμετοχή, το 74,3% της δημόσιας δαπάνης (βλ. πίνακα 1.16). Το υποπρόγραμμα αυτό έχει σαν σκοπό τον εκσυγχρονισμό 45.000 εκμεταλλεύσεων με βάση σχέδια βελτίωσης, εγκατάστασης 14.000 νέων γεωργών, συνέχιση της χορήγησης ετήσιας εξισωτικής αποζημίωσης για να αντισταθμίσει το μειωμένο εισόδημα των γεωργών που διαμένουν στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές και αφορά 250.000 εκμεταλλεύσεις καθώς και τη βελτίωση ορεινών βοσκοτόπων που καλύπτουν έκταση 650.000 στρεμμάτων.

2. Υποπρόγραμμα για τη βελτίωση των συνθηκών μεταποίησης και εμπορίας γεωργικών και δασοκομικών προϊόντων.

Καλύπτει ενέργειες των κανονισμών 866 και 867 του 1990 για τη βελτίωση των συνθηκών μεταποίησης και εμπορίας των γεωργικών και των δασικών προϊόντων αντίστοιχα. Αφορά τα τομεακά προγράμματα κρέατος, γάλακτος και γαλακτοκομικών, πουλερικών, μελιού, σιτηρών, ελαιούχων σπόρων, οίνου, σπωροκηπευτικών, γεώμηλων και ανθέων. Θα δοθεί έμφαση στην τυποποίηση και παρουσίαση των προϊόντων για να βελτιωθεί η ζήτηση. Προτεραιότητα έχουν οι επενδύσεις για τον εκσυγχρονισμό των μονάδων, βελτίωση των όρων υγιεινής κατά την παραγωγή τροφίμων και στην προστασία του περιβάλλοντος. Το συνολικό κόστος του υποπρογράμματος φθάνει τα 576 εκατ. ECU, με κοινοτική συμμετοχή που καλύπτει το 77% της συνολικής δημόσιας δαπάνης. Απ' το Α' ΚΠΣ χρηματοδοτήθηκαν ανάλογες επενδύσεις ύψους 404 εκατ. ECU.

3. Υποπρόγραμμα φυτικής παραγωγής.

Περιλαμβάνει μέτρα συμπλήρωσης της υποδομής απαραίτητα για την ενοποίηση της ευρωπαϊκής αγοράς. Συγκεκριμένα, βελτίωση των υπηρεσιών του Υπουργείου Γεωργίας για τον έλεγχο του πολλαπλασιαστικού υλικού, βελτίωση των αμπελουργικών διαρθρώσεων, εφαρμογή μεθόδων καταπολέμησης ασθενειών των καλλιεργειών και έλεγχο της χρήσης φυτοφαρμάκων. Καλύπτει συνολική δημόσια δαπάνη 43 εκατ. ECU.

4. Υποπρόγραμμα ζωϊκής παραγωγής.

Αφορά κυρίως προγράμματα γενετικής βελτίωσης των αγροτικών ζώων συνολικής δαπάνης 19 εκατ. ECU. Το ποσό αυτό είναι ανεπαρκές για την κάλυψη των αναγκών ανάπτυξης του ιδιαίτερα σημαντικού κλάδου της κτηνοτροφίας, ο οποίος αντιμετωπίζει χρόνια προβλήματα.

5. Υποπρόγραμμα εγγειοβελτικών έργων.

Για την αντιμετώπιση των συνεπειών της λειψυδρίας που επικράτησε κατά την τελευταία τριετία έγιναν οι ανάλογες προσαρμογές στο γενικό πρόγραμμα αξιοποίησης των υδατικών πόρων της χώρας. Το υποπρόγραμμα εγγειοβελτικών έργων αφορά δαπάνη 436 εκατ. ECU., με κοινοτική συμμετοχή 58%. Περιλαμβάνει πρόγραμμα παρεμβάσεων για τη συγκράτηση και αποθήκευση των επιφανειακών υδάτων με κατασκευή μικρών φραγμάτων, λιμνοδεξαμενών, εκσυγχρονισμό ανοικτών αρδευτικών δικτύων καθώς και έργα εμπλουτισμού των υπόγειων υδροφορέων.

6. Υποπρόγραμμα δασικών μέτρων.

Περιλαμβάνει ενέργειες:

α. Ανάπτυξης των δασών με αναδασώσεις, κατασκευή και συντήρηση δασικών δρόμων, φυτώρια, βελτίωση δασικών βοσκοτόπων και δασικά κτίρια.

β. Δασοπροστασίας με την πρόληψη δασικών πυρκαγιών, καταπολέμηση ασθενειών, προστασία της πανίδας και της χλωρίδας και βελτίωση των υποβαθμισμένων δασών.

γ. Τεχνική βοήθεια για την απογραφή, χαρτογράφηση και κτηματογράφηση των δασικών εκτάσεων.

~~Αναμένεται να συμβάλει στην αύξηση της έκτασης των δασών,~~
τη βελτίωση της υποδομής, την προστασία τους και τη βελτίωση του εισοδήματος του αγροτικού πληθυσμού των δασικών περιοχών. Προτεραιότητα έχουν η πρόληψη των πυρκαγιών και η βελτίωση των δασών των μειονεκτικών περιοχών.

7. Υποπρόγραμμα δράσεων του Α' ΚΠΣ 1989-1993.

Αφορά ενέργειες και δράσεις που προκύπτουν απ' τη συνέχιση του πρώτου ΚΠΣ. Πρόκειται για τη συνέχιση λειτουργικών προγραμμάτων του Α' ΚΠΣ, όπως αναδιάρθρωση ελαιώνων, εσπεριδοειδών και αμπελώνων, ενθάρρυνση της παύσης γεωργικής δραστηριότητας (δεν αφορά νέες εντάξεις), χορήγηση αποζημίωσης στους ελαιοπαραγωγούς που συμμετείχαν στο λειτουργικό πρόγραμμα βελτίωσης ελαιολάδου.

8. Υποπρόγραμμα δράσεων στήριξης του πρωτογενή τομέα.

Αφορά χρηματοδότηση της γεωργικής έρευνας, εκπαίδευση και ενημέρωση των αγροτών, δημιουργία δικτύου πληροφορικής, εκπαίδευση προσωπικού για τις υπηρεσίες γεωργικών εφαρμογών.

9. Υποπρόγραμμα τεχνικής υποστήριξης.

Περιλαμβάνει ενέργειες για την υποστήριξη της εφαρμογής, παρακολούθησης και του ελέγχου του λειτουργικού προγράμματος της γεωργίας. Συγκεκριμένα τη χρηματοδότηση για μελέτες, εξοπλισμό, δαπάνες της Επιτροπής Παρακολούθησης.

2. Λειτουργικό πρόγραμμα ανάπτυξης του τομέα αλιείας.

Αποτελείται από 3 υποπρογράμματα που αφορούν:

1. Την ανάπτυξη της θαλάσσιας αλιείας, με ενέργειες για την αναδιάρθρωση του αλιευτικού στόλου, ορθολογική διαχείριση των αλιευτικών πόρων, εισαγωγή των ενιαίων κανόνων αλιείας της Ε.Ε, προώθηση αλιευτικών μελετών κ.ο.κ.
2. Την ανάπτυξη των υδατοκαλλιέργειών και της αλιείας των εσωτερικών υδάτων με ενέργειες για τον εκσυγχρονισμό και την επέκταση των μονάδων υδατοκαλλιέργειας, την αξιοποίηση λιμνοθαλασσών και εσωτερικών υδάτων, τη χρηματοδότηση σχετικών μελετών και την προστασία του υδάτινου περιβάλλοντος.
3. Την ανάπτυξη σύγχρονων μεθόδων μεταποίησης και εμπορίας των αλιευτικών προϊόντων με ενέργειες που αφορούν την ίδρυση και εκσυγχρονισμό μονάδων τυποποίησης, συσκευασίας και μεταποίησης αλιευτικών προϊόντων, την κατασκευή και εκσυγχρονισμό ιχθυοσκαλών, την ανάπτυξη συστημάτων σήματος ποιότητας, τυποποίησης και γενικά προώθησης των προϊόντων, την τήρηση στατιστικών στοιχείων κ.λ.π.

Αναφέραμε προηγούμενα ότι υπάρχει το εθνικό σκέλος του ΛΠ για την ανάπτυξη της γεωργίας, καθώς επίσης και δράσεις στο περιφερειακό επίπεδο που αναφέρονται στα περιφερειακά επιχειρησιακά προγράμματα (ΠΕΠ),¹ για τα οποία προβλέπονται πιστώσεις ύψους 300 δισ. δρχ. Οι εν λόγω δράσεις αφορούν ενέργειες για την ενίσχυση κλάδων και περιοχών όπου παρουσιάζονται ιδιαίτερα προβλήματα και ανάγκες.

Θα πρέπει επίσης να αναφέρω ότι όπως πέρσι και έτσι φέτος παρουσιάζεται μικρή απορρόφηση πιστώσεων απ' την Κοινότητα, τα οποία ως γνωστόν, εγγράφονται στο Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ).

¹Για κάθε περιφέρεια της χώρας υπάρχει κι ένα ΠΕΠ, συνολικά 13 ΠΕΠ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.1

Βασικά στοιχεία της γεωργίας στην Κοινότητα

	Έτος	ΕΟΚ-12	Βέλγιο	Λανία	Γερμα- νία
Καλλιεργούμενες εκτάσεις (χιλ.εκτ.)	1990	127.499	1.363	2.799	11.868
Απασχόληση στη γεωργία					
- Αριθμός απασχολουμένων (χιλ.)	1990	8682	101	158	961
- % συμμετοχής στη συνολική απα- σχόληση	1990	6,6	2,82	6,0	3,4
Αριθμός εκμεταλλεύσεων (χιλ.)	1987	8.644	93	87	705
Καλλιεργούμενη έκταση ανά εκμε- τάλλευση (εκτ.)	1987	13,3	14,8	32,2	16,8
Γεωργική παραγωγή (εκατ. ECU)	1989	202.012	6.370	6.851	28.928
% συμμετοχής γεωργίας στο ΑΕΠ	1989	3,1	2,4	4,2	1,7
% συμμετοχής γεωργίας στις ακαθά- ριστες επενδύσεις	1989	3,2	1,7	4,0	2,3
% γεωργικών εισαγωγών στο σύνολο εισαγομένων προϊόντων	1990	12,1	10,1	17,3	9,5
% γεωργικών εξαγωγών στο σύνολο εξαγομένων	1990	8,5	5,6	22,4	3,8
Γεωργικό ισοζύγιο (εκατ. ECU)	1990	-20.704	-1.640	955	-6.204
Συμμετοχή τροφίμων, ποτών, καπνού στη συνολική δαπάνη των νοικοκυ- ριών (%)	1988	20,3	19,9	21,8	16,4

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.2

Αριθμός γεωργικών εκμεταλλεύσεων

Εκτάρια	Αριθμός εκμεταλλεύσεων ('000)			% κατανομή		Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής %	
	1980	1985	1987	1980	1987	1987/1980	1987/1985
1-5 ¹	541,3	491,7	488,0	72,0	69,4	-1,5	-0,4
5-10	149,9	138,8	140,7	19,9	20,0	-0,9	0,7
10-20	46,6	53,1	53,5	6,2	7,6	2,0	0,4
20-50	12,4	18,1	17,5	1,6	2,5	5,0	-1,7
> 50	1,6	4,6	3,8	0,2	0,5	13,1	-9,1
Σύνολο	751,8	706,3	703,5	100,0	100,0	-9,4	-0,2

¹. Εκμεταλλεύσεις εκτάσεως από 1 εκτ. και άνω. Eurostat: Harmonized national data and surveys of the structure of agricultural holdings.

Πηγή: CEC, The Agricultural Situation in the Community, 1990 Report.

ΚΕΠΕ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.3

Εκταση γεωργικών εκμεταλλεύσεων¹

	Εκταση εκμεταλλεύσεων ² ('000)			% κατανομή		Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής %	
Εκτάρια	1980	1985	1987	1980	1987	1987/1980	1987/1985
1-5 ¹	1342,0	1213,9	1196	39,1	32,1	-1,6	-0,7
5-10	1004,2	931,7	949	29,3	25,5	-0,8	0,9
10-20	609,0	702,0	712	17,8	19,1	2,3	0,7
20-50	340,8	507,8	493	9,9	13,2	5,4	-1,5
> 50	133,4	642,7	372	3,9	10,0	15,8	-23,9
Σύνολο	3429,3	3998,1	3722	100,0	100,0	1,0	-3,5

¹. Εκμεταλλεύσεις εκτάσεως από 1 εκτ. και άνω. Eurostat: Harmonized national data and surveys of the structure of agricultural holdings.

². Μέσο μέγεθος εκμεταλλεύσεων 1980: 4,6 εκτ., 1987 5,3 εκτάρια.

Πηγή: CEC, The Agricultural Situation in the Community, 1990 Report.

ΚΕΠΕ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.4

Εκτάσεις με ετήσιες και μόνιμες καλλιέργειες με διάκριση ποτιστικών

(Χιλ. στρ.)

Είδος καλλιεργειών	1981	1991	%	%
Σύνολο	35.588	35.155	100,0	100,0
Απο αυτές, ποτιστικές	9.327	11.900	(26,2)	(33,8)
Αροτραίες	24.253	23.287	68,1	66,3
Απο αυτές, ποτιστικές	6.171	7.924	.	.
Λαχανικά	1.166	1.202	3,3	3,4
Κηπευτική γη αρδευθείσα	1.016	1.123		
Άμπελοι-σταφιδάμπελοι	1.886	1.550	5,3	4,4
Από αυτές, ποτιστικές	229	299		
Κανονικοί δενδρόνες	8.283	9.116	23,3	25,9
Από αυτούς, ποτιστικοί	1.911	2.554		

Πηγή: ΕΣΥΕ, Μηνιαία Στατιστικά Δελτία, 1983, 1992.

ΚΕΠΕ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.5

Απασχολούμενοι στην ελληνική γεωργία

(Σε χιλιάδες)

Έτος	Απασχολούμενοι στο σύνολο της οικονομίας	Απασχολούμενοι στη γεωργία	%	Απασχολούμενοι εκτός γεωργίας	%
1980	3.356	1.108	33,0	2.248	67,0
1981	3.529	1.083	30,7	2.446	69,3
1982	3.501	1.069	30,5	2.432	69,5
1983	3.540,1	1.060,4	30,0	2.479,7	70,0
1984	3.551,0	1.043,6	29,4	2.507,4	70,6
1985	3.558,5	1.036,9	28,9	2.551,6	71,1
1986	3.600,7	1.026,0	28,5	2.574,7	71,5
1987	3.597,5	970,7	27,0	2.626,8	73,0
1988	3.650,8	945,7	25,9	2.705,1	74,1
1989	3.593,4	910,2	25,3	2.683,2	74,7
1990	3.580,0	892	24,9	2.690,0	75,1
1991	3.632,4	806,9	22,2	2.825,5	77,8

Πηγή: ΕΣΥΕ, Ετήσια Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, έτη 1980-1991.

ΚΕΠΕ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6

Απασχολούμενοι στη γεωργία - Κύρια και συμπληρωματική απασχόληση

	Ετη		Σύνολο	100% ¹	50-100%	< 50%
Απασχολούμενοι	1980	'000	997	165	265	566
	1985		951	103	236	612
	1987		953	89	204	659
Χωρίς άλλη απασχόληση	1980	%	70,4	95,4	76,2	60,3
	1985		65,6	97,1	82,9	53,7
	1987		66,6	97,1	85,8	56,5
Με άλλη κύρια απασχόληση	1980	%	20,6	0,0	2,7	35,0
	1985		27,5	0,0	5,6	40,6
	1987		26,9	0,0	4,4	37,6
Με άλλη δευτερεύουσα απασχόληση	1980	%	9,0	4,6	21,1	4,6
	1985		6,8	2,9	11,4	5,7
	1987		6,5	2,9	9,8	5,9

¹. Αγρότες που εργάζονται αντίστοιχα, το 100%, 50-100% και κάτω από 50% των ετήσιων ωρών εργασίας είναι πλήρως απασχολούμενου εργάτη

Πηγή: CEC, The Agricultural Situation in the Community, 1990 Report, σ. T/102.

ΚΒΠΕ.

Ελλάδα	Ισπανία	Γαλλία	Ιρλανδία	Ιταλία	Λουξεμ- βούργο	Ολλαν- δία	Πορτο- γαλία	Ην.Βα- σίλειο
5.741 ¹	27.110 ¹	30.581	5.697	17.215	127	2.019 ¹	4.532 ¹	18.447
930 ²	1.486	1.325	167	1.895	6	289	795	569
25,3 ²	11,8	6,1	15,0	9,0	3,3	4,6	17,8	2,2
953	1.792	982	217	2.784	4	132	636	260
4,0	13,8	28,6	22,7	5,6	30,2	15,3	5,2	64,4
8.332	25.215	46.648	4.331	36.567	191	15.687	3.535	19.357
16,5	4,7	3,3	10,5	4,0	2,4	4,6	5,5	1,5
6,5	3,0	2,5	11,7	6,3	2,7	5,5	3,5	1,2
15,5	18,1	10,9	9,2	14,0	10,1	15,4	26,8	10,8
27,8	15,3	12,1	23,7	5,5	5,6	22,8	10,5	6,9
-244	-2.501	607	649	-5.395	-1.640	-1.061	-1.275	-4.594
37,8	22,4	19,5	39,0	22,3	20,3	18,7	31,4	21,7

Εκτιμήσεις Eurostat.

¹ 1988.

² 1989.

Πηγή: Eurostat και Επιτροπή ΕΟΚ, Γενική Διεύθυνση Γεωργίας.

ΚΕΠΕ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.7

Εξέλιξη του Ακαθάριστου Γεωργικού Προϊόντος (ΑΓΠ)
σε σχέση με το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ)

Έτος	ΑΓΠ (Γεωργίας Κτη- νοτροφίας Δασών, Αλιείας)	ΑΕΠ (Σύνολο χώρας)	Συμμετοχή % ΑΓΠ στο ΑΕΠ	Ετήσια μετα- βολή ΑΓΠ %
Τιμές 1970				
1981	59.516	418.271	14,21982	-
1982	60.940	420.641	14,5	+2,7
1983	55.518	422.351	13,1	-8,9
1984	59.394	434.696	13,7	+7,0
1985	60.523	449.419	13,5	+1,9
1986	62.036	457.214	13,6	+2,5
1987	58.761	454.998	12,9	-5,3
1988	62.581	477.170	13,1	+6,5
1989	63.180	494.950	12,8	+1,0
1990	53.477	487.633	11,0	-15,4
1991	62.786	504.250	12,5	+17,4
1992	61.767	508.759	12,1	-1,6
Τιμές τρέχουσες				
1981	329.285	1.859.971	17,7	-
1982	424.215	2.310.688	18,4	+28,9
1983	462.779	2.733.254	16,9	+9,0
1984	591.395	3.362.588	17,6	+27,8
1985	713.824	4.136.852	17,2	+20,7
1986	788.062	4.872.730	16,2	+10,4
1987	865.124	5.478.103	15,8	+9,8
1988	1.085.449	6.619.583	16,4	+25,4
1989	1.277.817	7.852.681	16,3	+17,7
1990	1.347.584	9.226.518	14,6	5,5
1991	1.838.824	11.058.656	16,6	36,5
1992	1.800.774	12.595.768	14,9	2,3

Πηγή: ΕΣΥΕ, Εθνικοί Λογαριασμοί.

ΚΕΠΕ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.8

Παραγωγή των κυριότερων γεωργικών, κτηνοτροφικών κλπ. προϊόντων

(Χιλ.τόνοι)

Προϊόντα	1981	1985	1989	1990	1991	1992	1993
Α. ΓΕΩΡΓΙΑ							
1. Αροτραίες καλλιέργειες							
α. Σιτηρά για καρπό							
Σιτάρι μαλακό	2182	979	1106	714	828	899	895
Σιτάρι σκληρό	750	827	1657	1251	2294	1445	1248
Κριθάρι	742	583	614	341	464	436	415
Βρώμη	82	64	78	63	80	73	75
Σίκαλη	11	23	44	35	49	42	42
Καλαμπόκι (σύνολο)	1506	1908	2221	1992	2302	2048	2098
Ρύζι	86	104	99	110	91	101	146
β. Βρώσιμα όσπρια							
Φασόλια	35	28	26	24	27	27	22
Κουκιά	8	7	6	5	6	6	5
Φακές	8	2	2	1	1	1	1
Ρεβύθια	13	5	4	4	6	4	3
γ. Βιομηχανικά φυτά							
Καπνός	131	150	137	130	162	187	168
Βαμβάκι	385	498	812	652	601	790	996
Ηλίανθος	4	96	71	41	35	51	29
Αραχίδα	8	11	8	11	7	7	4
Σόγια	-	-	15	24	10	6	0,5
Ζαχαρότευτλα	2553	2515	3127	2724	2564	3191	2989

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.8 (συνέχεια)

Προϊόντα	1981	1985	1989	1990	1991	1992	1993
δ. Πεπονοειδή-Πατάτες							
Καρπούζια	644	596	530	594	712	679	639
Πεπόνια	116	119	137	143	159	162	157
Πατάτες	1056	1051	1174	996	1088	1020	1006
ε. Κτηνοτροφικά φυτά							
Καρποί	20	14	27	20	28	24	26
Λοιπά χόρτα	50	40	373	448	468	365	379
Μηδική, τριφύλια	1683	1386	1378	1347	1342	1358	1326
2. Λαχανικά							
Κουνουπίδια-Λάχανα	221	219	256	245	267	276	275
Ντομάτες(σύνολο)	2035	2192	2052	1891	2109	1781	1886
Πράσα	39	36	39	37	37	41	39
Κρεμμύδια ξερά	137	132	130	122	123	141	141
Μπάμιες	28	17	13	13	15	14	13
Μελιτζάνες	64	59	68	62	74	63	71
3. Αμπελουργικά							
Μούστος	530	522	503	416	433	439	449
Επιτραπέζια σταφύλια	251	249	249	205	254	234	249
Σταφίδα (Κορινθιακή)	67	81	57	49	46	53	52
Σταφίδα (Σουλτανίνα)	89	96	91	46	43	45	38
4. Δενδρώδεις καλλιέργειες							
α. Εσπεριδοειδή							
Λεμόνια	214	205	231	171	186	147	168
Πορτοκάλια	726	630	944	886	788	943	906
Μανταρίνια	49	68	96	93	88	107	96

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.8 (συνέχεια)

Προϊόντα	1981	1985	1989	1990	1991	1992	1993
β. Οπώρες							
Αχλάδια	143	140	115	107	98	112	113
Μήλα	337	262	312	348	201	350	324
Ροδάκινα	472	548	658	819	835	1097	1123
Βερίκοκα	128	131	99	110	69	86	87
Κεράσια	27	28	36	42	30	48	46
γ. Ξηροί καρποί							
Αμύγδαλα	73	57	63	55	56	60	57
Καρύδια	26	28	24	24	22	24	24
δ. Λοιπά							
Βρώσιμες ελιές	142	139	166	128	203	197	199
Ελαιόλαδο	329	324	305	309	297	387	310
Β. ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ							
Γάλα (σύνολο)	1691	1660	1795	1710	1730	1731	1809
Κρέας (σύνολο)	508	462	501	452	484	470	467
Λίπος χοιρινό	5	3	3	3	3	4	3
Μαλλιά προβάτων	10	9	10	10	10	10	10
Μέλι	11	10	12	12	13	13	15
Αυγά (εκατ. τεμάχια)	2425	2477	2523	2428	2423	2395	2421
Τυρί μαλακό	108	107	132	112	114	114	111
Τυρί σκληρό	34	35	35	36	38	36	35
Βούτυρο νωπό	3	3	3	3	3	3	3
Βούτυρο λειωμένο	1	1	1	1	2	1	1
Γ. ΑΛΙΕΙΑ							
Ψάρια εσ/κών υδάτων	9	9	10	11	10	12	13

Πηγή: ΕΣΥΕ, Γεωργική Στατιστική της Ελλάδος, 1981, 1985, 1989. Προσωρινά Αποτελέσματα Γεωργικής Στατιστικής Έρευνας, 1990, 1991, 1992, 1993.

ΚΕΠΕ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.9

Ακαθάριστες επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου στον αγροτικό τομέα

(Σε εκατ. δρχ. - Σε τρέχουσες τιμές)

Έτος	Συνολικές επενδύσεις	Αγροτικός τομέας			Συμμετοχή αγροτικών επενδύσεων	
		Δημοσιες	Ιδιωτικές	Σύνολο	(4):(1)	(4):ΑΓΠ
		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
1980	413.685	9.749	17.881	27.830	6,7	10,2
1981	456.350	11.449	19.967	31.416	6,9	9,5
1982	513.500	14.479	22.725	37.204	7,2	8,8
1983	624.000	20.654	28.325	48.979	7,8	10,6
1984	702.900	26.824	46.397	73.221	10,4	12,4
1985	830.370	33.252	56.526	89.778	10,2	12,6
1986	1.018.898	33.929	39.843	73.772	7,2	11,5
1987	1.074.694	31.707	33.958	65.665	6,1	7,6
1988	1.318.384	33.287	47.941	81.228	6,2	7,5
1989	1.689.597	40.028	58.347	98.375	5,8	7,7
1990	2.050.385	40.136	72.071	112.207	5,5	7,9
1991	2.345.726	57.028	67.185	124.213	5,3	6,7

Πηγή: ΕΣΥΕ, Εθνικοί Λογαριασμοί.

ΚΕΠΕ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1:10

Ακαθάριστες επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου στον αγροτικό τομέα

(Σε εκατ.δρχ.- σε τιμές 1970)

Έτος	Αγροτικός τομέας				Συμμετοχή αγροτικών επενδύσεων	
	Συνολικές επενδύσεις	Δημοσιες	Ιδιωτικές	Σύνολο (2)+(3)	(4):(1)	(4):ΑΓΠ
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
1980	92.705	2.057	4.112	6.165	6,8	10,4
1981	85.750	1.930	3.728	5.658	6,6	9,5
1982	94.100	1.986	3.562	5.548	6,6	9,1
1983	83.000	2.312	3.590	5.902	7,1	10,6
1984	78.300	2.395	5.021	7.416	9,5	12,5
1985	82.360	2.495	5.076	7.571	9,2	13,0
1986	77.234	2.055	2.815	4.870	6,3	7,8
1987	73.315	1.778	2.286	4.064	5,5	6,9
1988	79.831	1.618	2.823	4.441	5,6	7,1
1989	87.839	1.704	2.959	4.663	5,3	7,4
1990	92.820	1.486	3.246	4.732	5,1	8,5
1991	90.971	1.836	2.812	4.648	5,1	7,6

Πηγή: ΕΣΥΕ, Εθνικοί Λογαριασμοί.

ΚΕΠΕ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.11

Εμπορικό Ισοζύγιο Ελλάδας

(Αξία σε εκατ. δρχ.- Σε τρέχουσες τιμές)

Έτος	Γεωργικά προϊόντα		Σύνολο προϊόντων		Ισοζύγια	
	Εισαγωγές	Εξαγωγές	Εισαγωγές	Εξαγωγές	Γεωργικό	Συνολικό
1980	58.048	61.329	452.881	211.109	+3.281	-231.772
1981	72.090	67.451	494.022	237.912	-4.639	-256.110
1982	103.653	89.599	665.920	286.281	-14.054	-455.543
1983	138.813	138.076	848.295	392.652	-737	-455.663
1984	170.580	179.477	1.083.940	542.666	+8.897	-541.274
1985	226.302	194.791	1.412.797	629.183	+31.511	-783.609
1986	310.976	261.986	1557.214	789.995	-49.178	-797.219
1987	379.154	287.986	1.758.951	880.985	-91.168	-877.962
1988	369.743	208.718	1.757.998	776.443	-161.025	-981.564
1989	496.174	414.045	2.626.000	1.231.000	-82.129	-1.395.000
1990	559.240	407.361	3.137.523	1.267.506	-151.879	-1.870.017
1991	635.187	523.267	3.921.523	1.579.967	-111.920	-2.341.556
1992	721.697	639.878	4.445.848	1.816.132	-81.819	-2.629.716

Πηγή: Υπουργείο Γεωργίας, Η Γεωργία μας, 1992.

ΚΕΠΕ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.12

Εμπορικό Γεωργικό Ισοζύγιο

(Αξία σε εκατ. δολ. ΗΠΑ)

Έτος	1986	1987	1988	1989	1990	1991
ΕΞΑΓΩΓΕΣ	1.383	1.762	1.815	1.696	1.914	2.116
1. Τροφιμα και ποτά	1.149	1.342	1.469	1.353	1.550	1.774
- Φρούτα, λαχανικά (νωπά και διατηρημένα), φρουτοχυμοί κλπ.	436	483	545	410	554	713
- Σταφίδες	74	59	59	66	87	73
- Κρασιά και ποτά	64	76	67	90	77	80
- Ελαιόλαδο - Ελιές	270	248	260	284	301	216
- Δημητριακά (σιτάρι, κριθάρι, ρύζι)	57	167	190	158	86	327
- Λοιπά τροφιμα	248	309	348	385	445	365
2. Γεωργικές πρώτες ύλες και ημικατεργασμένα τρόφιμα	234	420	346	303	364	342
- Καπνός	111	226	178	85	142	144
- Βαμβάκι	35	90	58	105	103	98
- Δέρματα	35	56	51	51	41	35
- Λοιπά	53	46	59	62	76	65

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.12 (συνέχεια)

Έτος	1986	1987	1988	1989	1990	1991
ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ	1.990	2.497	2.621	2.499	2.878	2.856
1. Τρόφιμα	1.655	2.176	2.278	2.175	2.499	2.532
- Κρέατα και ζωντανά ζώα	634	774	857	788	847	772
- Γαλακτοκομικά	311	355	358	358	364	430
- Ψαρικά	106	125	132	147	161	167
- Δημητριακά (και άλευρα)	141	295	153	94	146	140
- Καφές και παρασκευάσματα κακάο	88	99	84	83	106	107
- Ζωοτροφές (παρασκευάσματα)	45	52	55	73	69	71
- Λοιπά	33	475	640	632	786	845
2. Γεωργικές πρώτες ύλες	335	321	343	324	379	324
- Δέρματα (ακατέργαστα)	45	26	32	32	37	23
- Βαμβάκι και κλωστικές ίνες	126	121	143	90	101	97
- Έρια	47	39	31	25	28	19
- Ευλεία	117	135	137	177	213	189
Ισοζύγιο ειδών διατροφής	-506	-834	-809	-782	-964	-740
Ισοζύγιο γεωργικών υλών	-101	-99	3	-21	-15	18
Γεωργικό ισοζύγιο	-607	-735	-806	-803	-989	-722

Πηγή: Υπουργείο Γεωργίας, Η Γεωργία μας, 1992.

(Επεξεργασία στοιχείων Τράπεζας της Ελλάδος.)

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.13

ΔΕΙΚΤΕΣ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ (1989/91) = 100

	ΒΕΛ.	ΔΑΝ.	ΓΕΡΜ.	ΓΕΡΜ ⁽²⁾	ΕΛΛ.	ΙΣΠ.	ΓΑΛ.	ΙΡΛ.
1980	75,6	68,5	73,6	:	73,6	74,6	73,9	67,4
1981	82,9	78,4	74,2	:	77,9	66,0	76,6	68,9
1982	87,3	97,3	90,5	:	80,0	76,3	90,6	76,8
1983	94,3	82,2	74,6	:	72,7	76,1	84,2	82,8
1984	90,8	109,3	85,5	:	79,0	73,2	83,7	91,9
1985	86,5	101,0	77,8	:	81,1	84,8	84,1	80,0
1986	83,7	106,3	88,2	:	80,2	79,6	84,7	74,4
1987	79,1	84,5	73,5	:	80,7	84,3	85,5	90,9
1988	85,4	88,8	91,0	:	82,0	96,2	84,1	105,4
1989	106,8	102,0	110,0	:	99,6	94,6	98,4	101,4
1990	96,8	102,0	97,4	97,2	85,8	100,6	103,3	103,5
1991	96,4	95,9	92,6	102,8	114,5	104,9	98,3	95,2
1992	92,9	86,3	97,0	122,1	92,5	92,5	99,9	113,4
1993	89,2	85,4	:	106,1	91,1	116,8	99,3	114,6
1994	95,8	97,8	:	110,9	101,1	132,4	111,6	124,0

	ΙΤΑΛ.	ΛΟΥΣ.	ΟΛΛ.	ΠΟΡΤ.	ΒΡΕΤ.	Ε.Ε.12	Ε.Ε.12
1980	114,4	60,1	71,6	96,5	95,6	83,8	:
1981	111,8	67,3	87,8	91,2	101,5	84,7	:
1982	112,4	93,8	92,2	101,8	110,0	93,5	:
1983	117,7	81,8	88,9	97,3	98,8	90,3	:
1984	106,1	84,8	96,0	98,1	118,4	92,6	:
1985	106,1	87,9	91,0	96,1	93,6	89,4	:
1986	102,1	90,1	98,8	101,9	98,3	90,2	:
1987	103,5	92,8	83,8	99,8	98,9	88,2	:
1988	97,7	94,8	87,0	84,6	89,5	90,2	:
1989	102,7	108,5	102,7	100,3	100,5	100,9	:
1990	9,5	102,6	99,2	102,5	102,4	98,9	98,7
1991	102,3	88,9	98,1	95,2	97,1	100,2	101,3
1992	100,5	89,6	87,4	82,3	102,5	97,1	100,0
1993	98,4	90,1	76,0	67,2	116,5	:	100,3
1994	93,3	89,4	86,1	81,0	120,8	:	106,8

² : Με την πρώην Αν. Γερμανία

Πηγή : EUROSTAT

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.14

Δαπάνες FEOGA - Εγγυήσεις κατά χώρες

(Σε εκατ. ECU)

Χώρες	1985	1986	1987	1988	1989
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
ΕΟΚ-12	19744,2	22137,4	22967,7	27687,3	25872,9
Βέλγιο	916,8	978,9	821,5	721,5	585,8
Δανία	829,3	1065,7	1058,8	1212,4	1015,1
Γερμανία	3626,0	4400,8	3993,0	4904,4	4188,7
Ελλάδα	1192,9	1387,3	1341,2	1318,8	1650,9
Ισπανία	-	271,4	604,1	1887,2	1903,2
Γαλλία	4637,9	5447,1	5662,1	6209,7	4810,5
Ιρλανδία	1168,5	1214,4	956,3	1081,3	1241,2
Ιταλία	3412,7	3068,9	3903,5	4349,7	4621,8
Λουξεμβούργο	4,8	2,0	1,5	3,0	1,8
Ολλανδία	2048,4	2277,4	2727,8	3831,5	3749,9
Πορτογαλία	-	30,8	147,2	157,2	174,4
Ην. Βασίλειο	1900,5	1986,7	1748,7	1992,8	1917,0

Πηγή: Επιτροπή ΕΟΚ, Γενική Διεύθυνση Γεωργίας. CEC, The Agricultural Situation in the Community, 1990 Report.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.15

Δαπάνες FEOGA - Προσανατολισμός κατά χώρες

(Σε εκατ. ECU)

	1985	1986	1987	1988	1989
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
ΕΟΚ-12	898.3	971.7	938.0	1180,0	1468,0
Βέλγιο	20,1	15,9	21,0	18,3	31,6
Δανία	25,8	23,4	11,6	12,8	17,2
Γερμανία	90,9	103,6	121,8	124,6	133,0
Ελλάδα	137,9	139,5	105,1	148,6	235,3
Ισπανία	-	86,5	79,4	133,6	203,9
Γαλλία	161,2	209,1	243,4	271,0	179,8
Ιρλανδία	82,1	79,0	96,4	81,2	121,9
Ιταλία	235,6	154,2	95,5	178,4	263,6
Λουξεμβούργο	0,9	1,8	3,9	2,1	3,6
Ολλανδία	20,1	22,1	13,8	5,3	20,7
Πορτογαλία	-	32,8	62,2	121,9	179,4
Ην. Βασίλειο	123,7	103,8	83,9	82,2	78,0

Πηγή: Επιτροπή ΕΟΚ, Γενική Διεύθυνση Γεωργίας.

CEC, The Agricultural Situation in the Community, 1990 Report.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.16

Συνολικές δαπάνες FEOGA προς Ελλάδα

(Σε εκατ. δρχ.)

Έτη	Εγγυήσεις	Προσανατολισμός	Σύνολο FEOGA
1981	8.985,30	-	8.985,30
1982	44.625,30	967,80	45.593,10
1983	76.313,80	1.687,40	78.001,20
1984	84.079,70	4.745,10	88.824,80
1985	120.894,10	11.202,60	132.096,70
1986	187.813,40	13.152,00	200.965,40
1987	204.753,00	12.941,70	217.694,70
1988	217.123,30	23.531,70	240.655,00
1989	286.65-8,□0	37.185,10	323.843,90
1990	373.389,50	46.205,90	417.707,80
1991	476.806,80	56.666,80	533.473,60
1992	527.865,10	94.626,10	622.491,20

Πηγή: Υπουργείο Γεωργίας, Πρόγραμμα γεωργικού προσανατολισμού έτους 1993.

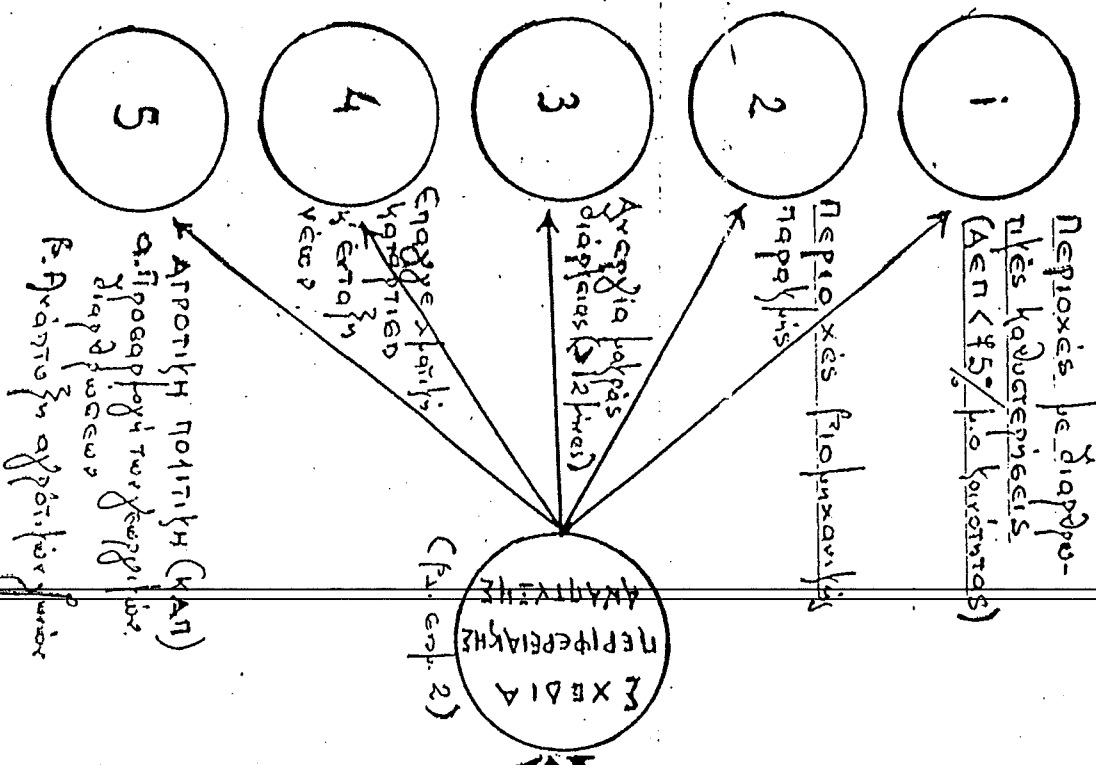
ΠΙΝΑΚΑΣ 1.17

Χρηματοδότηση Λειτουργικού Προγράμματος Γεωργίας κατά υποπρόγραμμα

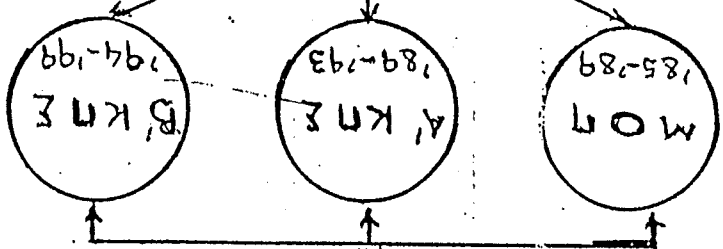
Πρόγραμμα	Συνολικό κόστος	Σύνολο δημόσιων δαπανών	Κοινοτική συμμετοχή		Εθνική συμμετοχή		Ιδιωτικός τομέας	Κοινοτικά δάνεια
				%		%		
Υποπρόγραμμα 1	1262411	819149	608405	74,3	210744	25,7	443262	
Υποπρόγραμμα 2	575850	266286	205425	77,1	60861	22,8	309564	
Υποπρόγραμμα 3	42782	35690	26768	75	8922	25	7092	
Υποπρόγραμμα 4	19504	15249	11440	75	3809	25	4255	
Υποπρόγραμμα 5	436173	436173	253683	58,1	182490	41,9		136369
Υποπρόγραμμα 6	126240	123757	92817	75	30940	25	2483	
Υποπρόγραμμα 7	85002	74897	50066	66,8	24831	33,2	10105	
Υποπρόγραμμα 8	21631	21631	16224	75	5407	25		
Υποπρόγραμμα 9	8586	8586	6440	75	2146	25		
Σύνολο	2578179	1801418	1271268	70,6	530150	29,4	776761	136369

Πηγή: Υπουργείο Γεωργίας.

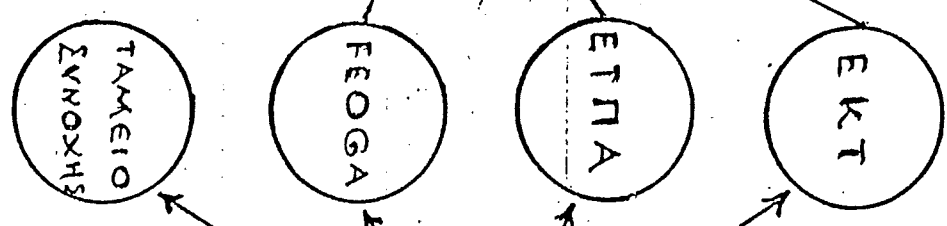
ΣΥΝΟΧΗ

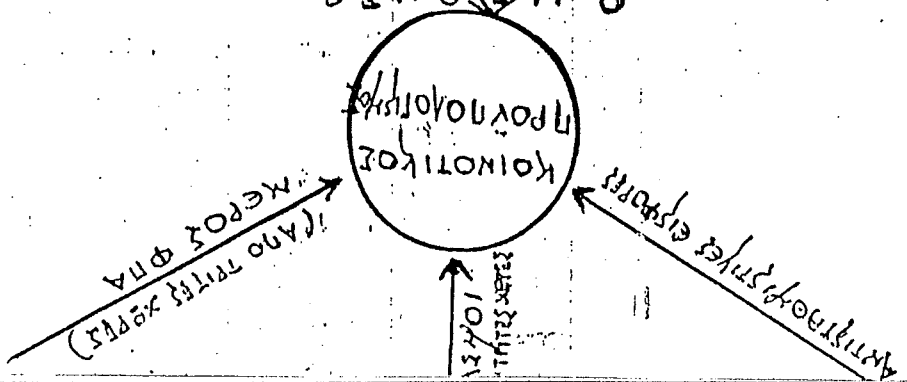
ΚΟΙΝΟΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ

ΚΟΙΝΟΤΙΚΑ ΔΙΑΦΕΡΕΤΙΚΑ ΤΑΜΕΙΑ

Ο ΧΡΗΣΤΗΣ

1. Ο στόχος 1 κερδοσκοπείται αν όλα τα κοινολογία Ταμεία. Ο 2 αυτό ΕΚΤ ή το ΕΤΠΑ. Ο 3 & 4 μόνο αυτό το ΕΚΤ. Ο 5α αυτό γεωργικό ελέγχος παραρτημάτων (FEOGA). Ο 5β και αυτό 3 (συμμετοχή Ταμεία).
2. Αν των εσωτερικών κυβερνήσεων μηλάνει στην κοινότητα τα προγράμματα των ΕΠΑ. Αν των κοινότητα ενισχύσεων των ΚΠΣ.
3. Όχι η Ελλάδα είναι στο στόχο 1 (καθώς ενισχύει και η Γαλλία και η Ισπανία).
4. Το Ταμείο Συνοχής δημιουργείται με τη συνδρομή των κρατών. Η Ελλάδα εστιάστηκε προεργασία 362 εκατ. FCU από το Ταμείο Συνοχής. Χιλιοστά προγράμματα 9 χιλιοστά περίπου και 1 χιλιοστό στα κράτη.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

1. ΦΥΣΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ - ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ

Η περιφέρεια της Ηπείρου αποτελείται από τους νομούς Ιωαννίνων, Άρτας, Θεσπρωτίας και Πρέβεζας. Βρίσκεται στο βορειοδυτικό άκρο της πατρίδας μας καταλαμβάνοντας μια έκταση περίπου 19.000 τετρ. χλμ που αντιστοιχεί στο 7% της συνολικής έκτασης της χώρας μας.

Σύμφωνα με την απογραφή του 1991, ο πληθυσμός της περιφέρειας ανήρχετο στους 339.410 κατοίκους και αποτελούσε το 3,3% του συνόλου της χώρας. Κάνοντας μια σύγκριση με την έκταση που καταλαμβάνει σαν ποσοστό στο σύνολο της χώρας, βλέπουμε ότι το 7% της έκτασης του συνόλου της χώρας φιλοξενεί το 3,3% του πληθυσμού της Ελλάδας. Το γεγονός αυτό οφείλεται στη μορφολογία του εδάφους που χαρακτηρίζεται από την έντονη ορεινότητά του.

Το 74,3% της συνολικής έκτασης της περιφέρειας Ηπείρου χαρακτηρίζεται σαν ορεινή κι ένα 15,1% σαν ημιορεινή, δηλαδή ένα σύνολο 89,4% της έκτασής της αποτελείται από μη πεδινά εδάφη.¹ Συγκρίνοντας τα ανωτέρω ποσοστά με τα αντίστοιχα ποσοστά για όλη της χώρα βλέπουμε ότι για όλη τη χώρα το ορεινό μέρος καταλαμβάνει το 42,3% και το ημιορεινό το 28,9%, δηλ. για όλη την Ελλάδα τα μη πεδινά εδάφη (βλ. πίνακα με αριθμό 1) αντιπροσωπεύουν το 71,2% του συνόλου ενώ για την περιφέρεια Ηπείρου, όπως αναφέραμε και προηγουμένως, το 89,4% (βλ. και σχετικό πίνακα 1).

Ενα άλλο στοιχείο του εδάφους της εν λόγω περιφέρειας που θα μπορούσε ν' αναφερθεί είναι ότι σε σύγκριση με την υπόλοιπη χώρα ένα σημαντικό κομμάτι της επιφάνειάς της καλύπτεται από εσωτερικά ύδατα και από δασικές εκτάσεις. Με βάση τα στοιχεία σχετικής έρευνας που έγινε το 1981 και που δυστυχώς είναι η τελευταία χρονιά που υπάρχουν σχετικά στοιχεία, για την Ηπειρο τα εσωτερικά ύδατα καλύπτουν το 3,2% της συνολικής της επιφάνειας, τα δε δάση το 26,2%, ενώ για το σύνολο της χώρας τα αντίστοιχα ποσοστά είναι 2,3% και 22,4%.

Είναι φυσικό η μορφολογία του εδάφους (ορεινό) να προσδιορίζει, σε σημαντικό βαθμό, και τη χρήση του. Σαν βοσκότοποι χρησιμοποιείται το μεγαλύτερο μέρος των εδαφών της περιφέρειας, το οποίο

¹ΕΣΥΕ: Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος (1989)

συγκρινόμενο, με το μέρος των εδαφών που χρησιμοποιείται για τη γεωργία, είναι υπερτριπλάσιο. Συγκεκριμένα το 51% του εδάφους της περιφέρειας χρησιμοποιείται σαν βοσκότοπος και μόνο το 14,1% για γεωργική γή. Για όλη τη χώρα τα αντίστοιχα ποσοστά είναι 39,8% και 29,8%.

Η ορεινή μορφολογία και η παραμεθόρια θέση της περιφέρειας προσδιορίζουν τέσσερις, στην ουσία, ζώνες με ιδιαιτερότητα που μπορούν να διακριθούν μεταξύ τους ως ακολούθως:

- 1. Την παραμεθόρια που συνορεύει με την Αλβανία και περιλαμβάνει τις περιοχές Κόνιτσας, Πωγωνών και Φιλιατών.**
- 2. Το ορεινό συγκρότημα της Πίνδου με τις περιοχές Ζαγοροχώρια, Τζουμέρκα, τα ορεινά της Αρτας και Πρέβεζας.**
- 3. Το λεκανοπέδιο των Ιωαννίνων και**
- 4. Την παραλιακή και πεδινή ζώνη.**

Από τους σημαντικότερους φυσικούς πόρους του πρωτογενή τομέα είναι οι βοσκότοποι και η εκμετάλλευση των δασών και ιδιαίτερα αυτών που βρίσκονται στους νομούς Ιωαννίνων και Αρτας που παρουσιάζουν τις καλλίτερες προοπτικές για εκμετάλλευση. Αξιόλογο, είναι επίσης να αναφέρω την ύπαρξη δύο σημαντικών φυσικών δρυμών με ποικιλία χλωρίδας και πανίδας. Άλλοι σημαντικοί φυσικοί πόροι του τομέα αυτού (πρωτογενή) είναι και η ύπαρξη ενός σημαντικού αριθμού φυσικών ιχθυοτροφείων και εσωτερικών υδάτων και αξιόλογους θαλάσσιους αλιευτικούς πόρους στο Ιόνιο πέλαγος και, ίσως, ο πιο σημαντικός είναι ο Αμβρακικός κόλπος, που είναι το μεγαλύτερο φυσικό ιχθυοτροφείο της Ευρώπης και ο πιο σπουδαίος υδροβιότοπος της χώρας.

Όσον αφορά το υπέδαφος της περιφέρειας, ο πλούτος του είναι αξιόλογος με κύριο προϊόν το μπεζ μάρμαρο των Ιωαννίνων και κάποια κοιτάσματα φωσφοριτών που λέγεται ότι είναι αξιοποιήσιμα. Υπάρχουν επίσης κοιτάσματα ορυκτού άλατος, γύψου, λιγνίτη και λευκής πέτρας ενώ πρόσφατα ανακαλύφθηκε και γεωθερμική ενέργεια για την εκμεταλλευσιμότητα της οποίας θα γίνει σχετική μελέτη.

Λόγω μιας ακολουθούμενης συγκεκριμένης πολιτικής έχει μεταβληθεί αρκετά τα τελευταία χρόνια το ποσοστό της γεωργικής γης που αρδεύεται που έχει παρουσιάσει μεγάλη αύξηση, η δε παρατηρηθείσα βελτίωση είναι πολύ μεγαλύτερη στην περιφέρεια από ό,τι στο μέσο όρο της χώρας.

Δεν υπάρχουν ενδείξεις (βλ. και πίνακα 1) ότι έχει επέλθει μια κάποια σημαντική αλλαγή στη χρήση γης στην περιφέρεια τα τελευταία χρόνια.

Υπάρχει μια σταθεροποίηση του πληθυσμού τα τελευταία χρόνια. Ο πληθυσμός της περιφέρειας σαν ποσοστό στο σύνολο της χώρας (3,3%)

παραμένει περίπου ο ίδιος, όπως και το 1981, αλλά κατώτερο από εκείνο των ετών 1961 και 1971.

Στον πίνακα 2 φαίνεται ότι η μεταβολή του πληθυσμού υπήρξε θετική τις 2 τελευταίες δεκαετίες ('71 - '81 και '81 - '91)) αλλά ήταν όμως μικρότερη από ό,τι για το σύνολο της χώρας. Ενώ είχε παρατηρηθεί, λόγω μετανάστευσης, μείωση του πληθυσμού της εν λόγω περιφέρειας τη δεκαετία 1961-1971, η μείωση αυτή, λόγω παλιννόστησης, αντιστράφηκε. Ειδικά για τους νομούς της περιφέρειας αξιοσημείωτο είναι ν'αναφερθεί το γεγονός ότι η πιο σημαντική αύξηση πληθυσμού παρουσιάζεται στο νομό Ιωαννίνων ενώ ο νομός Αρτας παρουσίασε στασιμότητα τη δεκαετία 1971-1981 ενώ μειώθηκε τη δεκαετία 1981-1991.

~~Ο νομός Ιωαννίνων, λόγω της ορεινότητάς του, είναι ο πιο αραιοκατοικημένος νομός της περιφέρειας Ηπείρου και είναι, φυσικά, ένας από τους πιο αραιοκατοικημένους νομούς της χώρας. Οι πιο πυκνοκατοικημένοι νομοί της περιφέρειας είναι της Πρέβεζας (56,9 κάτοικοι ανά τετρ. χλμ.) και της Αρτας (47,5 κάτοικοι ανά τετρ. χλμ.) ενώ οι νομοί Θεσπρωτίας και Ιωαννίνων έχουν τη μικρότερη πληθυσμιακή πυκνότητα (31,5 και 29,3 κάτοικοι ανά τετρ. χλμ. αντίστοιχα) και είναι, οι δύο τελευταίοι νομοί, πιο αραιοκατοικημένοι από ό,τι ο μέσος όρος της χώρας.~~

Στις ορεινές περιοχές είναι εμφανής η ερήμωση και ισχύει ακόμη και σήμερα η τάση για εγκατάλειψη των αγροτικών περιοχών και εγκατάσταση στα αστικά κέντρα, τάση η οποία εμφανίστηκε στις αρχές της δεκαετίας του '60 γιαυτό και η πληθυσμιακή αύξηση που παρατηρήθηκε τις 2 τελευταίες δεκαετίες αφορά μόνο τα αστικά κέντρα.

Η γήρανση του πληθυσμού που παρουσιάζεται στην εν λόγω περιφέρεια είναι ιδιαίτερα έντονη στο νομό Ηπείρου. Ενώ για όλη τη χώρα το ποσοστό του πληθυσμού πάνω από 65 ετών είναι 12,7%, στην Ηπειρο φθάνει το 14% και επίπλέον παρατηρείται μείωση στις ηλικίες 0 - 14 και 15 - 44 που θεωρούνται και σημαντικές ηλικίες. Το γεγονός αυτό δηλαδή της γήρανσης και της μείωσης στις ανωτέρω αναφερόμενες ηλικίες οφείλεται αφενός μεν στη μικρή αύξηση του πληθυσμού αφετέρου δε στην παλιννόστηση, αποτελούμενη από άτομα μέσης και άνω ηλικίας.

Όσον αφορά τη μετανάστευση, την περίοδο 1961 - 1971 υπήρχε καθαρή εκροή (προς το εξωτερικό και τη λοιπή χώρα) του πληθυσμού της περιοχής που ήταν 3,5 φορές μεγαλύτερη από ό,τι σε όλη τη χώρα. Μειώθηκε στην περίοδο 1971 - 1981 και έγινε θετική (εισροή - εκροή) στη δεκαετία 1981 - 1991 (+2,4%).

2. ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

Σύμφωνα με την απογραφή του 1991 ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός της Ηπείρου ήταν 107.400 άτομα. Ο αριθμός αυτός, σαν ποσοστό στο σύνολο της χώρας, αντιπροσωπεύει το 2,7%. Ο αριθμός αυτός εκπεφρασμένος και σαν ποσοστό στο σύνολο του πληθυσμού της περιφέρειας, είναι 31,6%.

Η ανεργία έχει φθάσει στο 9,9% (1991) και έχει υπερβεί και το αντίστοιχο ποσοστό για το σύνολο της χώρας (7,7% για ανωτέρω χρονική περίοδο). Από το σχετικό πίνακα με αριθμό 3 βλέπουμε ότι η ανεργία αν και είχε παρουσιάσει μια σχετική μείωση, ιδιαίτερα μετά το 1981, τα τελευταία χρόνια, όμως, παρουσιάζει μια ανησυχητική αυξητική τάση κι από 4,4% το 1989, ενώ στο σύνολο της χώρας η ανεργία ήταν 7,5% για το 1989, μέσα σε δύο μόνο χρόνια δηλ. από το 1989 μέχρι το 1991 έφθασε στο 9,9%, δηλαδή υπερδιπλασιάστηκε, το οποίο μπορεί να έχει επιπτώσεις (αυξητικές) στη μετανάστευση, η δε θετική παλιννόστηση μπορεί να αναστραφεί.

Ερχόμενοι τώρα στη σύνθεση της απασχόλησης, παρουσιάζεται κι εδώ η γενική τάση που παρουσιάζεται στο σύνολο της χώρας και συγκεκριμένα στον πρωτογενή τομέα όπου παρουσιάζεται μια συνεχής μείωση. Ο τομέας αυτός απασχολούσε το 35% του ενεργού πληθυσμού της περιφέρειας, αν και το ποσοστό αυτό είναι πολύ πιο πάνω από το μέσο όρο στο σύνολο της χώρας.

Ακολουθώντας τις ίδιες γενικές τάσεις, βλέπουμε μια αύξηση στην απασχόληση του τριτογενή τομέα, που απασχολεί το 41 % του εργατικού δυναμικού. Στο δευτερογενή τομέα τα διάφορα κίνητρα που δόθηκαν με τους αναπτυξιακούς νόμους¹ είχαν θετικά αποτελέσματα κι έτσι ενώ στο σύνολο της χώρας παρουσιάζεται μια μείωση της απασχόλησης, στον εν λόγω τομέα, στην περιφέρεια της Ηπείρου παρουσιάζεται μια αύξηση στην απασχόληση και από 20% φθάνει στο 24% (για όλη τη χώρα από 27,8% το 1989 πέφτει στο 27% το 1991).

Η θετική, όμως, αυτή μεταβολή στην απασχόληση του δευτερογενή τομέα είναι μικρότερη από την αρνητική επίπτωση στην απασχόληση του πρωτογενή τομέα γιαυτό και παρουσιάζεται συνολικά μια αύξηση της ανεργίας.

Το ποσοστό του εργατικού δυναμικού που εξακολουθεί να απασχολείται στον πρωτογενή τομέα είναι σημαντικό (μεγάλο) παρά τις συνεχείς μειώσεις στην απασχόληση, του τομέα αυτού, που έχουν παρουσιαστεί. Αυτό εξάγεται σαν συμπέρασμα από την παραγωγικότητα της εργασίας του εν λόγω τομέα (πρωτογενή) που είναι, η μέση

¹N1262/82 και 1890/90

παραγωγικότητα της εργασίας του τομέα αυτού, αρκετά μικρότερη του αντίστοιχου μέσου όρου για το σύνολο της περιφέρειας. Λόγω του γεγονότος αυτού φαίνεται επιθυμητή μια περαιτέρω μείωση του ποσοστού των απασχολουμένων στον πρωτογενή τομέα.

Η σύνθεση της απασχόλησης στην περιφέρεια αυτή, σε συσχετισμό με τις εκτιμήσεις για την παραγωγικότητα της εργασίας (1989), οδηγεί σε ανησυχητικά συμπεράσματα - αποτελέσματα.

Επιθυμητή είναι επίσης η αύξηση της απασχόλησης στους άλλους δύο τομείς οικονομικής δραστηριότητας (δευτερογενή και τριτογενή) και ιδιαίτερα στον τριτογενή γιατί η μέση παραγωγικότητα της εργασίας σε αυτούς τους τομείς είναι μεγαλύτερη από τον αντίστοιχο μέσο όρο της περιφέρειας, με μεγαλύτερη αυτή του τριτογενή τομέα.

Η σκέψη μεταφοράς του πλεονάζοντος εργατικού δυναμικού στους άλλους τομείς δεν είναι και μια τόσο απλή διαδικασία γιατί θα πρέπει να δημιουργηθούν θέσεις απασχόλησης στους εν λόγω τομείς. Με βάση τις ηλικίες απασχόλησης και το ποσοστό συμμετοχής τους στο εργατικό δυναμικό, έχει εκτιμηθεί πρόσφατα¹ και με βάση επίσης τις τελευταίες εξελίξεις - τάσεις ότι μέχρι το 1996 θα απαιτηθεί η δημιουργία πάνω από 9.000 θέσεων εργασίας, που αντιπροσωπεύει το 4% του συνόλου της χώρας για να:

1. Μειωθεί η ανεργία και
2. Βρουν απασχόληση όσοι αφήσουν το λιγότερο παραγωγικό πρωτογενή τομέα και μεταπηδήσουν στους άλλους δύο τομείς.

3. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ.

α. Περιφερειακό προϊόν και επίπεδο οικονομικής ευημερίας.

Σύμφωνα με εκτιμήσεις του 1988 το ακαθάριστο περιφερειακό προϊόν (ΑΠΠ) της Ηπείρου αντιστοιχεί με το 2,4% του συνόλου της χώρας μας. Στον πίνακα 4 περιλαμβάνονται νεώτερες εκτιμήσεις και προβλέψεις και ιδιαίτερα για τη μετά το 1988 περίοδο βλέπουμε να πραγματοποιούνται αλλαγές, που αν και δεν είναι πολύ σημαντικές, εντούτοις δείχνουν μια ελαφρά αρνητική τάση για την περιφέρεια. Χρησιμοποιώντας τα στοιχεία για την περίοδο 1989 - 1994, που είναι

¹ΚΕΠΕ: Ηπειρος (1995)

εκτιμήσεις και προβλέψεις, μπορούν να εξαχθούν ορισμένα γενικά και χρήσιμα συμπεράσματα:

1. Η μέση ετήσια μεταβολή του ΑΠΠ της Ηπείρου στη δεκαετία 1981-1991 φαίνεται και σε αντίθεση με την προηγούμενη δεκαετία να είναι μικρότερη από ό,τι η αντίστοιχη της χώρας.
2. Η ποσοστιαία σύνθεση κατά τομέα το 1991 ήταν προσεγγιστικά:
 - α. 23% στον πρωτογενή.
 - β. 24,1% στο δευτερογενή (από το οποίο 9,8% στη μεταποίηση) και
 - γ. 52,9% στον τριτογενή.Τα αντίστοιχα ποσοστά στη χώρα ήταν 12,5%, 29,3% με 17,9% στη μεταποίηση και 58,2% στον τριτογενή.
3. Στον πίνακα 5 βλέπουμε ότι οι επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου μετά το 1980 να υποδηλώνουν κάποια προσπάθεια για βελτίωση των εθνικολογιστικών δεδομένων.
4. Για τη μετά το 1991 περίοδο εκτιμήσεις-προβλέψεις για την περιφέρεια υπάρχουν μόνο για τον πρωτογενή τομέα του οποίου το ποσοστό στο ΑΠΠ φαίνεται να μειώνεται και συγκεκριμένα εκτιμάται στο 22,2% για το 1993 και 20,6% για το 1994. Οι εκτιμήσεις αυτές εάν επαληθευτούν δείχνουν ότι παρά τις προσπάθειες η μέση παραγωγικότητα του τομέα αυτού δεν έχει μεταβληθεί ιδιαίτερα. Αν υποθεθεί ότι ούτε και το ποσοστό του δευτερογενή στο ΑΠΠ έχει μεταβληθεί, μια υπόθεση που είναι λογική, τότε συμπεραίνουμε ότι παρατηρήθηκε αύξηση του ποσοστού του τριτογενή τομέα.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το κατά κεφαλή ΑΕΠ της περιφέρειας Ηπείρου είναι το δεύτερο χαμηλότερο μεταξύ των 13 περιφερειών της πατρίδας μας¹ και ανερχόταν το 1991 στο 74% περίπου του μέσου όρου έναντι 76,4% που ήταν το 1981, δηλαδή βλέπουμε διαχρονικά μια επιδείνωση αντί μια καλλιτέρευση, σε σύγκριση φυσικά με τις υπόλοιπες περιφέρειες της χώρας.

Η υστέρηση αυτή της περιφέρειας έναντι της χώρας φαίνεται επίσης και από την εξέταση κι άλλων δεικτών ευημερίας όπως παρουσιάζονται στον πίνακα με αριθμό 6. Στον εν λόγω πίνακα βλέπουμε ότι η περιφέρεια υστερεί σημαντικά, σε σχέση με τον αντίστοιχο μέσο όρο της χώρας, σε μεγέθη όπως κατά κεφαλή κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας για οικιακή χρήση, επιβατικά αυτοκίνητα Ι.Χ ανά 1.000 κατοίκους, τηλεφωνικές συσκευές ανά 100 κατοίκους και γιατρούς ανά 1.000 κατοίκους.

¹EUROSTAT: Στατιστικό δελτίο που δόθηκε στη δημοσιότητα τον Οκτώβριο 1995.

Οι ιδιωτικές καταθέσεις ήταν το 1989 το 72,2% του μέσου όρου της χώρας γεγονός το οποίο έρχεται σε αντιστοιχία με το ότι και το κατά κεφαλή ΑΕΠ της περιφέρειας, όπως ανέφερα και προηγουμένως, ήταν περίπου στο αυτό ποσοστό με του μ.ο της χώρας.

β. Μεταφορές - Επικοινωνίες.

Ένα καλό δίκτυο μεταφορών παίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη μιας περιοχής. Η περιφέρεια της Ηπείρου στερείται σιδηροδρομικού δικτύου. Έχει ένα αεροδρόμιο στα Γιάννενα το οποίο έχει ελλειπέστατη υποδομή γιατί κλείνει συχνά τους χειμερινούς μήνες λόγω δυσμενών καιρικών συνθηκών. Εξυπηρετείται, η περιφέρεια, από ένα άλλο αεροδρόμιο, αυτό του Ακτίου που δεν ανήκει στην Ηπειρο και είναι, όπως είναι γνωστό, μεικτού χαρακτήρα δηλαδή πολιτικό και στρατιωτικό αεροδρόμιο.

Όπως αναφέρθηκα και προηγουμένως η μορφολογία του εδάφους είναι ορεινή, γεγονός που καθιστά δύσκολη την ενδοπεριφερειακή και διαπεριφερειακή επικοινωνία. Το οδικό δίκτυο δεν είναι καλό, η πρόσβαση στην περιφέρεια θα πρέπει να γίνει με την αναγκαστική χρήση του πορθμείου Ρίου/Αντίρριου κι αυτού της Πρέβεζας. Το λιμάνι της Ηγουμενίτσας που θεωρείται το "παράθυρο προς τη Δύση" έχει ανεπαρκή υποδομή.

Η περιφέρεια υστερεί σε τηλεπικοινωνιακό δίκτυο, ο ΟΤΕ φαίνεται να "βρίσκει δύσκολα το δρόμο" για να πάει στην ακριτική αυτή περιοχή που είναι, ίσως, η χειρότερα εξυπηρετούμενη περιφέρεια της χώρας. Όσον αφορά τη σύγχρονη μορφή επικοινωνίας, όπως με fax, videotext, κινητή τηλεφωνία κ.λ.π. εδώ η κατάσταση είναι, ίσως, ακόμη χειρότερη. Φαίνεται ότι "η περιφέρεια της Ηπείρου δεν παρακολουθεί τις σύγχρονες εξελίξεις". Βλέποντας και το σχετικό πίνακα¹ διαπιστώνουμε ένα πολύ μικρό αριθμό συσκευών ανά κάτοικο, η δε ποιότητα επικοινωνίας είναι πολύ χαμηλή και του τύπου "παρακαλούμε αναμείνατε στο ακουστικό σας".

γ. Υδρευση - Αποχέτευση - Περιβάλλον

Η υποδομή της περιφέρειας για ύδρευση και αποχέτευση είναι ανεπαρκής και σ'αυτούς τους τομείς, κάτι που δεν είναι καθόλου παράξενο και που έχει σαν αποτέλεσμα την υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Δεν υπάρχουν εγκαταστάσεις βιολογικού καθαρισμού κι

¹ΟΤΕ: Στατιστικά στοιχεία τηλεπικοινωνιών κατά νομό, ετών 1972, 1982 και 1992.

όλοι μας γνωρίζουμε τη ρύπανση της θάλασσας από τους παράκτιους οικισμούς, τη ρύπανση της λίμνης των Ιωαννίνων, από την ομώνυμη πόλη, και του ποταμού Καλαμά. Βέβαια υπάρχει το πρόβλημα της ορεινής μορφολογίας του εδάφους της περιφέρειας και του διάσπαρτου των οικισμών της κάτι που απαιτεί σημαντικούς πόρους για να δημιουργηθεί μια στοιχειώδης υποδομή, αλλά επένδυση στην υποδομή μιας περιφέρειας σημαίνει και επένδυση στην ανάπτυξή της, σημαίνει επίσης επένδυση στην ύπαρξή της, στο μέλλον της".

Το περιβάλλον μολύνεται επίσης από τις ντόπιες βιομηχανίες, τα χοιροστάσια και τα ελαιοτριβεία.

δ. Υγεία - Πρόνοια

Εδώ η κατάσταση θα έπρεπε λογικά να ήταν καλλίτερη λόγω ύπαρξης της Ιατρικής Σχολής και του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Παρ'όλα αυτά, όμως, όπως θα δούμε και στον πίνακα με αριθμό 6, το ποσοστό των γιατρών ανά 1.000 κατοίκους υστερεί από το μέσο όρο της χώρας. Ένα άλλο πρόβλημα είναι ότι το μεγαλύτερο μέρος του ιατρικού δυναμικού είναι συγκεντρωμένο στα Γιάννενα, λόγω του Πανεπιστημίου, τα δε υπόλοιπα αστικά κέντρα και κυρίως οι αγροτικές περιοχές στερούνται βασικών ιατρικών υπηρεσιών. Το γεγονός αυτό καθίσταται ακόμη πιο προβληματικό λόγω του κακού μεταφορικού δικτύου.

ε. Εκπαίδευση - πολιτισμός

Η κατάσταση στην εκπαίδευση δεν είναι και τόσο άσχημη. Οι σχετικοί δείκτες είναι ικανοποιητικοί (με βάση βέβαια την ελληνική πραγματικότητα). Υπάρχουν, όμως, πολλά σχολεία με λίγους μαθητές και συγκεκριμένα οι λόγοι μαθητών/δασκάλων για την περιφέρεια και το σύνολο της χώρας είναι:

1. Προσχολική εκπαίδευση	16,3	έναντι	22,3
2. Δημοτική εκπαίδευση...	18,9	έναντι	24,1
3. Μέση εκπαίδευση.....	17,8	έναντι	19,3

Πηγή: ΕΣΥΕ

Σχετικά με την τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ηπειρο υπάρχει το πανεπιστήμιο που είναι ένας ιδιαίτερος πόλος ανάπτυξης.

Στην περιφέρεια της Ηπείρου υπάρχουν αρχαιολογικοί και ιστορικοί χώροι που δεν έχουν αξιοποιηθεί από την πολιτεία σε ικανοποιητικό βαθμό, ορισμένοι δε παρουσιάζουν εικόνα εγκατάλειψης.

Υπάρχουν πάνω από 500 πολιτιστικοί φορείς αλλά οι περισσότεροι από αυτούς λειτουργούν μόνο το καλοκαίρι και το χειμώνα πέφτουν σε χειμερινή νάρκη.

B. ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Από την όλη εξέταση του θέματος προκύπτει ότι η περιφέρεια Ηπείρου είναι μια από τις πιο καθυστερημένες περιοχές της χώρας μας. Η έλλειψη γενικά υποδομής καθιστά μη ελκυστική την προσέλκυση επενδύσεων παρά τα κίνητρα που δίνονται (1262/82, 1892/90 και 2234/94), τα οποία (κίνητρα), λόγω της κακής υποδομής, θα έπρεπε να ήταν πιο ελκυστικά. Τα προβλήματα που εμφανίζονται σε όλους τους τομείς δραστηριότητας είναι σοβαρά και θα πρέπει να αντιμετωπισθούν με σοβαρότητα και με μια προσπάθεια που θα την χαρακτηρίζει η διάρκεια. Θα πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη η θέση της περιφέρειας (ακριτική) γιαυτό πιστεύω ότι οι ακριτικές περιοχές θα έπρεπε να αντιμετωπίζονται από την πολιτεία με μια ιδιαίτερη ευαισθησία για να τις καταστήσουν τις πιο ελκυστικές περιοχές της χώρας όχι μόνο για τη συγκράτηση του πληθυσμού αλλά και για να καταστούν πόλοι έλξης για την προσέλκυση νέων ανθρώπων αλλά και δραστηριοτήτων. Στο συγκεκριμένο παράδειγμα της Ηπείρου η περιφέρεια αυτή θεωρείται σαν μια από τις λιγότερο ελκυστικές περιοχές της χώρας.

Οι προσπάθειες για ανάπτυξη (κοινωνική, οικονομική, πολιτιστική κ.λ.π.) θα πρέπει να είναι επίπονες λαμβανομένου υπόψη της ορεινότητας της περιοχής, που συνιστά ένα είδος φυσικού εμποδίου, και απαιτούνται πολλοί πόροι έτσι ώστε να δημιουργηθεί η κατάλληλη υποδομή. Η περιφέρεια αυτή παρουσιάζει μια απομόνωση τόσο προς τον υπόλοιπο ελλαδικό χώρο, όσο και προς την υπόλοιπη Ευρώπη αλλά και προς τις γειτονικές βαλκανικές χώρες, λόγω των πολιτικών προβλημάτων (διμερών κ.λ.π.), ενώ θα έπρεπε, η περιφέρεια αυτή, να αποτελούσε ένα ορμητήριο για ανάπτυξη και των γειτονικών λαών της βαλκανικής.

Όσον αφορά την οικονομία της περιφέρειας αυτής, μπορεί να χαρακτηριστεί από τη μικρή σημασία της μεταποίησης, συγκριτικά με τους άλλους δύο τομείς δραστηριότητας, δηλ. τον πρωτογενή και τον τριτογενή, η οποία (μεταποίηση) χαρακτηρίζεται από το μικρό μέγεθος των μονάδων και την απασχόληση ενός μεγάλου ποσοστού του ανθρώπινου (εργατικού) δυναμικού στον πρωτογενή τομέα (γεωργία και κτηνοτροφία), ο οποίος είναι, όπως ανεφέρθη και προηγουμένως, χαμηλής απόδοσης (παραγωγικότητας).

Θα πρέπει επίσης να αναφερθεί ότι δεν έχει καταβληθεί προσπάθεια ανάπτυξης του τουρισμού αν και η περιφέρεια προσφέρεται γιαυτό το σκοπό κι αυτό συμβαίνει σε αντίθεση με ότι συμβαίνει στις άλλες περιφέρειες της χώρας.

Οι λόγοι στους οποίους οφείλεται η χαμηλή παραγωγικότητα του πρωτογενή τομέα μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

- 1. Η μεγάλη ηλικία των γεωργών.**
- 2. Ο μικρός και κατατεμαχισμένος κλήρος.**
- 3. Η ανεπάρκεια των επενδύσεων (βλ. και σχετικούς πίνακες).**
- 4. Ελλειψη υποδομής (τηλεπικοινωνίες, δρόμοι, μεταφορικά μέσα, σύγχρονοι μέθοδοι οργάνωσης, διοίκησης, παραγωγής, αποθήκευσης, διακίνησης και παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών.**
- 5. Παραγωγή αρκετών παραδοσιακών καλλιεργειών που δεν είναι οικονομικά προσοδοφόρες.**
- 6. Εγκατάλειψη καλλιεργήσιμων εδαφών.**

Για το δευτερογενή τομέα μπορούν ν'αναφερθούν οι κάτωθι λόγοι:

- 1. Τεχνολογική υποβάθμιση.**
- 2. Συγκέντρωση σε παραδοσιακούς κλάδους χαμηλής απόδοσης (παραγωγικότητας).**
- 3. Ελλειψη ενημέρωσης και προβολής από τους επίσημους κρατικούς φορείς.**
- 4. Ελλειψη εξαγωγικού προσανατολισμού.**
- 5. Ανεπάρκεια επενδύσεων.**
- 6. Ελλειψη υποδομής (όπως και στον πρωτογενή τομέα)**

Θα πρέπει σε όλα τα ανωτέρω να προστεθεί και το χαμηλό επίπεδο παρεχόμενων υπηρεσιών (υγεία-πρόνοια-παιδεία κ.λ.π.) στους κατοίκους της περιφέρειας αυτής.

Γ. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ

1. Δυνατότητες στους πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή τομείς

α. Πρωτογενής τομέας

Στην περιφέρεια της Ηπείρου υπάρχουν σε αφθονία εσωτερικά ύδατα κι εφόσον γίνουν κατάλληλα έργα, όπως αρδευτικά, εγγειοβελτικά κ.λ.π. θ' αυξηθεί η απόδοση του εδάφους. Δεν αρκεί όμως αυτό. Θα πρέπει επίσης να γίνουν:

- 1. Αναδασμός.**
- 2 Εισαγωγή νέων καλλιεργειών**
- 3. Εφαρμογή σύγχρονων μεθόδων παραγωγής.**
- 4. Αξιοποίηση του υπεδάφους και**
- 5. Αξιοποίηση του δασικού πλούτου.**

Αναφέρθηκαν προηγουμένως τα έργα υποδομής που είναι απαραίτητα για την ανάπτυξη του πρωτογενή τομέα. Θα πρέπει, όμως, αφού υπάρχουν οι δυνατότητες, να γίνουν κι άλλα έργα υποδομής που αν και δεν είναι τόσης μεγάλης σημασίας, όπως αυτά που αναφέρθηκαν προηγουμένως, εντούτοις θεωρούνται συμπληρωματικά με τα προηγούμενα και συντελούν στη δημιουργία μιας τέτοιας υποδομής για τη δημιουργία μιας βιώσιμης ανάπτυξης.

Εδώ θα μπορούσα να αναφέρω έργα για τη βελτίωση των βοσκοτόπων, δημιουργία δικτύου αγροτικής και δασικής οδοποιίας και απόδοση των κρατικών ή λοιπών σχολάζουσων γαιών στους αγρότες.

Δημιουργία θεσμών τέτοιων για την προβολή όχι μόνο στην υπόλοιπη χώρα αλλά και σε άλλες χώρες των προϊόντων και των υπηρεσιών (τουριστική, κυρίως, προβολή) της περιφέρειας. Επίσης η παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών σχετικά με τη ζήτηση προϊόντων, για τις διεθνείς τάσεις στην παγκόσμια αγορά, για επιμόρφωση του εργατικού δυναμικού, marketing, εισηγήσεις για μείωση του κόστους παραγωγής, για τα τεκταινόμενα στην Ε.Ε, GATT, και γενικά την ακολουθούμενη πολιτική στον αγροτικό τομέα στην Ε.Ε (ΚΑΠ).

Σημαντικό είναι επίσης να γίνει προσπάθεια για δημιουργία συμπληρωματικού εισοδήματος, κυρίως, από τους γεωργούς με παράλληλες δραστηριότητες όπως χειροτεχνίας, οικοτεχνίας, ενοικίαση σπιτιών για τουρισμό κ.λ.π.

β. Δευτερογενής τομέας.

Θα πρέπει να αξιοποιηθεί το συγκριτικό πλεονέκτημα της περιφέρειας δηλ. της γειτονίασης μιας περιφέρειας που ανήκει στην Ε.Ε με άλλες χώρες, όπως η Αλβανία, ΠΓΔΜ κ.λ.π. οι οποίες δεν είναι μέλη της Ε.Ε. Ιδιαίτερα στη Νότιο Αλβανία υπάρχουν αναξιοποίητοι πόροι.¹ Οι επενδύσεις και τα κίνητρα που δίνονται δεν είναι επαρκή και θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση σ'αυτά.

Θα πρέπει επίσης να γίνει:

- 1. Αναβάθμιση των μονάδων που ασχολούνται με παραδοσιακές δραστηριότητες υψηλής προστιθέμενης αξίας.**
- 2. Αναδιάρθρωση των κλάδων που παρουσιάζουν παράδοση εξειδίκευσης και**
- 3. Εκσυγχρονισμός και επέκταση των μονάδων που αξιοποιούν πόρους της περιφέρειας.**

γ. Τριτογενής τομέας

Στην περιφέρεια υπάρχουν φυσικές τοποθεσίες κατάλληλες τόσο για χειμερινό όσο και για θερινό τουρισμό. Εκτός του φυσικού πλούτου υπάρχουν αρχαιολογικοί και ιστορικοί χώροι καθώς και παραδοσιακοί οικισμοί.

Εχουν γίνει αξιόλογες προσπάθειες αξιοποίησης ορισμένων μόνο περιοχών, όπως της Πάργας, Μετσόβου και Πάπιγκου που θα μπορούσαν να αποτελέσουν παραδείγματα προς μίμηση.

2. Κατευθύνσεις αναπτυξιακής πολιτικής.

α. Υποδομή

1. Μεταφορές - Επικοινωνίες.

Παίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη μιας περιοχής και φυσικά στην επίτευξη των στόχων της στρατηγικής για ανάπτυξη η ύπαρξη ενός καλού μεταφορικού δικτύου καθώς και τηλεπικοινωνιών.

Για το σκοπό αυτό στα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης (ΚΠΣ), σε ορισμένες κοινοτικές πρωτοβουλίες (π.χ. Intereg I και II κ.λ.π) και στα πλαίσια του Ταμείου Συνοχής² προβλέπονται σημαντικά έργα.

¹Με τον 1890/90 τα κίνητρα που δόθηκαν για επενδύσεις αφορούσαν και τη Βόρειο Ηπειρο (σημερινή Νότιο Αλβανία)

²Το Ταμείο Συνοχής ιδρύθηκε με τη συμφωνία του Maastricht (1992) κι αφορά χρηματοδότηση τόσο έργων περιβάλλοντος όσο και μεταφορών.

Δυστυχώς, όμως, τα έργα αυτά δεν είναι συμπληρωματικά μεταξύ τους έτσι ώστε να επιτευχθεί η μεγαλύτερη δυνατή αποτελεσματικότητά τους, αλλά μπορούν να χαρακτηριστούν σαν αποσπασματικά.

Τα έργα που θα πρέπει να γίνουν πρέπει να έχουν τόσο ενδοπεριφερειακό όσο και διαπεριφερειακό και διασυνοριακό χαρακτήρα. Συγκεκριμένα θα πρέπει να γίνουν:

1. Η Εγνατία οδός, ο άξονας αυτός θα συνδέσει τη Δύση με την Ανατολή.2. Η ζεύξη Πρέβεζας - Ακτίου.3. Βελτίωση των λιμενικών και λοιπών εγκαταστάσεων της Ηγουμενίτσας.
4. Ο αυτοκινητόδρομος (εθνική οδός) Ιωαννίνων-Αντιρρίου.5. Βελτίωση των λιμενικών και λοιπών εγκαταστάσεων της Πρέβεζας, που είναι και το δεύτερο σημαντικό λιμάνι της περιφέρειας.6. Παραλιακή οδός Ηγουμενίτσας- Πρέβεζας.7. Βελτίωση του ενδοπεριφερειακού οδικού δικτύου.8. Κατασκευή οδικού άξονα Ηγουμενίτσας-Τρικάλων.9. Σιδηροδρομική σύνδεση των Ιωαννίνων με την Κατερίνη και τη Θεσσαλονίκη.10. Τεχνικές και λοιπές βελτιώσεις του αεροδρομίου της πόλης των Ιωαννίνων έτσι ώστε όχι μόνο να γίνει λειτουργικό καθ'όλη τη διάρκεια του έτους, αλλά και να μετατραπεί σε διεθνές αεροδρόμιο.11. Διασυνοριακό δίκτυο (οδικό κ.λ.π.) με τις γειτονιάζουσες χώρες.12. Τα επί μέρους έργα (οδικά κ.λ.π.) θα πρέπει να έχουν σύνδεση με μεγάλες αρτηρίες και φυσικά τα δίκτυα αυτά να συνδέονται μεταξύ τους, καθώς επίσης και με το προτεινόμενο για κατασκευή σιδηροδρομικό δίκτυο, και με τους λιμένες της περιφέρειας (Ηγουμενίτσας και Πρέβεζας).13. Κατασκευή περιφερειακών δρόμων γύρω από τις μεγάλες πόλεις (Γιάννενα, Ηγουμενίτσα κ.λ.π.) και σύνδεση των περιφερειακών δρόμων με τις άλλες οδικές κ.λ.π. αρτηρίες. Σκοπός αυτού του έργου δεν είναι μόνο η παράκαμψη των μεγάλων πόλεων για τη πιο σύντομη και άνετη μετακίνηση, αλλά και η λιγότερη όχληση των μεγάλων πόλεων λόγω της μόλυνσης του περιβάλλοντος και της ηχορύπανσης.14. Αξιοποίηση του ειδικού κοινοτικού προγράμματος των διευρωπαϊκών δικτύων.

Για τις επικοινωνίες.

1. Λόγω της ορεινής μορφολογίας, που καθιστά προβληματικές τις τηλεπικοινωνίες, θα πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να τοποθετηθούν ειδικές εγκαταστάσεις (πομποδέκτες, δορυφορικές κεραίες κ.λ.π.) για την καλλιτέρευση της υποδομής στον εν λόγω τομέα που θα καταστήσει δυνατή, εκτός των άλλων, και την κινητή τηλεφωνία που αντιμετωπίζει προβλήματα.

2. Θα πρέπει να γίνει αξιοποίηση του ειδικού κοινοτικού προγράμματος των διευρωπαϊκών δικτύων που αφορούν τις τηλεπικοινωνίες.

2. Υδρευση - Αποχέτευση - Περιβάλλον

Το Ταμείο Συνοχής χρηματοδοτεί, εκτός των άλλων, έργα βιολογικού καθαρισμού και περιβάλλοντος. Θα πρέπει να προταθούν έργα που σκοπό έχουν όχι μόνο να αναβαθμίσουν την περιφέρεια αλλά και το περιβάλλον και με τα οποία θα επιτευχθεί και κοινοτική χρηματοδότηση.

Τα υπάρχοντα δίκτυα θα πρέπει να βελτιωθούν αλλά και να επεκταθούν για να καλυφθούν, αν είναι δυνατό, όλοι οι οικισμοί. Για την προστασία του περιβάλλοντος θα πρέπει να κατασκευαστούν ειδικές εγκαταστάσεις για την επεξεργασία των λυμάτων, έργα με τα οποία θα επιτευχθεί και αναβάθμιση του επιπέδου ζωής των κατοίκων. Οι ακτές, κυρίως, στους παραλιακούς οικισμούς είναι μολυσμένες, όπως και η λίμνη των Ιωαννίνων, λόγω των λυμάτων από την ομώνυμη πόλη, που έχει σαν συνέπεια και τη μόλυνση του ποταμού Καλαμά. Η προσδοκόμενη αύξηση του τουρισμού με όλα τα οδικά και γενικά έργα μεταφορών που προτείνονται, θα έχουν επίπτωση στο περιβάλλον, γι'αυτό θα πρέπει να προηγηθούν σχετικές περιβαλλοντικές μελέτες για να προληφθούν οι καταστροφές στο περιβάλλον, τα δε προτεινόμενα έργα να γίνουν κατά τέτοιο τρόπο που θα έχουν τη λιγότερη δυνατή επιβάρυνση στο περιβάλλον.

Η προστασία του περιβάλλοντος δεν σημαίνει μόνο ποιότητα ζωής αλλά είναι και σε όλους μας γνωστό ότι μακροχρόνια θα έχει θετικές οικονομικές επιπτώσεις. Θα πρέπει, στο μέτρο του δυνατού, να παρθούν παραδείγματα από άλλες προηγμένες χώρες με τις οποίες να γίνει προσπάθεια επίτευξης συνεργασίας.

3. Εκπαίδευση - Πολιτισμός

Είναι σ' όλους μας γνωστό το πόσο σημαντικό είναι να αξιοποιηθούν σωστά οι ανθρώπινοι πόροι. Θα πρέπει να γίνει επαγγελματικός προσανατολισμός και να ακολουθηθεί η επαγγελματική εξειδίκευση. Θα πρέπει να δοθούν κίνητρα έτσι ώστε όλα τα παιδιά να τελειώνουν τουλάχιστον την υποχρεωτική εκπαίδευση (9 χρόνια). Η πολιτεία θα πρέπει, εκτός των άλλων, να αναλάβει τη δωρεά μετάβαση των παιδιών με λεωφορεία στα σχολεία και να γίνεται δωρεάν επίσης και η σίτιση των μαθητών.

Χρήσιμο θα ήταν να θυμηθούμε τη λαϊκή σοφία "**άνθρωπος αγράμματος ξύλο απελέκητο**".

Ουσιαστικής σημασίας είναι η αξιοποίηση του πανεπιστημίου των Ιωαννίνων με σκοπό τη σύνδεσή του με την παραγωγή και την έρευνα, ιδιαίτερα για τις ανάγκες της εν λόγω περιφέρειας.

Θα πρέπει να γίνει επίσης αξιοποίηση των αρχαιολογικών και ιστορικών περιοχών, με τη δημιουργία μουσείων κ.λ.π. όχι μόνο για την προστασία αυτών και την τουριστική προβολή της περιφέρειας αλλά πάνω από όλα για το σεβασμό της ιστορίας μας.

4. Υγεία - Πρόνοια.

Για τη συγκράτηση του πληθυσμού της περιφέρειας, βασικό ρόλο παίζουν και οι προσφερόμενες υπηρεσίες στους τομείς της πρόνοιας και της υγείας, οι οποίες θα πρέπει να βελτιωθούν έτσι ώστε κάθε πόλη να έχει μια νοσηλευτική μονάδα, κέντρο υγείας και κάθε οικισμός ένα ιατρείο.¹

Προς όφελος όχι μόνο της ιατρικής επιστήμης αλλά και της εν λόγω περιφέρειας, για την παροχή καλλίτερων ιατρικών υπηρεσιών προς τους κατοίκους της περιφέρειας, θα είναι η αξιοποίηση της ιατρικής σχολής του πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Θα μπορούσε να αποτελέσει, η αξιοποίηση αυτή, ένα παράδειγμα και για τις γειτονιάζουσες χώρες (Αλβανία, Σκόπια κ.λ.π.) χώρες με τις οποίες θα μπορούσε να συνεργαστεί. Θα μπορούσε επίσης να υποδεχτεί ασθενείς και από αυτές τις γειτονικές χώρες.

5. Αξιοποίηση ανθρώπινων πόρων.

Για να ανταποκριθούμε στις εξελίξεις και προκλήσεις της εποχής μας θα πρέπει να αξιοποιήσουμε τις ευκαιρίες και τις δυνατότητες που παρουσιάζονται, εκτός των άλλων, και στα πλαίσια του Β' Πακέτου Ντελόρ, για να φτιάξουμε μια χώρα που να είμαστε υπερήφανοι, γιαυτό

¹Αντιστοιχούν 2,8 γιατροί ανά 1.000 κατοίκους ενώ σ'όλη την Ελλάδα ο μ.ο. είναι 3,4 ανά 1.000, σύμφωνα με στοιχεία της ΕΣΥΕ.

θα πρέπει να γίνει μόρφωση, εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού, Αυτό θα αποτελέσει και τα γερά θεμέλια της κοινωνίας μας.

Θα πρέπει να γίνει προσαρμογή του εργατικού δυναμικού στις σύγχρονες μορφές οργάνωσης, διοίκησης καθώς και στις απαιτήσεις της νέας τεχνολογίας για να επιτευχθεί αύξηση της ανταγωνιστικότητας, συγκράτηση του πληθυσμού και προσέλκυση κι άλλων ατόμων και φυσικά μείωση της ανεργίας, που, όπως αναφέρθη και προηγουμένως, αποτελεί ένα σοβαρό πρόβλημα για την περιφέρεια.

Το πλεονάζον εργατικό δυναμικό από τον πρωτογενή τομέα θα πρέπει να μεταφερθεί στους άλλους δύο τομείς δηλ. στη μεταποίηση και στις υπηρεσίες.

Θα πρέπει να παρθούν θεσμικά μέτρα και να δοθούν κίνητρα για αποχώρηση των γηρασμένων γεωργών. Θα πρέπει επίσης να γίνουν αλλαγές στο κληρονομικό δίκαιο έτσι ώστε η γη να μεταβιβάζεται σε αγρότες δηλ. οι κληρονόμοι να είναι υποχρεωτικά αγρότες που θα καλλιεργούν τη γη, διαφορετικά, δηλ εάν οι κληρονόμοι δεν είναι αγρότες ή δεν πρόκειται να ασχοληθούν με τη γη τότε η γη θα πωλείται υποχρεωτικά σε αγρότες με τιμές που θα ορίζει η αρμόδια υπηρεσία (κρατική) σε συνεργασία με την Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών της περιοχής.¹

6. Ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων

Εκτός από τα έργα υποδομής, την αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού, μια άλλη μέριμνα που πρέπει να γίνει είναι αυτή της στήριξης-ενίσχυσης των επιχειρήσεων και ειδικά των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ).

Τα έργα υποδομής, όπως η επιμόρφωση, επαγγελματική κατάρτιση-προσανατολισμός κ.λ.π. συνιστούν μια βελτίωση και ένα πλαίσιο - βάση για ένα καλλίτερο ξεκίνημα, το οποίο, όμως, θα πρέπει να συμπληρωθεί με τη δημιουργία ενός κατάλληλου επιχειρηματικού περιβάλλοντος. Κατά τη γνώμη μου θα πρέπει:

- 1. Να γίνει εκσυγχρονισμός των ήδη υπαρχουσών επιχειρήσεων με την αφομοίωση της σύγχρονης τεχνολογίας, υιοθέτηση νέων μεθόδων οργάνωσης και διοίκησης.**
- 2. Να δοθούν κίνητρα για την εγκατάσταση νέων και σύγχρονων επιχειρήσεων.**
- 3. Να υιοθετηθούν νέοι μέθοδοι παραγωγής για την εκτός των άλλων, δημιουργία καινοτομιών.**

¹Το παράδειγμα το αναφέρω από προσωπική μου εμπειρία στη Νορβηγία.

4. Δημιουργία από τους κρατικούς φορείς σε συνεργασία με τους φορείς των επιχειρήσεων συμβουλευτικών υπηρεσιών.
5. Να γίνει προσπάθεια σύνδεσης των επιχειρήσεων και των φορέων τους με το Πανεπιστήμιο των Ιωαννίνων.
6. Δημιουργία "τεχνολογικού πάρκου".

7. Το μεταπτυχιακό τμήμα ΤΑΠΑ του Παντείου Πανεπιστημίου, νομίζω, ότι θα έπρεπε να βρισκόταν σε μια πόλη της ελληνικής περιφέρειας γιατί έχει σαν κύριο σκοπό την περιφερειακή ανάπτυξη. Θα μπορούσε, όμως, υπό τις παρούσες συνθήκες, να κάνει ειδικές μελέτες, σε συνεργασία με τους αρμόδιους κρατικούς, ιδιωτικούς και τοπικούς φορείς, για την ανάπτυξη, εκτός των άλλων, και της περιφέρειας Ηπείρου. Οι μεταπτυχιακοί φοιτητές θα έπρεπε συχνά να επισκέπτονται την περιφέρεια, όπου θα εγκαθίστανται για ένα διάστημα, για να κάνουν ειδικές εργασίες για την ανάπτυξη της περιφέρειας.

Δ. ΙΔΙΩΤΙΚΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑ

Εξετάσαμε τη σημαντικότητα των επενδύσεων για την ανάπτυξη της περιφέρειας Ηπείρου (βλ. και σχετικούς πίνακες). Στον παρόν κεφάλαιο, που είναι και ξεχωριστό, θα εξετάσουμε, εκτός των άλλων, και τη διαχρονική εξέλιξη (1980-1995) των ιδιωτικών επενδύσεων και αποσβέσεων πάγιου κεφαλαίου στην ελληνική γεωργία (βλ. και σχετικό τελευταίο πίνακα).

Η ανεπάρκεια των επενδύσεων είναι γενικό χαρακτηριστικό. ~~Ενας γεωργός μεγάλης ηλικίας ιδιοκτήτης εκμετάλλευσης μικρής έκτασης δεν επιθυμεί αλλά και δεν είναι σε θέση να προβεί σε μια βελτίωση της εκμετάλλευσής του με επενδύσεις στο φυτικό ή ζωικό βασίλειο, στο μηχανολογικό εξοπλισμό, στις έγγειες βελτιώσεις κ.λ.π.~~ Αποτέλεσμα αυτού είναι οι ετήσιες επενδύσεις να είναι μικρότερες από τις ετήσιες αποσβέσεις, με συνέπεια την αποεπένδυση της ελληνικής γεωργίας.¹

Αναλυτικά στοιχεία παρουσιάζονται στον πίνακα (βλ. σχετικό τελευταίο πίνακα). Από τον πίνακα φαίνεται η διαφορά μεταξύ επενδύσεων και αποσβέσεων, η οποία ήταν θετική μέχρι το 1985, ενώ από το 1986 έγινε αρνητική και έφθασε σε υψηλό ποσοστό 30% περίπου τα τελευταία χρόνια.

Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι αν συνεχισθεί η κατάσταση, στην καλλίτερη περίπτωση θα υπάρξει στασιμότητα και στη χειρότερη, μείωση της παραγωγής, υποβάθμιση της ποιότητας, μείωση των εξαγωγών κ.λ.π. Απαραίτητη ως εκ τούτου κρίνεται η αύξηση των επενδύσεων γιατί διαφορετικά στην ελληνική γεωργία θα εμφανισθούν δυσμενείς επιπτώσεις στο άμεσο μέλλον οι οποίες θα πρέπει να αντιμετωπισθούν σύντομα. Οποιαδήποτε πολιτική και αν ακολουθηθεί αυτή θα πρέπει να εφαρμοσθεί στις επαγγελματικές εκμεταλλεύσεις.

Για την αύξηση των επενδύσεων θα πρέπει να αυξηθούν τα μακροπρόθεσμα δάνεια για πάγιο κεφάλαιο, που σ'αυτή την περίπτωση απαιτείται να γίνει επιδότηση του επιτοκίου. Οι γεωργοί να πεισθούν ή να αναγκαστούν να επενδύσουν και δικά τους κεφάλαια από τις καταθέσεις τους, οι οποίες δεν είναι αμελητέες.

¹Παναγιώτης Σάρρος: Διαρθρωτικές αδυναμίες της ελληνικής γεωργίας.

Το πρόβλημα της γεωργίας όχι μόνο στην περιφέρεια της Ηπείρου αλλά σε όλη την ελληνική επικράτεια είναι διαρθρωτικό και όχι πρόβλημα τιμών. Θα πρέπει κατά συνέπεια να επιλυθεί μέσω της διαρθρωτικής πολιτικής και όχι μέσω της εισοδηματικής πολιτικής, όπως αρκετοί ζητούν και η πλειοψηφία των εκπροσώπων των γεωργών.

Η εφαρμογή της διαρθρωτικής πολιτικής θα βελτιώσει σημαντικά την κατάσταση στη γεωργία, διαφορετικά αν συνεχιστεί η σημερινή κατάσταση, το πρόβλημα θα αυξηθεί και θα γίνει ακόμη πιο δύσκολο για να επιλυθεί.

ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗΝ ΑΕΠ 1992

(ως ποσοστό του κοινοτικού μέσου όρου)

ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	45%
ΗΠΕΙΡΟΣ	47%
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	73%
ΑΤΤΙΚΗ	68%
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	61%
ΔΥΤ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	60%
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	60%
Κ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	59%
ΑΝ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ & ΘΡΑΚΗ	56%
ΔΥΤ. ΕΛΛΑΔΑ	52%
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	53%
ΚΡΗΤΗ	55%
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	56%

Πηγή: ΑΠΕ

ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ 1994-1999

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΣΚΕΛΟΣ (ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ)

	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ 94-99	ΔΕΣΜΕΥΣΕΙΣ ΣΥΝ.ΚΟΣΤ.	ΣΤΟΧΟΣ (2)+ ΑΝΑΠΟΡΡΟΦΗΤΑ 94
	1	2	3
ΠΕΠ Ανατ. Μακεδ.- Θράκης	688.964	101.914	151.293
ΠΕΠ Κεντρικής Μακεδονίας	816.918	120.457	185.531
ΠΕΠ Δυτικής Μακεδονίας	304.959	44.828	69.917
ΠΕΠ Ηπείρου	346.946	51.001	79.030
ΠΕΠ Θεσσαλίας	560.895	82.452	126.617
ΠΕΠ Ιονίων Νησιών	274.150	39.515	70.615
ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας	501.600	73.735	131.239
ΠΕΠ Στερεάς Ελλάδας	623.029	91.585	144.574
ΠΕΠ Αττικής	938.470	137.956	238.158
ΠΕΠ Πελοποννήσου	440.250	64.717	120.780
ΠΕΠ Νησιών Βορ. Αιγαίου	327.949	48.209	81.023
ΠΕΠ Νησιών Νοτ. Αιγαίου	380.000	55.861	103.396
ΠΕΠ Κρήτης	435.714	64.052	108.286
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΣΚΕΛΟΣ	6.639.844	976.282	1.610.459

	ΠΡΑΓΜ/ΣΕΣ ΣΥΝΟΛΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ 1.10- 30.9.95	ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΠΡΑΓΜ/ΣΕΩΝ 1.10- 31.12.95	ΣΥΝΟΛΟ ΔΑΠΑΝΩΝ 1995 (4)+(5)	ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟΥ ΔΑΠΑΝΩΝ ΣΤΟΧΟΙ (6)/(3)	ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟΥ ΔΑΠΑΝΩΝ ΔΕΣΜΕΥΣ (6)/(2)
	4	5	6	7	8
ΠΕΠ Ανατ. Μακεδ.- Θράκης	25.564	48.836	74.400	49	73
ΠΕΠ Κεντρικής Μακεδονίας	47.427	68.668	116.095	63	96
ΠΕΠ Δυτικής Μακεδονίας	12.645	15.900	28.365	41	63
ΠΕΠ Ηπείρου	32.661	20.866	53.527	68	105
ΠΕΠ Θεσσαλίας	33.693	69.029	102.722	81	125
ΠΕΠ Ιονίων Νησιών	16.837	20.728	37.565	53	95
ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας	24.311	61.553	85.864	65	116
ΠΕΠ Στερεάς Ελλάδας	16.182	92.796	118.978	82	130
ΠΕΠ Αττικής	90.235	53.769	144.004	60	104
ΠΕΠ Πελοποννήσου	16.507	55.794	72.301	60	112
ΠΕΠ Νησιών Βορ. Αιγαίου	25.251	23.086	48.337	60	100
ΠΕΠ Νησιών Νοτ. Αιγαίου	15.971	16.410	32.381	31	58
ΠΕΠ Κρήτης	43.080	60.039	103.119	95	161
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΣΚΕΛΟΣ	410.184	607.474	1.017.658	63	104

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Φυσικοί πόροι

Ετος Μονάδες Περιφέρεια Χώρα Περιφέρεια
μέτρησης /Χώρα(%)

1. Συνολική έκταση χλμ² 9203 131957,4 7,00

- Ν.Ιωαννίνων χλμ² 4990
- Ν.Αρτας χλμ² 1662
- Ν.Θεσπρωτ. χλμ² 1515
- Ν.Πρέβεζας χλμ² 1036

2. Μορφολογία εδάφους

- Ορεινά (%) 74,3 42,3
- Ημιορεινά (%) 15,1 28,9
- Πεδινά (%) 10,6 28,8

3. Χρήσεις γης

- Γεωργική γη 1961 (%) 15,5 29,9
1971 (%) 15,2 30,0
1981 (%) 14,1 29,9
- Βοσκότοποι 1961 (%) 54,3 41,3
1971 (%) 49,3 39,9
1981 (%) 51,0 39,8

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 (συνέχεια)

	Ετος	Μονάδες μέτρησης	Περιφέρεια	Χώρα	Περιφέρεια /Χώρα(%)
- Δάση	1961	(%)	22,7	21,5	
	1971	(%)	27,2	22,5	
	1981	(%)	26,2	22,4	
- Λοιπά	1961	(%)	7,5	7,3	
	1971	(%)	8,3	7,6	
	1981	(%)	8,7	7,9	
4. Ποσοστό αρδευόμενης γεωργικής γης					
	1961	(%)	22,8	13,3	1,71
	1971	(%)	28,8	20,5	1,40
	1981	(%)	31,7	26,1	1,21
	1989	(%)	37,4	30,0	1,25
	1990	(%)	34,8	29,6	1,18

Πηγές: 1. ΕΣΥΕ, Κατανομή της εκτάσεως της χώρας κατά βασικές κατηγορίες χρήσεως (προαπογραφικά στοιχεία της Απογραφής Γεωργίας Κτηνοτροφίας Ετών 1961, 1971, 1981).

2. ----, Στατιστικές Επετηρίδες της Ελλάδος, 1973, 1989.

3. ----, Προσωρινά Αποτελέσματα Γεωργικής Στατιστικής Έρευνας, Έτη 1990, 1991

4. ----, Αποτελέσματα της Απογραφής Γεωργίας - Κτηνοτροφίας, 1961.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Δημογραφικά χαρακτηριστικά

	Ετος	Μονάδες	Περιφέρεια	Χώρα	Περιφέρεια
		μέτρησης			/Χώρα(%)

1. Πληθυσμός

- Σύνολο περιφέρ.	1961	χιλ.	352,60	8388,6	4,2
	1971	χιλ.	310,30	8768,6	3,5
	1981	χιλ.	324,50	9740,4	3,3
	1991	χιλ.	339,70	10259,9	3,3
- Ν. Ιωαννίνων	1961	χιλ.	155,30		
	1971	χιλ.	134,70		
	1981	χιλ.	147,30		
	1991	χιλ.	158,20		
- Ν. Αρτας	1961	χιλ.	84,30		
	1971	χιλ.	79,70		
	1981	χιλ.	80,00		
	1991	χιλ.	78,70		
- Ν. Θεσπρωτίας	1961	χιλ.	52,10		
	1971	χιλ.	40,70		
	1981	χιλ.	41,30		
	1991	χιλ.	44,20		

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 (συνέχεια)

	Ετος	Μονάδες	Περιφέρεια	Χώρα	Περιφέρεια
		μέτρησης			/Χώρα(%)

- Ν. Πρέβεζας	1961	χιλ.	60,90		
	1971	χιλ.	55,30		
	1981	χιλ.	55,90		
	1991	χιλ.	58,60		

2. Μεταβολή πληθυσμού

(μέση ετήσια)

- Σύνολο Περιφέρ.	1961-71	(%)	-(1,27)	0,44
	1971-81	(%)	0,45	1,06
	1981-91	(%)	0,46	0,52
- Ν. Ιωαννίνων	1961-71	(%)	-(1,41)	
	1971-81	(%)	0,90	
	1981-91	(%)	0,72	
- Ν. Αρτας	1961-71	(%)	-(0,56)	
	1971-81	(%)	0,00	
	1981-91	(%)	-(0,16)	
- Ν. Θεσπρωτίας	1961-71	(%)	-(2,44)	
	1971-81	(%)	0,15	
	1981-91	(%)	0,68	

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 (συνέχεια)

	Ετος	Μονάδες μέτρησης	Περιφέρεια	Χώρα	Περιφέρεια /Χώρα(%)
- Ν. Πρέβεζας	1961-71	(%)			-(0,96)
	1971-81	(%)			0,11
	1981-91	(%)			0,47
2. Πληθυσμιακή	1961	άτομα/χλμ ²	38,30	63,6	60,2
<u>Κοινότητα</u>	1971	"	33,70	66,5	50,7
	1981	"	35,30	73,8	47,8
	1991	"	36,90	77,8	47,4

Πηγές : 1. ΕΣΥΕ, Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος, 1989

2. ----, Απογραφή πληθυσμού 1991, Δελτίο Τύπου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Εργατικό δυναμικό και απασχόληση

	Ετος	Μονάδες μέτρησης	Περιφέρεια	Χώρα	Περιφέρεια /Χώρα(%)
1. Εργατικό δυναμικό	1961	χιλ.	148,7	3638,6	4,1
	1971	χιλ.	110,9	3235,0	3,4
	1981	χιλ.	117,9	3543,8	3,3
	1989	χιλ.	119,9	3966,4	3,0
	1991	χιλ.	107,4	3933,8	2,7
2. Απασχόληση	1961*	χιλ.	-	-	
	1971	χιλ.	108,5	3143,0	3,5
	1981	χιλ.	111,3	3388,5	3,3
	1989	χιλ.	114,6	3670,8	3,1
	1991	χιλ.	96,9	3632,5	2,7
3. Σύνθεση απασχόλησης	- Πρωτογενής τομέας				
	1961*	χιλ.	69,9	54,5	
	1971	χιλ.	57,5	39,5	
	1981	χιλ.	43,7	29,3	
	1989	χιλ.	42,5	25,5	
	1991	χιλ.	35,0	22,7	
	- Δευτερογεν.τομέας				
	1961*	(%)	12,3	18,6	
	1971	(%)	17,1	25,6	
	1981	(%)	23,5	29,1	
1989	(%)	20,1	27,8		
1991	(%)	24,0	27,0		

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 (συνέχεια)

	Ετος	Μονάδες μέτρησης	Περιφέρεια	Χώρα	Περιφέρεια /Χώρα(%)
- Τριτογενής τομέας 1961*		(%)	14,7	23,6	
	1971	(%)	22,4	31,3	
	1981	(%)	31,3	39,5	
	1989	(%)	36,4	46,7	
	1991	(%)	41,0	50,3	
4. Ανεργία (επί του (εργατικ.δυναμικού)	1961	(%)	4,7	5,9	79,7
	1971	(%)	4,6	3,1	148,4
	1981	(%)	5,5	4,4	125,0
	1989	(%)	4,4	7,5	58,7
	1991	(%)	9,9	7,7	128,6

* Για το 1961 η σύνθεση έχει υπολογιστεί ως ποσοστό του εργατικού δυναμικού και όχι της απασχόλησης, διότι λείπουν τα σχετικά στοιχεία. Οι διαφορές δεν θεωρούνται σημαντικές.

- Πηγές: 1. ΕΣΥΕ, Αποτελέσματα της Απογραφής Πληθυσμού - Κατοικιών Ετών 1961, 1971, 1981.
2. ----, Ερευνα Εργατικού Δυναμικού 1992 (αδημοσίευτα στοιχεία)

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν

	Έτος	Μονάδες μέτρησης	Περιφέρεια +	Χώρα	Περιφέρεια /Χώρα(%)
1. ΑΕΠ/Τιμές 1970	1971	εκατ.δρχ.	6035	278551	2,2
	1981	εκατ.δρχ.	10321	418271	2,5
	1991+	εκα.δρχ.	11434	504250	2,3
	1992+	εκατ.δρχ.	11540	508759	2,3
	1993*	εκατ.δρχ.	11658	508800	2,3
	1994*	εκατ.δρχ.	11800	515400	2,3
2. ΑΕΠ/Τρέχ. τιμές	1971	εκατ.δρχ.	6272	287422	2,2
	1981	εκατ.δρχ.	47315	1859971	2,5
	1991+	εκατ.δρχ.	270418	11058657	2,4
	1992+	εκατ.δρχ.	285705	12595769	2,3
3. Σύθεση ΑΕΠ/Τιμές 1970					
- Πρωτογενής τομέας	1971	(%)	31,1	17,5	
	1981	(%)	26,4	14,2	
	1991+	(%)	23,0	12,5	
	1992+	(%)	19,9	12,2	
	1993*	(%)	22,2	12,1	
	1994*		20,6	11,7	

ΠΙΝΑΚΑΣ 4 (συνέχεια)

	Ετος	Μονάδες μέτρησης	Περιφέρεια +	Χώρα	Περιφέρεια /Χώρα(%)
- Δευτερογεν. τομέας	1971	(%)	24,7	32,6	
(μεταποίηση)		(%)	(10,8)	(19,6)	
	1981	(%)	28,1	31,9	
		(%)	(13,1)	(21,2)	
	1991+	(%)	24,1	29,3	
		(%)	(9,8)	(17,9)	
	1992+	(%)		28,8	
		(%)		(17,4)	
	1993*	(%)		29,0	
		(%)		(17,5)	
	1994*	(%)		29,1	
		(%)		(17,6)	
- τριτογενής τομέας	1971	(%)	44,2	49,9	
	1981	(%)	45,5	53,9	
	1991+	(%)	52,9	58,2	
	1992+	(%)		59,0	
	1993*	(%)		58,9	
	1994*	(%)		59,2	
4. Μεταβολή ΑΕΠ/Τιμές	1971-81	% έτος	5,51	4,15	132,8
1970	1981-91	% έτος	1,03	1,89	54,5

Σημείωση: (+) Εκτιμήσεις, (*) Προβλέψεις

Πηγές : 1. ΕΣΥΕ, Εθνικοί Λογαριασμοί.

2. ΚΕΠΕ, Διαπεριφερειακή ανάλυση και πολιτική και βασικά στοιχεία κατά περιφέρεια και νομό (Εκθεση υπό έκδοση)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Επενδύσεις παγίου κεφαλαίου

	Ετος	Μονάδες μέτρησης	Περιφέρεια	Χώρα	Περιφέρεια /Χώρα(%)
1. Ιδιωτικές επενδύσεις Ν.1262 που έχουν ολο- κληρωθεί/τρέχ.τιμές	1982-91	εκατ.δρχ.	15326	433480	3,5
2. Κατανομή ιδιωτ. επενδ. Ν.1262/τρέχ. τιμές	1982-91				
- Πρωτογενής τομέας		(%)	23.7	9,2	
- Δευτερογεν.τομέας (μεταποίηση)		(%)	48.7	48,7	
- Τριτογενής τομέας		(%)	(48.7)	(47,8)	
		(%)	27.7	42,1	
3. Δημόσιες επενδύσεις/ τιμές 1989	1988-91				
- ΔΕΚΟ		εκατ.δρχ.	34610	832956	4,2
- ΠΔΕ		εκατ.δρχ.	55482	1633485	3,4
- Σύνολο		εκατ.δρχ.	90092	2466441	3,7
4. Κατανομή πραγματοποιη- θεισών δημόσιων επενδύσεων/τιμές 1989	1988-91				
- Πρωτογενής τομέας		(%)	16,9	7,3	
- Δευτερογεν.τομέας		(%)	29,0	32,1	
- Τριτογενής τομέας		(%)	55,0	60,6	
5. Κατά κεφαλήν δημόσιες επενδύσεις /τιμές 1989	1988-91	χιλ.δρχ.	265,6	240,0	110,7

Πηγή : ΥΠΕΘΟ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

Δείκτες ευημερίας

	Ετος	Μονάδες μέτρησης	Περιφέρεια	Χώρα	Περιφέρεια /Χώρα(%)
1. ΑΕΠ/κεφαλήν τρέχ. τιμές	1971	χιλ.δρχ.	20,2	32,8	61,7
	1981	χιλ.δρχ.	145,8	191,0	76,4
	1991	χιλ.δρχ.	796,0	1077,9	73,8
2. Συνολικές ιδιωτικές καταθέσεις/κεφαλήν (α)	1972	χιλ.δρχ.	14,3	16,9	84,2
	1980	χιλ.δρχ.	66,5	84,6	78,6
	1989	χιλ.δρχ.	501,7	694,2	72,3
3. Ετήσια κατανάλωση ηλεκτρ. ενέργ. για οικ. χρήση/κεφαλήν (β)	1961	KWH/έτος	23,8	76,2	18,1
	1971	KWH/έτος	74,4	261,2	28,5
	1981	KWH/έτος	321,8	606,1	53,1
	1989	KWH/έτος	561,0	889,0	63,1
	1991	KWH/έτος	637,1	976,0	65,3
4. Επιβατηγά αυτοκίν. ΙΧ/100 κατοίκους	1986	τεμ.	8,9	16,7	53,3
	1990	τεμ.	8,8	16,6	53,0
5. Τηλέφωνα/100 κατοίκ. (γ)	1963	τεμ.	1,1	4,2	26,2
	1970	τεμ.	4,9	12,0	40,8
	1981	τεμ.	16,2	30,2	53,6
	1992	τεμ.	38,3	43,3	88,5
6. Γιατροί/1000 κατοίκ.	1961	άτομα	0,7	1,2	57,4
	1971	άτομα	0,8	1,7	49,0
	1981	άτομα	1,3	2,5	52,1
	1990	άτομα	2,8	3,4	82,4

Σημείωση : (α) Για την περιφέρεια ο πληθυσμός των ετών 1972 και 1980 έχει υπολογιστεί επί τη βάση αυτού που δίνεται στις Απογραφές για το 1971 και με εφαρμογή της μέσης ετήσιας αύξησης της 10ετίας 1971 - 1981.

(β) Για το 1961 χρησιμοποιήθηκε ο μέσος όρος της κατανάλωσης των ετών 1960 και 1962.

(γ) Για το 1963 και το 1970 χρησιμοποιήθηκαν οι αντίστοιχες εκτιμήσεις του πληθυσμού που έχουν χρησιμοποιηθεί από τον ΟΤΕ.

Πηγές : 1. ΚΕΠΕ, Διαπεριφερειακή ανάλυση και πολιτική και βασικά στοιχεία κατά περιφέρεια και νομό (Εκθεση υπό έκδοση).
2. ΟΤΕ, Στατιστικά Στοιχεία Τηλεπικοινωνιών κατά νομό, ετών 1972, 1982, 1992.

**ΙΔΙΩΤΙΚΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΣΒΕΣΕΙΣ
ΠΑΓΙΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑ**
(σε εκατ. δρχ. και σε τρέχουσες τιμές)

ΕΤΟΣ	ΙΔΙΩΤΙΚΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ	ΑΠΟΣΒΕΣΕΙΣ	ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ / ΑΠΟΣΒΕΣΕΙΣ(%)
1	2	3	4=3 :2
1980	17.881	12.726	+40,5%
1981	19.967	15.522	+28,6%
1982	22.725	18.643	+21,9%
1983	28.325	23.655	+19,8%
1984	46.397	29.288	+58,4%
1985	56.536	36.169	+56,3%
1986	39.843	45.278	-12,0%
1987	33.958	48.503	-30,0%
1988	47.941	54.737	-12,4%
1989	58.447	63.855	-8,5%
1990	72.071	72.810	-1,0%
1991	68.589	82.088	-16,5%
1992	83.036	93.086	-10,8%
1993	70.493	99.972	-29,5%
1994	77.000	109.555	-29,7%
1995	83.160	122.700	-32,3%

1994: Προσωρινά στοιχεία

1995: Εκτιμήσεις

ΠΗΓΗ: ΕΣΥΕ

Επιτρέψτε μου, σας παρακαλώ, να αφιερώσω δύο λόγια
στους καθηγητές μου στο μεταπτυχιακό τμήμα ΤΑΠΑ του
ΠΑΝΤΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ τους οποίους ευχαριστώ
θερμά για τις γνώσεις που μου προσέφεραν και που θα
αποτελέσουν ένα πολύτιμο εφόδιο στη ζωή μου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Τράπεζα της Ελλάδος : Έκθεση του Διοικητή (1995)
2. ΕΒΕΑ : Ελληνική Οικονομία (1995, Εξαμηνιαία έκθεση)
3. ΟΟΣΑ: Έκθεση για την ελληνική οικονομία (1995)
4. Υπουργείο Οικονομικών: Ενημερωτικό φυλλάδιο για τον προϋπολογισμό 1996.
5. ΕΣΥΕ : α) Εθνικοί λογαριασμοί
β) Ετήσια έρευνα εργατικού δυναμικού, έτη 1981-1991
γ) Μηνιαία στατιστικά στοιχεία
δ) Γεωργική στατιστική της Ελλάδος
6. Θ.Α Γεωργακόπουλου: Η ελληνική γεωργία στα πλαίσια της ΕΟΚ (1991)
7. Υπουργείο Γεωργίας : Η γεωργία μας (1992)
8. ΚΕΠΕ : α) Πρωτογενής τομέας (1995)
β) Ηπειρος (1995)
9. ΑΤΕ : Ενημερωτικά φυλλάδια
10. Α. Λαμπροπούλου : Πρωτογενής τομέας (1995)
11. Π.Β Σάρρου : Οι διαρθρωτικές αδυναμίες της ελληνικής γεωργίας
12. CEC : The agricultural situation in the community, 1990 report
13. Δημοσιεύματα στο "ΤΟ ΒΗΜΑ" και στην "ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ" (Αφορούν έκθεση του ΔΝΤ και του ΟΟΣΑ για την ελληνική οικονομία και εισηγήσεις τους, με βάση τις εκθέσεις του ΔΝΤ και του ΟΟΣΑ καθώς επίσης παρουσίαση των στοιχείων που τους εδόθησαν απ' το Υπουργείο Οικονομικών σχετικά με τον προϋπολογισμό έτους 1996).